

Science initiative “Universum”

INNOVATIONS OF THE FUTURE

Proceedings of XXXIII International scientific conference

New York

Nov 8, 2018

www.iscience.me

Proceedings of XXXIII International scientific conference “Innovations of the future”. Morrisville, Lulu Press., 2018. 143 p.

Science initiative “Universum”

mail@iscience.me

www.iscience.me

Proceedings of 33th International Scientific Conference “Innovations of the future”.
Broad subject.

Published by Lulu Press, Inc.

Lulu Press, Inc.

627 Davis Drive, Suite 300,

Morrisville, NC 27560

© Authors of papers, 2018

© Science initiative “Universum”, 2018

ISBN: 978-0-359-20815-9

Contents

SECTION 1. Engineering science

Gaborets O.A., Kruchak R.V. FEATURES OF IT APPLICATION IN THE STUDY OF COMPUTER SCIENCE 6

Prokopenko D.P., Vorobiov N.S. DETERMINATION OF NORMAL REACTION IN MECHANISMS SUCH AS "ROLAMITE" 11

SECTION 2. History

Babazade N. ABOUT THE STATE OF AGRICULTURE IN IRAN IN THE SELJUK PERIOD 15

SECTION 3. Economics and management

Goncharenko N.I., Bondarenko M.I., Bunin S.V., Dolya R., Kovalenko R. THEORETICAL PRINCIPLES OF THE RESEARCH OF THE FINANCIAL SYSTEMS IMPACT ON THE NATIONAL ECONOMIES ECONOMIC GROWTH 20

Korniichuk O.O. PROFESSIONAL REVIEW OF ACCOUNTANT: ESSENCE, ROLE AND NECESSITY OF APPLICATION 23

Kovalenko V.M., Pylypyuk Y.V. INNOVATION MODELS OF DEVELOPMENT OF COUNTRIES OF THE WORLD 26

Ovetska O.V. STRATEGIC PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF IVANO-FRANKIVSK REGION AS THE COMPLEX ENERGY SECURITY OF UKRAINE 29

Pakulin S.L., Pakulina A.A., Pakulina H.S. APPLICATION OF CONTROLLING IN SMALL CONSTRUCTION BUSINESS 32

Udovenko D.O. АНАЛІЗ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РИНКУ ПШЕНИЦІ В УКРАЇНІ 36

SECTION 4. Philosophy

Pavlyshyn L.H. THE FUTURE OF MAN IN AN AGE OF INNOVATION PROCESSES (THE HISTORICAL ASPECT OF THE PROBLEM) 43

Voropayeva T.S. FORMATION OF EUROPEAN CIVILIZATION IDENTITY OF CITIZENS OF UKRAINE IN THE POST-COLONIAL PERIOD 46

SECTION 5. Philology

Kusenkova O.A. FORMS OF EXPRESSION OF AUTHOR'S CONSCIOUSNESS IN THE «WALKS» OF AFANASIA NIKITIN AND VASILY GAGARA 51

Makhmudova S. ALIAGA KURCHAYLY AND MILVARID DILBAZI IN ARTISTIC TRANSLATION 54

Melkumova T.V. THE CLASSIFICATIONS OF THE COMMUNICATIVE-PRAGMATIC FUNCTIONS IN THE MODERN LINGUISTIC 58

SECTION 6. Pedagogical sciences

Borysov V., Borysova S. PROFESSIONAL PEDAGOGICAL VIEW OF THE TEACHER 61

«Innovations of the future»

<i>Chorpita R.B.</i> FEATURES OF FORMING MUSICAL TASK OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART IN THE INSTRUMENTAL EDUCATION PROCESS	64
<i>Dembitska S.V.</i> PEDAGOGICAL COMPETENCE AS COMPOSITION OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF TECHNICAL SPECIALTY PROFESSIONALS	68
<i>Didyk N.M.</i> ORGANIZATIONAL-ACTIVE GAME AS AN INNOVATIVE METHOD OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION	71
<i>Havrylo O.I.</i> USING OF THE ECOLOGICAL SITUATIONS IN FORMATION OF THE SENIOR PRESCHOOL CHILDREN'S ENVIRONMENTAL COMPETENCE	74
<i>Khmeliuk M.O.</i> FORMING THE PERFORMING STYLE OF THE FUTURE MUSICAL ART TEACHER IN THE PROCESS OF INSTRUMENTAL-PERFORMING PREPARATION	78
<i>Khmeliuk Y.V.</i> THE FORMING CREATIVE INDIVIDUALITY BY THE MEANS OF MUSICAL-DRAMATIC ACTIVITIES	82
<i>Korsikova E.H.</i> PEDAGOGICAL PRACTICE AS A CATEGORY OF PHILOSOPHY OF EDUCATION	86
<i>Lunhol O.M., Sukhovirska L.P.</i> THE STUDY OF THE LIQUIDS KINEMATIC VISCOSITY ON BIOPHYSICS	89
<i>Pakulin S.L.</i> THE SYSTEM OF PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF COMBAT ATHLETES WITH THE USE OF INTERACTIVE METHODS IN THE PEDAGOGICAL ACTION	92
<i>Postylna O.O., Pecherskyi R.V.</i> EXPERT SYSTEM FOR THE COMPARATIVE ANALYSIS OF EDUCATIONAL METAOBJECTS: ASPECTS OF PROGRAM REALIZATION	97
<i>Rozman I.I.</i> THE VALUE OF TERMINOSISTEMY BIOGRAFICI	101
<i>Veherina A.V.</i> IMPACT OF A NEW MEDIA ON IMAGE FAMILY FORMATION WITHIN THE YOUNG	105

SECTION 7. Medical sciences

<i>Maslova N.M., Maslova J.I.</i> INFLUENCE OF THE PRINTED LOAD ON A CONDITION OF EXTRAOCULAR MUSCLES OF VISUAL SYSTEM	109
<i>Mochalov I.O., Helunenko O.O., Mochalov O.O.</i> STUDY OF DENTAL PRACTITIONERS' RELATION TO DENTAL MATERIALS OF DOMESTIC PRODUCTION	112
<i>Myronenko O.V.</i> A VIEW ON PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF MEDICINE IN UKRAINE	118
<i>Vashchuk N.A., Tishchenko M.O.</i> ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVE THINKING OF A PERSON WITH TYPE-FORMING PREMISES ON THE PSYCHOPHYSIOLOGICAL BACKGROUND	122

SECTION 8. Arts

<i>Batrak M.G.</i> UKRAINIAN REGIONALITY: ARTISTIC AREAS OF DEVELOPMENT	125
---	-----

SECTION 9. Architecture

Omarova Z.T. RESIDENTIAL GREEN BUILDING IN ASTANA IN RESPONSE
TO RISING RAPID GROWTH AND DEVELOPMENT 129

SECTION 10. Psychology

Lukyanova N.S., Vasina Y.M. THE TECHNOLOGIES OF DEMONSTRATION OF
THE TEENAGER'S AGGRESSION 136

Orap M.O. SPEECH EXPERIENCE AND PECULARITIES OF INTERNET
COMMUNICATION 139

SECTION 1. Engineering science

Gaborets Olga Andreevna

Assistant

Department of medical physics and information technologies, № 2

International medical faculty

Donetsk national medical university

Kropyvnyts'ky, Ukraine

Kruchak Raisa Viktorovna

Master of Production Studies

Higher vocational school, № 9

Kropyvnyts'ky, Ukraine

**FEATURES OF IT APPLICATION IN THE STUDY OF COMPUTER
SCIENCE**

Габорець Ольга Андріївна

Асистент

Кафедра медичної фізики та інформаційних технологій, № 2

Міжнародний медичний факультет

Донецький національний медичний університет

Кропивницький, Україна

Кручак Раїса Вікторівна

Майстер виробничого навчання

Вище професійне училище, № 9

Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІТ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ

Abstract. The article considers the relevance of IT in the study of computer science, the means of new information technologies and the use of modern teaching methods.

Key words: IT, informatics, International Telecommunication Union (ITU), interactive technologies, teaching methods.

Анотація. У статті розглянуто актуальність застосування ІТ при вивченні інформатики, засоби нових інформаційних технологій та використання сучасних методів навчання.

Ключові слова: ІТ, інформатика, Міжнародна спілка електрозв'язку (ITU), інтерактивні технології, методи навчання.

Особливий інтерес в наш час становить інформатизація суспільства, яка ініціює формування інформаційно-комунікативної сфери, роблячи доступною інформацію будь-якого виду для кожної людини планети. Забезпечується така можливість засобами інформаційних технологій, завдяки яким людина здатна накопичувати, зберігати інформацію, працювати з будь-якою інформацією, застосовувати її в професійній діяльності

В даний час спостерігається все більше збільшення впливу медіа-технологій на людину. Потужний потік нової інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій на телебаченні, розповсюдження ігрових приставок, електронних іграшок і комп'ютерів велику увагу на виховання дитини і його сприйняття навколишнього світу. Раніше інформацію з будь-якої теми дитина могла отримати за таким каналом, як підручник, довідкова література, лекція вчителя, конспект уроку. Але сьогодні, враховуючи сучасні реалії, педагог повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації.

Використання в освітній практиці технологій, пов'язаних з Інтернетом, дозволяє реалізувати принцип безперервної освіти – «навчання впродовж усього життя», перейти від догматичного заучування до діяльнісного та компетентного підходу - підготовки фахівців, здатних в умовах сучасного виробництва вирішувати наявні проблеми в нетривіальних умовах. Інформаційні технології мають великі можливості для особистісного розвитку людини, розкриття її потенціалу, тому на сучасному етапі значну роль відіграють дистанційні форми та технології навчання й виховання.

Використання інформаційних технологій (ІТ) у навчальному процесі є актуальним питанням сучасної освіти.

Заняття з використанням ІКТ — це наочно, барвисто, інформативно, інтерактивно, економить час викладача та студента, дозволяє студенту працювати у своєму темпі, дозволяє педагогу працювати з студентом диференційовано і індивідуально, дає можливість оперативно проконтролювати та оцінити результати навчання.

Міжнародна спілка електров'язку (ІТУ) щороку готує звіти про розвиток інформаційних технологій (ІТ) [1]. Дані про розвиток ІТ (індекс розвитку ІТ — ІІ) наводяться як в цілому у світі, по регіонам, так і по усім країнам світу, в тому числі і в Україні.

Розвиток оцінюється сумарним показником, який враховує 11 показників за трьома групами: доступ до ІТ (наприклад, кількість контрактів на рухомий зв'язок на 100 мешканців, обсяг міжнародного трафіка Інтернет в розрахунку на одного мешканця), використання ІТ (наприклад, доля осіб, що користуються Інтернет), навички роботи з ІТ (наприклад, охоплення населення вищою освітою, %).

Деякі дані зі звіту наведені нижче на графіку [2]:

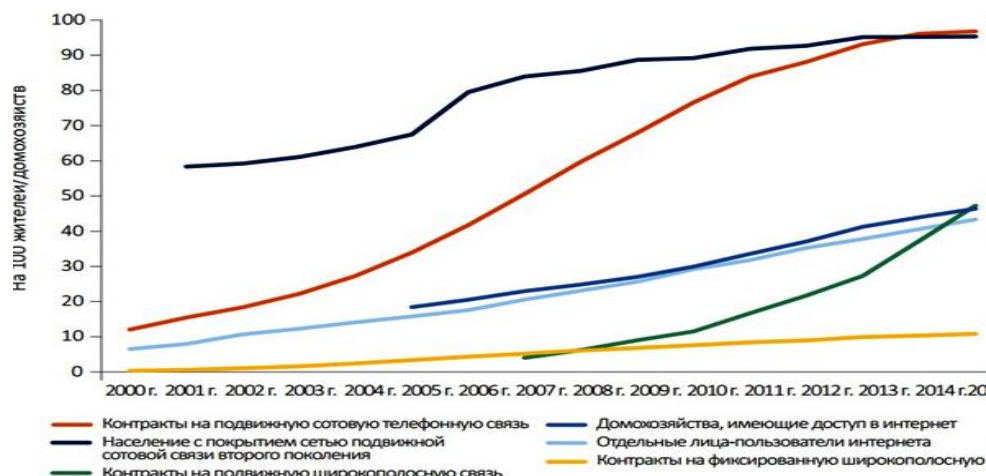


Рис. Глобальні зміни у головних сегментах ІТ

«Innovations of the future»

Інформатика — це предмет, який не стоїть на місці, а постійно оновлюється. При викладанні інформатики педагогу потрібно встигнути зробити багато чого: провести опитування, перевірити домашнє завдання, розібрати новий матеріал, закріпити його, побачити розвиток кожного, створити ситуацію успіху. Заняття зазвичай проходить в напруженому ритмі. Тут не обійтися без електронного помічника.

Засоби нових інформаційних технологій при викладанні інформатики можуть бути використані в якості:

- засобу розвитку особистості учня;
- засобу автоматизації процесів контролю, корекції результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування і психодіагностики;
- об'єкту вивчення (наприклад, в рамках освоєння курсу інформатики);
- засобу комунікацій (наприклад, на базі асинхронної телекомунікаційного зв'язку) з метою поширення передових педагогічних технологій;
- засобу навчання, що удосконалює процес викладання, підвищує його ефективність і якість;
- інструменту пізнання навколишньої дійсності і самопізнання;
- засобу інформаційно-методичного забезпечення і управління навчально-виховним процесом. навчальними закладами, системою навчальних закладів;
- засобу автоматизації процесів обробки результатів експерименту (лабораторного, демонстраційного) і управління навчальним обладнанням;
- засобу організації інтелектуального дозвілля, розвиваючих ігор. Інформаційно-комунікаційні технології в поєднанні з передовими педагогічними технологіями (особистісно-орієнтованим підходом і технологіями проблемного, програмованого і проектного навчання) можуть дати дуже хороший результат.

Під час заняття з мультимедіа істотно змінюється роль педагога, який виступає передусім організатором, координатором пізнавальної діяльності студентів. Проведення заняття такого типу зовсім не означає, що педагог позбавлений можливості маневрувати або імпровізувати.

Впровадження ІТ в навчальний процес відкриває нові можливості, що дозволяють підростаючому поколінню виконувати щось цікаве, самостійно виявляти себе, випробовувати свої знання, розвивати пізнавальний інтерес до предмету, який вивчається. Одним із сучасних методів, що має багатий творчий потенціал, є метод проектів.

В основу «технології проектів» покладена ідея про спрямованість навчально-пізнавальної діяльності школярів на результат, який виходить при вирішенні тієї чи іншої практичної чи теоретичної значущої проблеми. Зовнішній результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Внутрішній результат – досвід діяльності – стає надбанням учня, поєднуючи в собі знання й уміння, компетенції та цінності.

Створення проектів на заняттях з інформатики:

- ✓ створює стійку позитивну мотивацію до вивчення відповідного матеріалу і самостійним рішенням прикладних завдань;
- ✓ формує почуття відповідальності за виконуваний обсяг робіт;
- ✓ створює умови для співробітництва між учнями;
- ✓ формує навички застосування програмного забезпечення в різних прикладних областях;

- ✓ сприяє розвитку творчого підходу до вирішення завдань і формуванню вмій пошуку і вибору оптимального їх вирішення;
- ✓ дозволяє створити реальний продукт проектної діяльності.

Застосування комп'ютерних технологій як засобу виконання проекту розширює можливість творчої самореалізації студента, розвиває його пізнавальні здібності, тому що йому доводиться працювати і з інформацією, необхідною для розкриття теми проекту, і з інформацією, необхідною для практичної реалізації проекту за допомогою тих чи інших програмних засобів.

Представляючи результати роботи, студенти вчаться формулювати свої думки, виділяти найбільш суттєві моменти, відстоювати свою точку зору, спираючись на переконливі аргументи, приймати і оцінювати критику.

Складність використання даної технології для педагога полягає в тому, що від нього вимагається не тільки володіння педагогічними технологіями, глибокі знання своєї і суміжних предметних областей, а також, що важливо, готовність займатися з студентами додатково. Його роль в цьому процесі полягає в орієнтуванні студентів серед джерел інформації з різних областей знань.

Вивчення і використання комп'ютерної техніки у навчальному процесі — найважливіший компонент підготовки студентів до подальшого трудового життя, бо як відомо, кожна діяльність безпосередньо пов'язана з використанням комп'ютерних технологій.

У процесі навчання можуть застосовуватися чотири основні методи навчання: пояснювально-ілюстративний, проблемний, репродуктивний, дослідний.

Враховуючи, що перший метод не передбачає наявності зворотного зв'язку між студентом і системою освіти, його використання в системах з використанням ІТ-технологій безглуздо.

Проблемний метод навчання використовує можливості ПК для організації навчального процесу як постановки і пошуків способів дозволу деякої проблеми. Головною метою є максимальне сприяння активізації пізнавальної діяльності студентів. У процесі навчання передбачається рішення різних завдань на основі отримуваних знань, а також вилучення та аналіз ряду додаткових знань, необхідних для дозволу поставленої проблеми. При цьому важливе місце відводиться придбанню навичок по збору, упорядкуванню, аналізу, і передачі інформації.

Репродуктивний метод навчання із застосуванням засобів обчислювальної техніки передбачає засвоєння знань, що повідомляються студентові викладачем і (Або) ПК, і організацію діяльності студента по відтворенню вивченого матеріалу і його застосуванню в аналогічних ситуаціях. Застосування цього методу з використанням ПК дозволяє істотно поліпшити якість організації процесу навчання, але не дозволяє радикально змінити навчальний процес у порівнянні з вживаною традиційною схемою (без ПК). У цьому плані більш виправданим є застосування проблемного і дослідницького методів.

Дослідницький метод навчання із застосуванням ПК забезпечує самостійну творчу діяльність студентів в процесі проведення науково-технічних досліджень в рамках певної тематики. При використанні цього методу навчання є результатом активного дослідження, відкриття і гри, унаслідок чого, як правило, буває більш приємним і успішним, ніж при використанні інших вищеперелічених методів. Дослідницький метод навчання припускає вивчення методів об'єктів і ситуацій у процесі впливу на них. Для досягнення успіху необхідна наявність середовища,

«Innovations of the future»

реагує на дії. У цьому плані незамінним засобом є моделювання, тобто імітаційне представлення реального об'єкта, ситуації або середовища в динаміці.

У кожного викладача свій стиль роботи. Хтось звик працювати біля дошки, хтось воліє пояснювати матеріал, сидячи за своїм робочим столом або стоячи біля кафедри, комусь простіше і звичніше вільно переміщатися по аудиторії.

Але, як би там не було, багато викладачів інформатики стикаються з необхідністю демонстрації візуальних матеріалів.

Застосування інтерактивних технологій дозволяє викладачеві набагато ефективніше управляти демонстрацією візуального матеріалу, організовувати групову роботу і створювати власні інноваційні технології.

Проведення занять з використанням інтерактивних технологій припускає наявність:

- Інтерактивної дошки;
- Проектора;
- Комп'ютерів;
- Інтерактивної указки;
- Програмного забезпечення;
- Локальної мережі в класі;
- Наявність Internet.

Використання такого комплексу дозволяє замінити традиційні наочні посібники на заняттях мультимедійними: презентаціями, фліпчартами, електронними підручниками, пакетами електронних завдань, комп'ютерними тестами.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій на заняттях стало не просто способом залучити до вивчення предмета, а й невід'ємною частиною освітнього процесу. І кожен педагог зацікавлений у найбільш ефективному використанні інформаційних технологій (ІТ).

Сучасні інформаційні технології дозволяють найповніше і цікаво проілюструвати зміст навчального матеріалу за допомогою комп'ютерних презентацій (слайд-фільмів). Мультимедійні програми допоможуть педагогу зробити свої заняття насиченими, яскравими, такими, що запам'ятовуються.

Література:

1. International Telecommunication Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.itu.int/ru/Pages/default.aspx>
2. Звіт ІТУ - Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-575-3603-otchet-itu---razvitie-informacionno-kommunikacionnyh-tehnologiy-v-mire>
3. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
4. Гозман Л.Я. Дистанционное обучение на пороге XXI века / Гозман Л.Я., Шестопап Е.Б. – Ростов-н/Д. : Мысль, 1999. 368 с.
5. Кузнецова І.В. Розвиток пізнавального інтересу і творчої активності учнів // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011 - №1.

6. Проектна діяльність у школі / Упоряд. М. Голубенко. – К.: Шк. світ, 2007. – 128с. – (Б-ка «Шк.світу»). Беляєва І.М. Перспективи та можливості курсу інформатики на сучасному етапі [Т//ІНФО, 2007.- № 4.
7. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. – К. : Вид. центр НЛУ, 2009. – 380 с.

Nikolay Vorobiov

professor

Department of Machine Mechanics

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Denis Prokopenko

postgraduate

Department of Machine Mechanics

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Supervisor - Doctor of Technical Sciences M. Vorobiov

DETERMINATION OF NORMAL REACTION IN MECHANISMS SUCH AS "ROLAMITE"

Annotation. During movement of the mechanism in the cinema pairs there are forces that are the forces of interaction between the links. The loading of kinematic pairs of reactions is an important dynamic characteristic of the mechanism. Knowledge of forces in kinematic pairs is of great practical value for the calculations of the links of the mechanism of strength, rigidity, vibration resistance, resistance to operation, to calculate the life of the bearings for durability and for other similar calculations performed in the design of mechanisms.

Key words: hydropump, rolamaite, mechanism, rolling body, electromagnetic drive, reaction.

Let's consider the electromagnetic pump on the basis of the mechanism Rolamite (Figure 1).

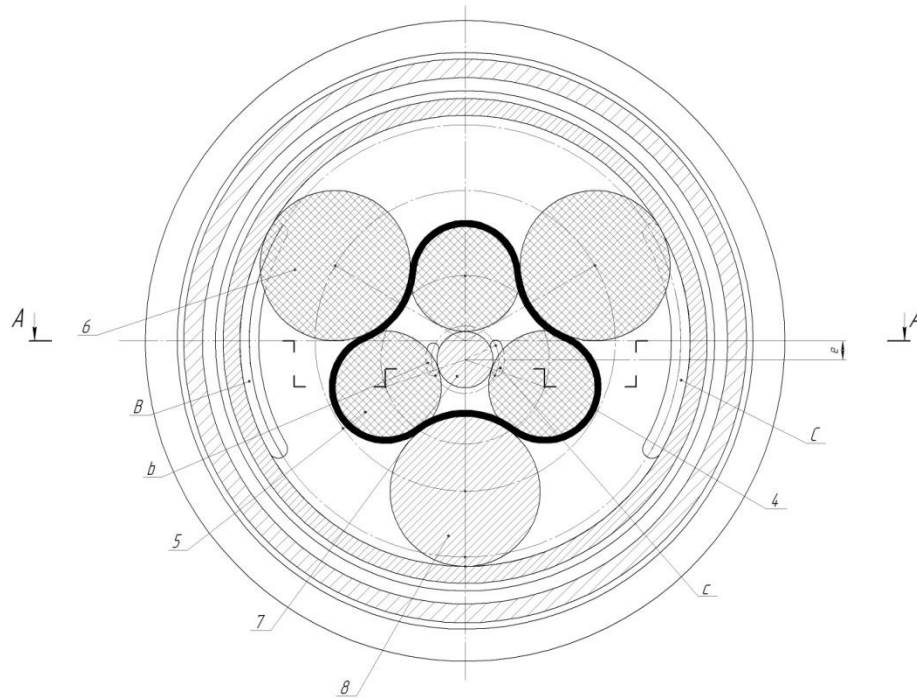


Figure 1. Electromagnetic pump

The proposed hydraulic pump runs as follows. When the drive 1 is activated, a running magnetic field appears [1]. It forces the ferromagnetic working roller 8 to roll over the inner cylindrical direction of the body 2. Due to the kinematic connection of this roller with other rollers, with the help of tape 4, they begin to move by rolling: the working parts - on the cylindrical surface of the case 2, and the distributive ones - by the spike 7. Since the spike 7 is executed eccentric, the volume between rollers will start to change.

If the motive moment M_p is not applied to the ferromagnetic roller, then opposite directed strain forces S_1 and S_2 will be applied to the section of the tape which intersects the interaxial lines O_1O_2 (Fig. 2), which is equal to the level of the force level of the previous tension S_0 :

$$S_1 = S_2 = S_0$$

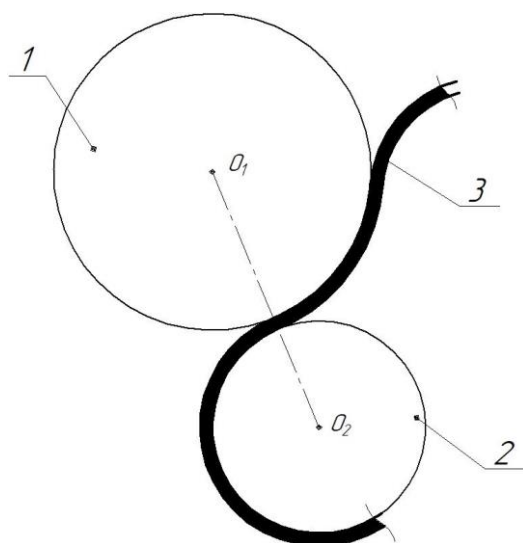


Figure 2. Tape area

Since the tape is elastic, these efforts will lead to the elongation of the tape as a result of stretching size:

$$\Delta l = \frac{S_1 l}{EA}$$

Slow down any video and pretend not stretched tape set in motion. Its infinitesimal element is shown in Fig. 3.

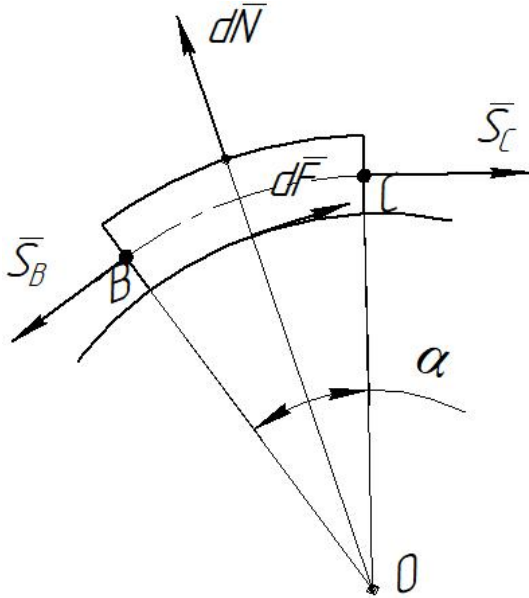


Figure 3. Load the tape element

From the side of the roller on the tape there are no equal forces of tension $\overline{S}_B > \overline{S}_C$ so that $\overline{S}_B = \overline{S}_C + \Delta S = S + ds$, friction force $d\overline{F}_i$ and a normal reaction $d\overline{N}_i$.

The condition of equilibrium is

$$\overline{S}_C + \overline{S}_B + d\overline{F} + d\overline{N} = 0 \quad (1)$$

Designing the vector equation (1) on directions and after transformations we obtain

$$N = \frac{(S_1 - S_2)(e^{f\alpha} - e^{-f\alpha})}{f(e^{f\alpha} - 1)}$$

For de-axial MRI, the transverse strain force of the tape will be variable, the difference between the forces SV and SC will also be different, and the normal reaction N of each of the rollers will be deviation at different angles from the normal passing through the instantaneous center of velocities.

References:

1. L.B. Ganzburg and A.I. Fedotov, Proektirovanie jelektromagnitnyh i magnitnyh mehanizmov [Designing of electromagnetic and magnetic mechanisms]. Leningrad, Russia: Mashinostroenie Publ., 1980. [in Russian].
2. M.S. Vorobiov, and D.P. Prokopenko, "Elektromahnitnyi hidronasos kochennia" ["Electromagnetic hydraulic pump of rotation"], UA Patent 108050, March 10, 2015. [in Ukrainian].

«Innovations of the future»

3. K. Ragul'skis, R.-V. Ulozas, N. Bakaj, and A. Paljavichjus, *Mehanizmy tipa rolamajt [Rolamite type mechanisms]*. Vilnius, Lithuania: Mokslas Publ., 1990. [in Russian].

SECTION 2. History

Насрин Бабазаде

*Диссертант кафедры «Древний мир и средневековая история»
Бакинского государственного университета*

ABOUT THE STATE OF AGRICULTURE IN IRAN IN THE SELJUK PERIOD

О СОСТОЯНИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В ИРАНЕ В ПЕРИОД СЕЛЬДЖУКОВ

Summary. In the presented article, based on Persian sources of the period, the state of agriculture in Iran during the Seljuki period was analyzed. It was stated that during the Seljuki era, in many parts of Iran, including Nishapur and Isfahan, the economic difficulties had been eliminated among the population, and that certain areas of the economy had been developed. Since the creation of favorable conditions by the Seljuki sultans for free trade of the population contributed to the expansion of trade and development of towns, it has been thoroughly analyzed.

During the Seljuk era, in addition to the feudal lands, one of the major sources of income of the state, the land was distributed to the military men to release the army from military expenses.

Key words: Seljuki sultans, Nishapur, trade, feudal lands.

Резюме. В представленной статье на основе персидских источников анализируется положение сельского хозяйства в Иране в период сельджуков. Показано, что в период сельджуков во многих частях Ирана, включая Нишапур и Исфахан, были преодолены среди населения экономические трудности и получили развитие некоторые области экономики. Тщательно было проанализировано благоприятные условия, которые были созданы сельджукскими султанами для развития свободной торговли, которая привела к расширению торговли между городами.

Подробно исследован вопрос о передачи военным земель с целью высвобождения государства от военных расходов.

Ключевые слова: сельджукские султаны, Нишапур, торговля, феодальные земли.

Судьи Сельджука были такими же простыми, как дворяне и командиры, до создания империи, и не уделяли особого внимания роли денег в торговле и экономике. Однако после завоевания Хорасана и прилегающих районов они были близко знакомы с деньгами и торговыми отношениями в разных городах, а также в иностранных исламских странах. Правители сельджуков вскоре стали владельцами огромных налогов, получая налоги от населения этих поселений. Они уже стали одним из лидеров великой державы, султанов. Несмотря на то, что сельджуки завоевали эти провинции и страны, существенных изменений в политических традициях и экономических отношениях, установленных Каснави в Хорасане, Албуйя в Ираке, не произошло. Тот факт, что сельджуки вошли на эти территории, был при-

«Innovations of the future»

мерно мирным. Один из воинов сельджуков Тогрул бей отправил своего представителя в Багдадский халиф, когда он пришел к власти в Нишапуре и назвал себя «Абид Амирул-моминин» (Багдадский халиф), «правитель Ислама и защитник силы». Он помешал брату Чагри бейу ограбить их за доверие народа Хорасана. После поражения Денденакана Чагри бей ограбил и разграбил собственность Нишапура.

Тогрул интересовался установлением справедливости среди правителей после приобретения Нишапура, защиты собственности народа и осуществления халифатских традиций. Информация Насера Хосрова о состоянии Исфахана в первые дни губернаторства Сельджука также показывает, что это представляет интерес. С появлением сельджуков не было трудностей в жизни населения и экономической жизни многих стран [2,232].

С первого дня они пришли к власти в Хорасане, сельджуки поняли, что деньги играют важную роль в экономике и ее силе. Сельджукские султаны быстро начали получать разные налоги от населения. Монетные места были построены в разных городах Хорасана, стали раздуваться разные монеты.

От имени султанцев сельджуков шарнир монеты был в первую очередь указанием на политическую власть и власть, а второй на завоеванных землях, на их экономическую мощь и контроль над обменом деньгами. Сельджуки должны были улучшить свою экономическую ситуацию напрямую и просто путем торговли. Они также укрепили налоги с населения, захватив торговые центры и города. Эта политика продолжалась во время правления Сельджуков.

Султаны Сельджука были не великими купцами, а довольно сильными политическими деятелями и лидерами. Потому что ни один из источников не указывает, что они занимаются торговлей или находятся в государственной монополии на производство или продажу товара.

В эпоху сельджуков были созданы благоприятные условия для свободной и свободной торговли населения. Значительный прогресс был достигнут в торговле.

Султанты Сельджука имели разные экономические и финансовые источники, и в сильную эпоху Сельджукской империи это был важный источник, поставщик и показатель его развития. В слабый период Империи эти источники играли ключевую роль в ее падении.

Одним из источников дохода сельджуков были налоги, взимаемые с сельского хозяйства и торговли. Конечно, другие налоги взимаются с населения, а в письменных источниках они называются «государственными патентами» [3,20].

Пожертвования (религиозные взносы) были еще одним видом собственности. За этот период расходы школ, библиотек и больниц были предоставлены за счет фондов. В Багдаде было много людей, которые были госпитализированы в Азди. В больнице пациенты получали бесплатные лекарства и питание. Большинство школ, построенных в этот период, были основаны. Иногда стоимость имущества составляла около 1000 динаров. По словам источника, каждая школа, построенная в Низамулмоке, книгах, садах, собственности и рынках, должна была выплачивать зарплату школьному персоналу и стипендиям студентов.

В течение этого периода эмиры и государственные чиновники строили большое количество объектов и зданий в общине.

Правительство Сельджука контролировало основы государства. Для осуществления этого контроля управление было названо «Овкаф» под государственным аппаратом. Представитель Овкафа был назначен султаном или его

женой. Каждая провинция администрации Овкафа наблюдала за ветераном станции. Управление заморским департаментом всех школ осуществлялось губернатором провинции. Сельджукские султаны уделяли особое внимание надзору за Овкатом. Они посоветовали представителям Овкафа предотвратить разрушение их имущества. Люди, которые незаконно ввозили имущество Овгафа, были сурово наказаны султаном [4,420].

Махмуд бин Мухаммад Абулкасим отметил в предложении Исмаила ибн Аззы, что он был назначен администрацией Овкафа Исфахана, и он дал указание: Собственность должна быть отозвана у тех, кто покупает недвижимость. По мере ослабления состояния Сельджука на территориях фундамента были внесены изменения. Накапливание имущества Овкафа стало наблюдаться. В медресе Исмахана Низамия было десять тысяч динаров. В настоящее время это имущество полностью исчезло [4,421].

Феодальная собственность была землей султана, в обмен на военную службу. Только султан мог захватить феодальные земли, а эмиры и судьи не имели права владеть этой землей. В эпоху сельджуков феодальные земли считались одним из основных источников дохода государства. В некоторых письменных источниках, регулятор дал землю воинам в первый раз, чтобы покрыть расходы армии и поэтому, восстановили дополнительные расходы, необходимые для поддержания армии, и создали многочисленные войска. Такие земли обычно меньше, чем деревня или территория, покрытая землей. Иногда такие земли были переданы одному из военачальников. Вместо этого он должен был помочь султану с определенным количеством вооруженных сил в необходимых случаях [4,421].

Феодальные земли были отданы членам династии Сельджуков, чиновникам дворца и многим государственным должностным лицам. Сейромская провинция была собственностью жены Султана Маликшаха, Говхара Хатуна. Провинция Газвин была отдана дочери Альпа Арслана [4,421].

В эпоху сельджуков вся территория Ирана широко распространена в этом районе. Некоторые из земель игты оставались в руках отдельных феодальных поколений в течение почти ста лет. Создание наследственной осанки принесло значительные результаты для жителей деревни. Наследственное наследство и присутствие держателей икта привели к обострению положения жителей деревни. Это сопровождалось появлением новых налогов и пошлин, уплаченных землевладельцам в XI-XII веках [4,423].

Шах Султан Санджар описывает слова одному из высокопоставленных должностных лиц Мухамеддаму Харазмшаху Мукарибеддина следующим образом: “Следующим правителем сельджуков Султан Санджар провел церемонию в этом районе. На том же мероприятии 70 человек писали документы о владении феодальной землей. После 30 человек мой отец, Махин Тарак, подошел к нему на колени. Он владел земельной собственностью в Харазме. Затем пришли остальные 45 человек”. Ибн Балки также дал информацию о феодальных землях в провинции Фарс [1,127]. Первый этап господства сельджуков и последний период показывают различия в условиях владения феодальной землей. Благодаря сильной власти центральной власти на первом этапе правителей сельджуков феодальная земля находилась под контролем султана. Эти земли не были наследственными, и султан мог вернуть их и отдавать другим людям в любое время. Низамульмульк особенно отмечает в своей работе «Сиясетнаме»: «В государстве необходимо менять эту землю, собственников один раз

«Innovations of the future»

в два-три года, чтобы они не укрепили свои места, не создавали для себя условий и хорошо относились к ним и были довольны людьми, и построим состояние [9,47]. После смерти Меликшах царство Сельджуков ослабело, и центральная власть больше не могла контролировать землевладельцев. В этот период феодальные земли обычно были унаследованы. Можно было бы удалить этих землевладельцев с их позиции только с помощью трудных и угрожающих путей [8,51].

Раньше передача этих земельных участков несколько уменьшала ответственность правительства и способствовала развитию экономики и сельского хозяйства. Однако эта тенденция привела к ослаблению политического и центрального власти. Сабки написал, что это событие приведет к улучшению провинций и росту зерна. Однако ослабление власти сельджуков привело к потере власти султанами над этими землями [8,53].

Сельское хозяйство и ремесла были основными производственными площадями этого периода. Торговля сыграла важную роль в жизни того времени. Географы показали в своих работах названия сельскохозяйственной продукции и сельского хозяйства в этот период. Ибн Балки дал интересную информацию о состоянии сельского хозяйства в персидской провинции. В сельджукский период производство зерна в этой провинции находилось на высоком уровне. Здесь выращиваются различные фрукты. На некоторых избирательных участках были участки. Земли Хорасана и Кирмана были очень полезны для сельского хозяйства. По словам источника, район Рудбар Кирмана имел обширные пастбища. Поэтому крупный рогатый скот часто брали в район Рудбар [5,122-123].

В этот период широко распространено животноводство. Население отвезло их на окружающие пастбища, чтобы пасти их скот.

Афзаладдин Кирмани писал об этом: «В городе Кирман, традиционно, их отвезли в Хармаширскую рощу, чтобы пасти своих личных и общественных животных [6,79]. Эпоха Сельджука была хорошо информирована о важности животноводства и сельского хозяйства. На Бахрул-фавадиде написано, что люди получили значительную прибыль от коз, овец и сельского хозяйства. Некоторые источники Сельчука посвящены выращиванию растений, деревьев, промыванию солевых почв, очистке растений от вредных веществ и объяснению благоприятного времени посадки.

Усиление внимания к сельскому хозяйству в этот период привело к улучшению благосостояния государства и благосостояния населения, а также развитию сельского хозяйства. Кимман, Бем Наманшахр, Дерзин и Кирман были очень полезны для посева. Сельджукская эпоха развивала сельское хозяйство в Хорасане, особенно в Нишапуре, Марве и Балхе. На станции Бейхак было много зерна и фруктов. В городе Марве люди даже высохли и отправили в другие провинции. Были разные виды фруктов, злаков, зелени, редис и корней. Оливки выращивали в Эркане, провинция Хусанстан. Хлопок и гранаты выращивались в поселке Язд. Различные фрукты из провинции Газвин были экспортированы в другие государства [6,41].

Было охарактеризовано орошение посевных площадей. По словам источника, древний город Хорасан считался одним из самых безопасных районов орошения. Там, где не было природных источников и рек, население использовало кары.

Иногда перед реками использовались плотины, чтобы использовать воду. В эпоху сельджуков важность специалистов и средств для этой работы была одной из основных служб общественного здравоохранения [10,24].

Хамдулла аль-Газви говорил о феномене, построенном по инициативе и фондах хорошей женщины в Газве в эпоху сельджуков.

Важность воды всегда привлекает ученых. В разных книгах описывается использование источников воды [10,24].

Литература:

1. Bundari İsfahani. Zübdətül-nəsrə və nüxbətül-əsrə. Tərcüməçi: Məhəmməd Hüseyn Cəlili. Tehran, 1366 hş.
2. Beyhəqi Ə.H. Tarix-i Beyhəqi. Redaktor Xətib Rəhbər. Tehran, Səədi nəşriyyatı. 1989.
3. Cüveyni Müntəxəbəddin Bədi. Ətəbətül-Kütübə. Redaktor: Məhəmməd Qəzvini və Abbas İqbal. Tehran, 1950.
4. Hütti Filip. Ərəb tarixi. Tərcüməçi Əbülqasım Payəndə. Təbriz, Şəfəq nəşriyyatı, 1964.
5. İbn Bəlxi. Farsnamə. Tərtibçilər: Qay Lestrenc və Rinold Alen Niks. II nəşri. Tehran, 1363 hş.
6. Kirmani Əfzələddin Əbu Hamid Əhməd. Tarixi Əfzəl yadud bədayeül- zaman. Fi vəqaye Kirman. Toplayan Mehdi Bəyani. Tehran, Tehran Universiteti nəşriyyatı, 1326 hş.
7. Qəzvini Zəkəriya ibn Məhəmməd. Asarül-bələd və əxbarül-ibad. Tərcüməçi Əbürrəhman Şərəfkəndi. Tehran, 1983.
8. Morqan D. İran dər quruhe vosta. Tərcümə Abbas Müxbir. Tehran, 1993.
9. Nizamül-mülk Əbül Həsən. Siyasət-namə. Cəfər Şüar nəşri. Tehran, 1994.
10. Səlcuq Ofan. Vəze ictimai şəhrhaye dövreye Səlcuqə. "Hilal" jurnalı, cild 18, sayı 6/7, Keraçi, 1970.

SECTION 3. Economics and management

Goncharenko Nataliia

*Candidate of Economic Sciences, assistant professor
International economic relations department
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine*

Bondarenko Mykhailo

*Post-graduate student
International economic relations department
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine*

Bunin Sergiy

*Post-graduate student
International economic relations department
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine*

Dolya Roman

*Post-graduate student
International economic relations department
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine*

Kovalenko Ruslan

*student
International economic relations department
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine*

THEORETICAL PRINCIPLES OF THE RESEARCH OF THE FINANCIAL SYSTEMS IMPACT ON THE NATIONAL ECONOMIES ECONOMIC GROWTH

Abstract. This article is devoted to the research of the peculiarities of the financial systems impact on the national economies economic growth. The factors affecting the national financial system stability are identified. It is concluded that there is a coevolution, that is, the interaction of systems, of finance and economic growth.

Key words: financial system, economic growth, economic shocks, the financial development factors, coevolution.

The problem of the role of the financial sector in the social economy has always occupied a central place in economic research. In recent decades, interest in studying the impact of the financial development on economic growth has increased significantly, due to large-scale financial and economic shocks that have aggravated the need to rethink the place and importance of finance in the modern world. In the economic literature there are significant differences in the assessment of the impact of financial systems on economic growth. Nobel laureate R. Lucas excludes finance from key determinants of economic growth [2, P. 6], saying that finances do not cause economic growth, but simply react to changes in the requirements of the real sector.

The polar point of view is presented in the research of Nobel Prize winner M. Miller, who says that financial markets contribute to economic growth [3, P. 14]. W. Beijhot, J. Schumpeter, J. Gurley and E. Shaw, R. Goldsmith and R. McKinnon, who defend the idea that ignoring the link between finance and economic growth significantly limits the understanding, make more discreet conclusions. Such specificity of views, in our opinion, is primarily due to the difference in the initial conceptual constructions, as well as the evolution of finances in the course of social development related to the transition from simple to more complex forms, concrete historical and country specificities and finance sector historical evolution repercussions as an object of study in accordance with the logic of scientific knowledge.

Widespread since the 90th. the XX century, empirical studies of the impact of the financial sector on economic growth, including developments at the microeconomic, sectoral, macroeconomic, inter-country and intertemporal levels are obtained. The mechanisms of the impact of financial development on economic growth were explored by identifying channels such as investment, human capital accumulation, and total productivity. The results of the estimates were very ambiguous and had a significant variation. At the same time, studies have shown a significant positive relationship between the functioning of the financial sector and long-term economic growth, and also allowed to identify the factors of financial development and the channels through which the financial sector affects economic growth.

It should be noted that any national financial system is constantly exposed to a variety of factors that directly or indirectly affect its stability, and this effect has an asymmetrical, uneven and multidirectional nature. The asymmetry of the influence of factors on the stability of the national financial system is reflected to the fact that the intensity of their impact on it will differ significantly, depending on the selected factors, and depending on the national financial system under consideration. In addition, it is important to pay attention to the increasing importance of the distribution on exogenous and endogenous factors in the context of the world economy globalization. Internal factors depend on the functioning of the national financial system. At the level of the national economy in general and the financial system in particular, there is an objective possibility to regulate internal factors and systematically purposeful influence on them in the necessary direction, while the possibilities of regulating external factors at this level are very limited (for example, through participation in various associations and unions, organizations operating globally). Consequently, within the framework of the national financial system, external factors should be recognized as being limitedly regulated, and the intensity of the impact on them depends on the role that the analyzed financial system plays on a global scale (at the micro level, external factors are considered independent and not regulated by individual economic entities).

Thus, in our opinion, according to the main classification criteria, political, economic, social, organizational, managerial, legal, geographical, technological and infrastructural factors may be distinguished. The group of economic factors affecting the stability of the national financial system is associated with the “totality of production relations”. In our opinion, it is precisely within the framework of economic factors that the close relationship between endogenous and exogenous factors seems to be the most obvious. In particular, for any national economy, the level of interest rates is important, which ultimately determines the cost of attracting financial resources by various economic entities.

«Innovations of the future»

In general, the research showed, that:

- the level of financial development is determined by the action of various determinants, some research programs consider legal systems and macroeconomic policies affecting the formation of financial sector operations, while others focus on the political, cultural and geographical context;
- finance has a more important impact on economic growth through the promotion of productivity and the distribution of resources than through the accumulation of capital; however, the initial capital accumulation channel is mainly present in the developing world, while the productivity channel is most important for the industrialized countries;
- development of the financial sector contributes to reducing liquidity constraints and increasing long-term investment by companies, which ultimately reduces investment volatility and stabilizes economic growth processes, stimulates firms' innovation activities and selection of the rational organizational forms with potential implications for aggregate economic growth;
- financial development has a disproportionately positive impact on sectors with excess and lack of financial resources, presence of strong and weak future opportunities, dominance of small or large enterprises;
- the countries with a more developed financial sector are characterized by faster rates of economic growth, while the type of financial system (with the preferential development of banks or capital markets) is not so important.

The results of researches have shown that the financial sector, by mediating in accumulating the savings of society and placing them for the best use, has importance for the growth of the economy. In addition, the modeling of the dynamic interaction of the financial system evolution with economic growth led to the understanding that not only finance follows production, but production also follows finance, there is a co-evolution of finance and economic growth [1].

Coevolution, that is, the interaction of systems, leads to the transformation of the development of each of them. Due to these circumstances, the financial sector can be both a factor of economic growth and a source of economic instability. The significance of this thesis is due to the fact that recognition of the coevolution of finance and economic growth can have an impact on the formation of an appropriate vector of policies for the development of the financial sector, as well as on directions for further research in identifying regulatory and political determinants of financial development.

Financial sustainability ensuring is among the priorities of the country's economic policies. This can be explained by the fact that financial sustainability contributes to the efficient allocation of economic resources and the risks distribution, thus stimulating economic activity, increasing welfare in the country and intensifying economic growth.

References:

1. Levine R. Finance and growth: theory and evidence. Working Paper, 2004, no 10766. URL: <http://www.nber.org/papers/w10766> (Accessed 25.10.2018).
2. Lucas R.E. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 1988, no 22, pp. 3-42.
3. Miller M.H. Financial Markets and Economic Growth. *Journal of Applied Corporate Finance*, 1998, no 11, pp. 8-14.

Korniichuk Olena
student
Department of Accounting
Educational and Scientific Institute of Accounting, Analysis and Audit
University of the State Fiscal Service of Ukraine
Irpin, Ukraine
Supervisor – PhD in Economics **Hurina Natalia**

PROFESSIONAL REVIEW OF ACCOUNTANT: ESSENCE, ROLE AND NECESSITY OF APPLICATION

Корнійчук Олена Олександрівна
студентка
кафедра бухгалтерського обліку
Навчально-науковий інститут обліку, аналізу та аудиту
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна
Науковий керівник – канд. екон. наук **Гуріна Н.В.**

ПРОФЕСІЙНЕ СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА: СУТНІСТЬ, РОЛЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ

Annotation: professional accountant's judgment plays a very important role in the financial and economic activity of the enterprise. Today almost all the topical problems of the professional level of accountants and their educational development in the process of activity remain aside. It is these aspects that serve as the basis for using a well-founded professional judgment aimed at creating an effective information support for the enterprise.

Key words: professional judgment, accountant, professional.

Анотація: професійне судження бухгалтера відіграє досить важливу роль у фінансово-господарській діяльності підприємства. На сьогодні практично всі актуальні проблеми професійного рівня бухгалтерів та їх освітнього розвитку в процесі діяльності залишаються осторонь. Саме ці аспекти виступають базою для використання обґрунтованого професійного судження, спрямованого на формування ефективного інформаційного забезпечення діяльності підприємства.

Ключові слова: професійне судження, бухгалтер, професіонал.

У світовій практиці бухгалтерського обліку поняття «професійне судження» не нове і є одним з основоположних принципів МСФЗ. Разом з тим, рівень освіти та підвищення кваліфікації практикуючих бухгалтерів є одним із визначальних факторів формування фахівцем з обліку власної думки, погляду, бачення, висновків тощо.

Питання сучасного професійного судження бухгалтера є досить актуальним сьогодні, адже з кожним роком професійні якості бухгалтера стають все більш вагомими в його роботі, допомагають при виявленні проблеми тощо. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження даного питання.

«Innovations of the future»

Застосування професійного судження є досить новою проблемою, яку досліджували такі вчені, як Лозовицький С.П. [4], Сторожук Т.М. [5], Юхименко-Назарук І.А. [6], Дерун І.А. [2] і багато інших.

Міжнародні стандарти фінансової звітності — МСФЗ (International Financial Reporting Standards — IFRS) єдина у світі наднаціональна система вимог до розкриття фінансової інформації. Причиною їх створення, більш ніж 30 років тому, була необхідність в уніфікації фінансової звітності компаній в умовах розвитку міжнародної торгівлі. Природне бажання отримати порівнянну інформацію компаній, що діють в різних державах, було не можливо реалізувати в силу відмінностей у правилах бухгалтерського обліку та вимоги до розкриття даних у фінансовій звітності.

При підготовці звітності відповідно до МСФЗ зростає роль професійного судження бухгалтера. На відміну від українських правил бухгалтерського обліку, які достатньо жорстко регламентовані, застосування професійними бухгалтерами (аудиторами) судження і оцінки при підготовці міжнародної звітності мають дуже важливе значення. Не потрібно далеко ходити і за прикладами, досить лише згадати такі питання, як порядок створення резервів по дебіторській заборгованості, визначення термінів корисного використання основних засобів і нематеріальних активів [4, с. 231]. Важливим та досить спірним є питання, при вирішенні якого виникає необхідність застосування професійного судження — це питання обліку витрат на ремонт основних засобів. З цього приводу Занько Б.М. цілком справедливо зауважує, що «порядок відображення у бухгалтерському (фінансовому) обліку витрат на ремонти та поліпшення основних засобів не повинен повторювати правила, установлені податковим законодавством, якщо внаслідок застосування цих правил користувачі фінансової звітності отримають неправдиву інформацію» [3, с. 28].

На сьогодні не існує єдиного підходу до трактування терміну «професійне судження». Професійне судження — це думка, добросовісно висловлена професійним бухгалтером прогосподарську ситуацію і корисна як для її опису, так і для ухвалення дієвих управлінських рішень. У цьому визначенні ключовими поняттями виступають: думка професійного бухгалтера; добросовісневисловлювання; господарська ситуація; корисний опис; управлінське рішення [4, с. 231].

Професійне судження бухгалтера — це особиста, незалежна, компетентна, обґрунтована думка добросовісно висловлена бухгалтером щодо відображення фактів господарського життя в системі обліку та звітності, яка базується на принципах ведення обліку та складання звітності і не порушує законодавства для забезпечення інформацією користувачів [5, с.76].

На думку, Дерун І.А. під професійним судженням бухгалтера пропонується розуміти сформоване судження в умовах невизначеності, що базується на професійних знаннях та навичках бухгалтера, яке висувається при відсутності законодавчо-нормативного документу, який описуватиме методику обліку відповідного об'єкта обліку, наявності методичних альтернатив з його ведення або прямій вказівці на застосування такого судження при формуванні достовірної звітності, яка буде використовуватися зацікавленими сторонами для прийняття обґрунтованих рішень [2, с.58].

Отже, можна сказати, що професійне судження — це обґрунтована, незалежна, особиста і добросовісна думка професійного бухгалтера відносно способів

кваліфікації і розкриття достовірної інформації про фінансовий стан, фінансові результати організації і їх зміни.

Як зазначає Т.М. Сторожук, професійне судження фахівця є унікальним засобом лібералізації системи бухгалтерського обліку, вдосконалення нормативної бази, та здатне вирішувати протиріччя чинного законодавства [5, с. 76].

Процес реалізації професійного судження бухгалтера відбувається на основі врахування формальних правил, що встановлені різними законодавчими актами з регулювання бухгалтерського обліку – обліковими принципами та якісними характеристиками фінансової звітності. Зазначені формальні правила вказують на необхідний порядок дій, якого слід дотримуватися при виборі методів і способів обліку під час реалізації професійного судження. Наприклад, принцип обачності передбачає, що слід обирати ті методи або способи обліку, використання яких повинно запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [6].

Доречними вважаємо пропозиції Т.М. Сторожук [5, с. 77] щодо поетапного формування професійного судження. На підготовчому етапі автор досліджує об'єкт професійного судження та визначає перелік варіантів, за допомогою яких може бути розроблена методика вирішення завдання чи проблеми. На етапі прийняття професійного судження проводиться процедура аргументації та узгодження для вироблення загальної позиції. Етап подання професійного судження, щодо вирішення облікової ситуації, пов'язаний з накопиченням досвіду прийнятих професійних суджень. Узагальнюється інформація даного етапу у документі про облікову політику, який доречно розробляти на малих (у деяких випадках і на середніх) підприємствах у вигляді наказу керівника або розпорядження власника. На великих підприємствах — у вигляді положення [1, с.16].

На етапі контролю проводяться процедури уточнення та оцінювання прийнятих професійних суджень. У разі незадовільної оцінки та наявності суттєвих помилок і визначення їх причин, автор вважає за необхідне повернутися до першого етапу формування професійного судження.

При організації бухгалтерського обліку на підприємстві значна частина часу, як правило, приділяється технічним питанням обліку та оподаткування, і практично залишаються осторонь актуальні проблеми професійного рівня бухгалтерів та їх освітнього розвитку в процесі діяльності. Саме ці аспекти виступають базою для використання обґрунтованого професійного судження, спрямованого на формування ефективного інформаційного забезпечення діяльності підприємства.

На сьогоднішній день роль професійного судження бухгалтера дійсно зросла. Керівники підприємств велику увагу приділяють не лише практичному досвіду роботи, а й особистим якостям працівника. Тому, сучасний бухгалтер для того, щоб стати професіоналом своєї справи повинен бути не лише спеціалістом у професійній сфері, але й дотримуватися норм професійної поведінки.

Література:

1. Гуріна Н.В. Облік та аналіз витрат і доходів підприємств: теорія та методика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Н.В. Гуріна. – К., 2014. – 22с.
2. Дерун І.А. Визначення сутності професійного судження бухгалтера / І.А. Дерун // Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки : тези доповідей

«Innovations of the future»

I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ужгород, 21 квітня 2017 р.). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. – С.55-58.

3. Занько Б.М. Стан та удосконалення обліку витрат на ремонти і поліпшення основних засобів. Облік і фінанси. 2014. № 4. С. 24–28.

4. Лозовицький С.П. Методичні аспекти застосування професійного судження у сучасному обліку та аудиті / С.П. Лозовицький // Сталий розвиток економіки. – 2013 – №2 – с. 230–233.

5.Сторожук Т.М. Процес формування професійного судження бухгалтера / Т.М. Сторожук // Облік і фінанси. – 2013. – № 4 (62). – с. 75–78.

6. Юхименко-Назарук І.А. Особливості застосування професійного судження бухгалтера в умовах формування облікової політики підприємства: інституційний аспект[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/49139/45293>

Kovalenko Viktor Mykolayovych

Ph.D., Assoc. Prof

department of finance, monetary circulation and credit

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

Pylypyuk Yaryna Vasylivna

postgraduate student

department of finance, monetary circulation and credit

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

INNOVATION MODELS OF DEVELOPMENT OF COUNTRIES OF THE WORLD

Коваленко Віктор Миколайович

канд. екон. наук, доцент

кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Пилип'юк Ярина Василівна

здобувач

кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ

Annotation. The main models of innovative development that have given the greatest economic effect to the developed countries of the world are analyzed. The mechanisms of activation of innovative development in national conditions using world experience are offered.

Key words: innovative development, innovation model, financial support.

Анотація. Проаналізовано основні моделі інноваційного розвитку, які дали найбільший економічний ефект для розвинених країн світу. Запропоновано механізми активізації інноваційного розвитку в національних умовах, використовуючи світовий досвід.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна модель, фінансове забезпечення.

Для визначення стратегічного підходу до управління як передумови ідентифікації модернізації інноваційного розвитку в Україні та фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки доцільно розглянути існуючі моделі інноваційного розвитку, які дали найбільший економічний ефект для розвинених країн світу.

Як стверджує науковець Л.В. Шостак в праці 'Інноваційні моделі розвитку країн світу' в Україні виділяють такі види інноваційних моделей розвитку економік, як:

1) ресурсна модель без високотехнологічного виробництва (природні ресурси → виробництво → гроші);

2) інноваційна модель (трансформація грошей на дослідження в знання → трансформація знань у майстерність працівників та інновації → перетворення інновацій у товар → гроші);

3) інтелектуально-донорська модель (скорочений варіант моделі (II), з якого вилучена стадія виробництва [6, с. 330].

Як свідчить практичний досвід світових країн з різним рівнем і ефективністю економічного розвитку, найефективнішою є друга модель економічного відтворення. Проте в Україні сьогодні домінують перша і третя моделі: ресурсна без високотехнологічного виробництва (I) та інтелектуально-донорська (III). Згадані моделі у стратегічній перспективі мають порівняно низький рівень ефективності, оскільки вони призводять до виснаження ресурсів країни, до витоків факторів виробництва національної економіки за кордон і унеможливають забезпечення високих показників рівня добробуту населення [6, с. 330].

У сучасних умовах всі моделі інноваційного розвитку можна в основному звести до двох видів – активного і пасивного. До активного виду належать північноамериканський, західноєвропейський та японсько-східноазійський типи інноваційної політики. Цей тип характерний для найбільш високорозвинутих держав світу, які входять до складу ОЕСР, а також Китаю та частини азійських членів АТЕС. До моделі пасивного виду належить така інноваційна політика, яка пов'язана з отриманням лише тих сучасних інновацій, які їх експортери дозволяють перенести до найбільшої у світі групи менш технологічно розвинутих країн. Ця інноваційна політика є характерною для латиноамериканських країн, а з 1990-х років – і для пострадянських держав (включаючи Україну) [5, с. 198].

У своїй статті А.Б. Почтовюк 'Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах' акцентує увагу на те, що з метою збільшення власних джерел фінансування слід законодавчо закріпити й ефективно впроваджувати механізм пільгового оподаткування інноваційної продукції підприємств, застосовувати прискорену амортизацію основних засобів. [4]

«Innovations of the future»

Також багато науковців досліджували вплив створення інноваційних стартапів, як нових форм організації фінансування інноваційного розвитку сучасних підприємств та компаній.

Економічне зростання країн Європейського Союзу досягнуто на основі системного поширення інноваційних процесів у реальному секторі економіки. За оцінками, наданими провідними науковцями, технологічні інновації забезпечують до 80% приросту валового внутрішнього продукту. І, перш за все, невід'ємною складовою економічного зростання країн Європейського Союзу є розвиток науково-інноваційних процесів. Інноваційна спроможність та технологічна готовність країн Європейського Союзу забезпечує конкурентоспроможність економіки та постійний її розвиток [3, с. 118].

Україна може забезпечити суттєвий поштовх у розвитку економіки завдяки дієвій співпраці дослідних інститутів, університетів і промисловості, ефективній системі освіти, зокрема професійної. Уряду України необхідно створити відповідні умови, в яких влада, органи місцевого самоврядування і приватний сектор можуть максимально використати всі можливості в проведенні досліджень і впровадженні інновацій, а також створити належні умови для функціонування інноваційних фірм. Доцільно використовувати позитивний досвід розвинених країн щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності, зокрема із зарахування витрат на дослідження і розробки до виробничих витрат підприємств, встановлення спеціальних режимів амортизації, податкових пільг, застосування державних гарантій та пільгового кредитування інвестиційних проєктів, формування фондів науково-технічного розвитку та ін. Однак заходи, що застосовуються в різних країнах, мають бути пристосовані до економіко-правових умов нашої країни. [1, с. 45]

Враховуючи проведений аналіз, сформуємо основні необхідні напрями та механізми активізації інноваційного розвитку в національних умовах, використовуючи світовий досвід інноваційних перетворень, які доцільно запозичити Україні:

– ефективна державна інноваційна політика, тобто вибір типу державної інноваційної політики з урахуванням стратегічних цілей держави для забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку;

– розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень завдяки механізму створення та реалізації науково-технічних програм («освіта – наука – технології – промисловість»);

– створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади, що передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень;

– розробка законодавчих та нормативно-правових механізмів управління інноваціями; – розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу; – подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування;

– активізувати процес кластерного підходу до реалізації інноваційної діяльності (організація мереж кластерів, розташованих у різних регіонах країни) [2, с. 153].

Література:

1. Власова І. Особливості фінансування інноваційної сфери в розвинених країнах світу / І. Власова // Вісник Київського національного торговельно-економічного

- університету. – 2009. – № 1. – С. 36-46. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2009_1_6
2. Кваша О.С. Інноваційний розвиток економіки України: світовий досвід та рекомендації для України / О.С. Кваша // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 6. Ч. 1 – 150-154
3. Криворучко Т.В. Особливості фінансування інноваційної діяльності у країнах членах ЄС та Україні / Т.В. Криворучко // Інвестиції: практика та досвід. – № 5 – 2015.- С. 115-119
4. Почтовюк А.Б. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах / А.Б. Почтовюк// Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі №3 (75). – 2016. – С.133-137
5. Ринейська Л.С. Інноваційні моделі розвитку країн світу / Л.С. Ринейська, О.О. Онищенко // Національна економіка в умовах глобалізації: тенденції, проблеми та перспективи: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 25 листоп. 2014 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – Т. 1. - С. 198-199
6. Шостак Л.В. Інноваційні моделі розвитку країн світу / Л.В. Шостак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 684 : Проблеми економіки та управління. – С. 328–332. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/18794/1/68-328-332.pdf>

Ovetska Olga Valeriyivna

*associate professor of management and administration, PhD, associate professor
Institute of Economics and Management
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

STRATEGIC PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF IVANO-FRANKIVSK REGION AS THE COMPLEX ENERGY SECURITY OF UKRAINE

Овецька Ольга Валеріївна

*доцент кафедри менеджменту і адміністрування, к.е.н, доцент
Інститут економіки та менеджменту
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено стратегічні засади розвитку Івано-Франківської області щодо реалізації цілей та завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Розглянуто перспективи розробки покладів сланцевого газу як фактора розвитку економічного потенціалу області в контексті завдань Нової Енергетичної Стратегії України.

Ключові слова: державна стратегія регіонального розвитку, стратегічні цілі, Нова Енергетична Стратегія, розвідка та видобуток вуглеводнів, сланцевий газ.

«Innovations of the future»

Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року (ДСРР-2020) визначено наступні Стратегічні цілі [1]:

1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу;

2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток;

3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

З метою забезпечення сталого економічного розвитку Івано-Франківської області та визначення її пріоритетних напрямів, відповідно до пункту 16 частини першої статті 43 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Закону України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”, постанов Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1186 “Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку” та від 6 серпня 2014 року № 385 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року” обласна рада прийняла рішення затвердити Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року.

Стратегія розвитку Івано-Франківської області [2] розроблена у відповідності до процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, та включає стратегії та програми, здійснення яких дозволяє регіону пристосуватися до економічних змін шляхом поліпшення свого конкурентного положення з огляду на вирішальні фактори виробництва: людські ресурси, інформацію та технології, капітал та інфраструктуру.

Строковість інструментів планування забезпечується шляхом поєднання довгострокового стратегічного плану та середньострокових циклів планування його реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі та заходи мають характер довгострокових (на 7 років) напрямів розвитку, тоді як програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань (3 роки). Ці заходи, будучи ключовими елементами Стратегії, визначають сценарії та шляхи досягнення стратегічних цілей.

На реалізацію визначених Стратегією розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року пріоритетних стратегічних напрямків та створення умов для забезпечення спрямовані зокрема цілі та завдання програми соціально-економічного та культурного розвитку області на 2018 рік [3, с.39].

Соціально-економічний аналіз, порівняльні переваги, виклики та ризики, що враховують специфіку Івано-Франківщини, слугують основою стратегічного планування, поєднуючи в собі потреби районів і шляхи розв’язання проблем. Окреме місце серед напрямків регіонального розвитку відведене територіальному аспектові заходів, що спрямовані на зміцнення центрів зростання як потенційних рушіїв розвитку відповідних територій, розбудову економічної та соціальної доступності слаборозвинутої периферії та усунення загального соціально-економічного дисбалансу [2, с.9].

Проте, на жаль, на нашу думку, в цьому документі недостатньо уваги приділено можливостям розвитку економічного потенціалу області в контексті виконання завдань Нової Енергетичної Стратегії України.

Адже, згідно Нової Енергетичної Стратегії України [4, с.7], «заміщення сировинної бази альтернативними видами палива, подальша розвідка та видобуток вуглеводнів, у тому числі й нетрадиційних, а також більш ефективне використання

потенціалу в галузі відновлюваної енергії сприятимуть поступовому посиленню позиції України у раціональному виробництві енергії та ощадливому її споживанні».

Україна володіє достатніми ресурсами як традиційного, так і нетрадиційного газу для збільшення його загального видобутку до 2030 року на 23-25 млрд. м³/рік, порівняно з теперішнім рівнем, і досягненням обсягів видобутку до 45 млрд. м³/рік (прогнозується, що цей приріст може бути досягнутий завдяки збільшенню видобутку нетрадиційних ресурсів на 15 млрд. м³/рік) [5, с.40].

Зокрема значну економічну і енергетичну перспективу як для області, так і для України мають нещодавно відкриті поклади сланцевого газу на «Одеській площі» (Одеська ділянка майже повністю охоплює територію Тлумацького, Галицького, Тисменицького, Рогатинського районів, частково – Городенківського, Калуського, Коломийського, Снятинського районів і займає близько 2,9 тис. кв. км). Прогнозні ресурси Одеської площі оцінюються Державною службою геології і надр України в 2,98 трлн. куб. м газу [2].

Отже, розвідка та видобуток вуглеводнів, у тому числі й нетрадиційних, мають стати сьогодні пріоритетними напрямками для забезпечення енергетичної незалежності України в цілому, та Західного регіону зокрема.

Література:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (ДСРР-2020) [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів України 06 серпня 2014 р. № 385 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1089 від 20.12.2017) - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>
2. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] // Рішення Івано-Франківської обласної ради від 17.10.2014. № 1401-32/2014. - Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/page/19310>
3. Програма соціально - економічного та культурного розвитку розвитку Івано-Франківської області на 2018 рік. [Електронний ресурс] // Рішення Івано-Франківської обласної ради від 10.03.2017. № 434-13/2017. - Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/news/39632>
4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [Електронний ресурс] // Розпорядження Кабінету Міністрів України 18 серпня 2017 р. № 605-р. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250250456>
5. Витвицький Я.С. Економічне обґрунтування інтенсифікації видобутку важковидобувних запасів вуглеводнів в Україні: [Текст] / Я.С.Витвицький, М.С.Пілка // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем», ІФНТУНГ, 11-13 жовтня 2017 р.: Збірник матеріалів. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 40-42.

«Innovations of the future»

Pakulin Serhij Leonidovich

*Doctor of sciences (Economics), academician Ukrainian Science Academy of
National Progress
Leading researcher
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable
Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Kyiv, Ukraine*

Pakulina Alevtyna Anatoliivna

*PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Economics
Economic faculty
Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture
Kharkov, Ukraine*

Pakulina Hanna Serhiivna

*Student
Department of Accounting and Auditing
Economic Faculty
Ukrainian state University of railway transport
Kharkov, Ukraine*

**APPLICATION OF CONTROLLING IN SMALL CONSTRUCTION
BUSINESS**

Пакулін Сергій Леонідович

*доктор економічних наук, академік УАННП
провідний науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку Національної академії наук України»
м. Київ, Україна*

Пакуліна Алевтина Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки
економічний факультет
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна*

Пакуліна Ганна Сергіївна

*студентка
кафедра обліку і аудиту
економічний факультет
Український державний університет залізничного транспорту
м. Харків, Україна*

**ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛІНГУ В МАЛОМУ БУДІВЕЛЬНОМУ
БІЗНЕСІ**

Abstract. One of the tools for sustainable development of small construction companies in Ukraine can be a controlling system. Controlling system will allow to develop effective management decisions.

Keywords: controlling, strategic controlling, management mechanism, sustainable development, small enterprise, construction industry.

Анотація. Одним з інструментів сталого розвитку малих будівельних підприємств України може стати система контролінгу. Система контролінгу дозволить розроблювати ефективні управлінські рішення.

Ключові слова: контролінг, стратегічний контролінг, механізм управління, сталий розвиток, мале підприємство, будівельна індустрія.

В сучасних умовах найбільшу конкурентоспроможність за рахунок гнучкості та оперативності управління своїми процесами мають суб'єкти малого підприємництва. Малий бізнес відіграє важливу роль в економіці багатьох країн, забезпечуючи значну частку робочих місць, внутрішнього валового продукту, виступає драйвером інноваційної діяльності. Однак у нас в країні малий бізнес поки що не є основним елементом економіки країни, значно поступаючись середнім і великим організаціям. При цьому в сучасних умовах агресивної міжнародної політики і економічних санкцій особливо гостро питання виживання стоїть перед капіталомісткими та інертними малими промисловими підприємствами, де швидка переорієнтація спеціалізованої діяльності практично неможлива. У зв'язку з чим стає життєво необхідним адаптуватися до постійно мінливих факторів зовнішнього середовища, рішення чого вимагає підвищення обґрунтованості прийнятих стратегічних рішень. Разом з тим, відповідно до теорії поведінкової економіки, когнітивна система людини є недосконалою, схильною до нераціонального, тематичного мислення. Таким чином, для вдосконалення механізму управління малими будівельними підприємствами може бути використана система, що базується на раціональності прийнятих рішень, а саме контролінг.

Під контролінгом нами розуміється система, що реалізує функцію підтримки системи управління шляхом планування і контролю діяльності підприємства на підставі методик, спрямованих на виявлення планових показників і їх відхилень від фактичних значень, а так само спрямованих на надання інформаційної підтримки керівництву з метою підвищення раціональності прийнятих рішень і ефективності діяльності організації. Логічно буде укласти, що контролінг, за своєю суттю, є системою взаємопов'язаних, постійно еволюціонуючих методів підтримки управління [1, с. 78]. Якщо керівник стремить досягти сталого розвитку організації і перейти на новий якісний рівень діяльності, він неминуче повинен враховувати як внутрішню і зовнішню середу підприємства, так і свої індивідуальні можливості.

Концептуальний підхід контролінгу для малих будівельних підприємств являє собою симбіоз системи управління і методів її підтримки. Особливістю даної взаємодії, з одного боку, є врахування впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на підприємця, з іншого, керівник виступає як сполучна ланка між оточенням і підприємством. Таким чином, на прийняті рішення і дії впливають не тільки умови діяльності, що склалися, але і когнітивні, соціальні та емоційні чинники. Для прийняття раціональних, обґрунтованих рішень підприємець повинен усвідомлювати свою соціальну залежність, недостатню раціональність, слабкий

«Innovations of the future»

самоконтроль. Дані спотворення виникають не тільки через крайній суб'єктивізм, але і в зв'язку з переважанням автоматичного пристрою когнітивної системи людини, високої інерції. Подолання зазначених проблем є запорукою успішної діяльності будівельних підприємств, зайнятих у малому бізнесі.

На рисунку 1 наведено механізм управління на основі системи стратегічного контролінгу.



Рисунок 1. Механізм управління малими будівельними підприємствами на підставі системи стратегічного контролінгу

Основою даного механізму є безпосередньо підприємець. Під дією зовнішнього і внутрішнього середовища у керівника формується певне бачення ситуації, що склалася. Однак у зв'язку з недостатньою раціональністю та інертністю підприємця відбувається спотворення аналізованої інформації. У зв'язку з чим керівнику необхідні методики планування і контролю, які враховують даний негативний вплив. Спочатку підприємець повинен виявити стратегічний орієнтир, сформулювати на його основі місію організації, визначити вектор розвитку, розробити програму розвитку організації. За допомогою програми розвитку керівник повинен почати заходи щодо руху згідно наміченому плану, з періодичним план-факт аналізом. На підставі відхилень, отриманих у результаті план-факт аналізу, підприємець повинен прийняти рішення про продовження руху, коригування програми розвитку при значних відхиленнях або істотній зміні умов діяльності, почати новий цикл механізму.

Згідно з нашими методиками, підприємець починає з визначення стратегічних орієнтирів. Стратегічним орієнтиром може бути інноваційна діяльність. Формалізація

місії є необхідною умовою якісного руху підприємства. Для юридичних осіб незадокументована інформація, як правило, спотворюється до невпізнання. Отже, можна збитися з шляху до наміченої мети. Для формування плану розвитку підприємства необхідно формалізувати і затвердити місію.

Наступним етапом механізму виступає визначення типу підприємницької поведінки. В результаті проходження тесту і структурно-логічної схеми керівник визначає філософію свого розвитку. Отриманий базовий тип і вектор розвитку дозволяють зрозуміти, в якому напрямку необхідно рухатися до отриманого стратегічного орієнтиру. При русі в напрямку до зовнішнього або внутрішнього середовища реалізація орієнтира повинна бути в логіці з відповідними базовими квадрантами. Так, на прикладі інновацій, це можуть бути маркетингові нововведення при русі до зовнішнього середовища. При русі до розвитку внутрішнього середовища інновації можуть бути соціальні, екологічні, інформаційні і т. д. Варто врахувати, що мається на увазі формальна логіка. У зв'язку з тим, що будівельні підприємства в кінцевому рахунку виробляють продукт без технологічних інновацій, просування у зовнішньому середовищі ставиться під сумнів.

Найважливішим етапом механізму контролінгу виступає планування і розробка програми розвитку малого будівельного підприємства. Основним елементом при цьому виступає розробка проекту з урахуванням обраних напрямків розвитку. В результаті оформлення бізнес-проекту формуються складові програми розвитку підприємства. Керівник має можливість виділити основні абсолютні значення і показники ефективності по етапах проекту з прив'язкою до термінів виконання.

З метою створення проекту необхідно описати ключові етапи, виділити основні процеси для їх здійснення. Так як підприємцем рухає задоволення власних матеріальних потреб, метою планування виступає прибуток. Для того щоб полегшити планування своїх дій, необхідно розглянути кожен бізнес-процес у контексті використання внутрішніх нейтральних і сильних сторін і зовнішнього позитивного впливу з урахуванням аналізу з методики стратегічного контролінгу. Так, при аналізі інноваційних потреб керівнику необхідно звернути увагу на комунікації з органами влади, суміжниками, конкурентами, постачальниками, по можливості задіяти персонал. Знання потреб і взаємодія з замовниками відіграє ключову роль при виборі розвитку продуктів, послуг. Із зовнішнього оточення малого будівельного підприємства вплив на нього можуть надати динаміка виду економічної діяльності, рівень освіченості населення, великий і малий бізнес, бар'єри входу, рівень концентрації покупців і т. д. Далі слід визначити можливі рішення як в організаційному, так і технічному плані, за допомогою яких можуть бути втілені ключові інноваційні потреби. Результатом цієї стадії є оформлення бізнес-проекту, що містить детальний план ініціатив, необхідні ресурси і їх джерела. Можлива розробка декількох альтернативних проектів із залученням сторонніх організацій. На підставі показників бізнес-проекту за значеннями прибутковості, часовим рамкам (динаміки) і витратам повинен бути проведений аналіз, в результаті чого проект повинен бути оптимізований. За показниками прибутковості керівник може спиратися на найбільший або найменший можливий прибуток, динаміки – найбільш короткий період впровадження або, виходячи з значень життєвого циклу продукту / послуги, витрат – найменших і т.д. Таким чином, механізм контролінгу не тільки дає їжу для роздумів, але і дозволяє не потрапити в пастку власних ілюзій, тим самим визначаючи

актуальні цілі розвитку, які дозволять вибудувати раціональну стратегію розвитку малого будівельного підприємства.

Література:

1. Пакулин С.Л. Использование инструментов контроллинга для повышения эффективности реформирования жилищно-коммунального хозяйства муниципального образования / С.Л. Пакулин, И.С. Феклистова, Ю.А. Цыпкин // Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження з економіки у 2018 році» (2 лютого 2018 р., м. Краматорськ, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – С. 77–78.

Удовенко Дар'я Олегівна

Студентка

Кафедра обліку й оподаткування

Обліково- фінансовий факультет

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

м. Вінниця, Україна

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Коцера Н.В.

АНАЛІЗ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РИНКУ ПШЕНИЦІ В УКРАЇНІ

Анотація. Зернові культури займають провідні позиції в експорті, переробці і внутрішньому споживанні на аграрному ринку, що доводить їх стратегічно важливу роль у забезпеченні безпеки країни, як продовольчої, так і економічної. Основне призначення пшениці – забезпечення людей хлібом і хлібобулочними виробами. Цінність пшеничного хліба визначається сприятливим хімічним складом зерна. Серед зернових культур пшеничне зерно найбагатше на білки. У зерні пшениці міститься велика кількість вуглеводів, у тому числі до 70% крохмалю, вітаміни В1, В2, Р, Е та провітаміни А, D. Білки пшениці є повноцінними за амінокислотним складом, містять усі незамінні амінокислоти, які добре засвоюються людським організмом.

Ключові слова: кореляційно- регресійна модель, кореляційно-регресійний зв'язок, коефіцієнт кореляції, коефіцієнт детермінації, ринок пшениці, факторний показник, результативний показник.

Пшениця традиційно входить у трійку сільськогосподарських культур в Україні, що переважають у загальній вартісній структурі вітчизняного експорту зернових і зернобобових [5]. Саме тому, постає необхідність вивчення ринку пшениці в Україні не лише простими методами аналізу, а і з допомогою встановлення кореляційно-регресійних зв'язків та побудови відповідної моделі.

Питання формування і функціонування ринку пшениці України досліджені в працях вітчизняних вчених та практиків, зокрема Ю. Кернасюка, О. Маслака, А. Томашевської та інших. Проблемі підвищення точності прогнозів за даними кореляційно-регресійного аналізу присвячена велика кількість наукових праць,

зокрема, таких вчених, як Ю.А. Харченка, В.О. Кулявця, О.Л. Лещинського, Д.Е. Ханка, Хемді А. Таха, Д. Мура, Н. Драйпера, П.В. Гудзя та ін.

Метою даного дослідження є визначення та аналіз щільності зв'язку між показниками, на основі яких буде побудована кореляційно-регресійна модель ринку пшениці в Україні за 2013-2017 рр.

Перед тим, як будувати кореляційно-регресійну модель, необхідно розглянути її переваги:

- вона дозволяє аналітично відобразити взаємозв'язки між показником та факторами, що досліджуються;
- дає можливість оцінити міру впливу окремих факторів на показник;
- забезпечує визначення оцінки впливу всіх факторів на показник;
- її можна перевірити сучасними математичними методами на адекватність
- дійсним статистичним даним [2, с. 95].

Основне завдання кореляційного і регресійного методів аналізу полягає в аналізі статистичних даних для виявлення математичної залежності між досліджуваними ознаками і встановлення за допомогою коефіцієнтів кореляції порівняльної оцінки щільності взаємозв'язку, що має числовий вираз [6, с. 18].

У табл. 1 представлені статистичні дані про площу, з якої зібрано врожай та урожайність сільськогосподарської культури в Україні, взятої для аналізу [4, с.139,143]. Використовуючи їх, побудуємо кореляційно-регресійну модель та визначимо зв'язок між факторним та результативним показником, у даному випадку між площею, з якої зібрано врожай та урожайність пшениці в Україні.

Таблиця 1. Площа, з якої зібрано врожай та урожайність пшениці в Україні

Рік	Площа, з якої зібрано врожай в Україні, тис. га (X)	Урожайність пшениці	
		з 1 га ц	з тис. га тис. ц (Y)
2012	5 630	28,0	157,64
2013	6 566	33,9	222,59
2014	6 011	40,1	241,04
2015	6 839	38,8	265,35
2016	6 206	42,1	261,27
2017	6 377	41,1	262,09

Для визначення виду залежності, використовуючи вихідні дані, будуюмо кореляційне поле (рис. 1).

«Innovations of the future»

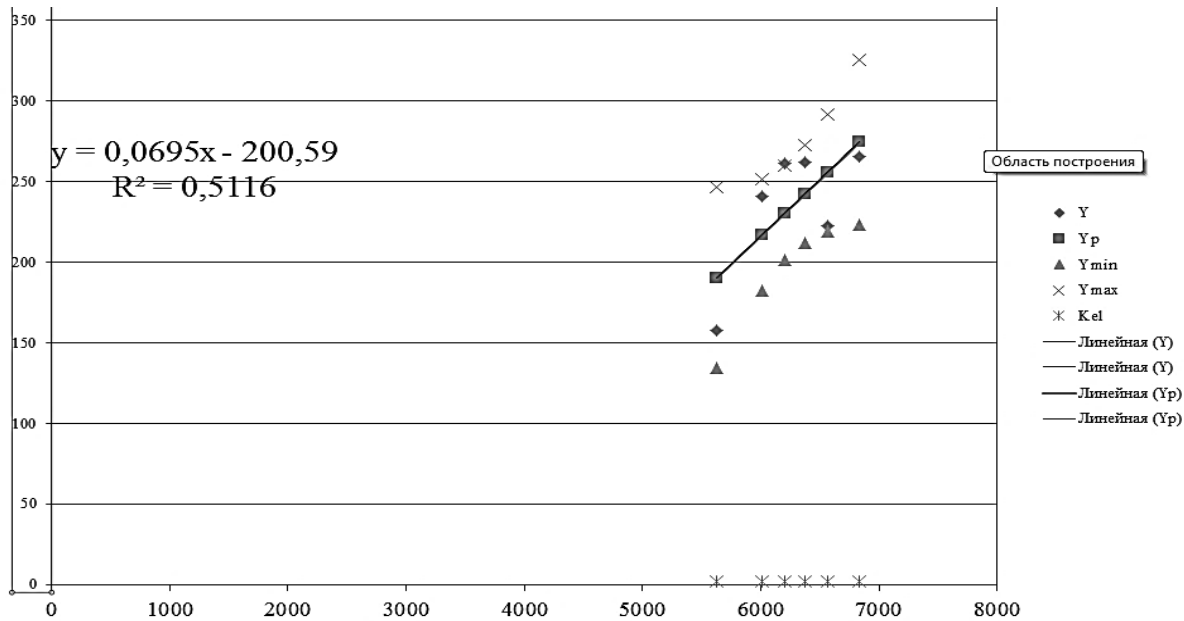


Рис. 1. Кореляційне поле та теоретична лінія регресії

За розміщенням точок на кореляційному полі припускаємо, що залежність між x та y лінійна, тобто, він виражається рівнянням прямої:

$$\bar{y} = a + b \times x,$$

де a , b – оцінки невідомих параметрів моделі.

Далі необхідно визначити параметри рівняння зв'язку, що означає знайти його параметри. У такому випадку звичайно використовують правило найменших квадратів (МНК). Воно є найпоширенішим і теоретично обґрунтованим. Крім того, оцінки коефіцієнтів регресії знайдені за МНК при визначених передумовах, мають ряд оптимальних властивостей (незміщеність, ефективність, обґрунтованість). Згідно даного методу, сума квадратів відхилень фактичних значень результативної ознаки (y) від його значень, знайдених за рівнянням регресії (\bar{y}_x) має бути мінімальною:

$$\sum(y - \bar{y}_x)^2 = \min. \quad (1)$$

За методом найменших квадратів параметри b та a знаходяться наступним чином:

$$S = \sum(y - \bar{y}_x)^2 \rightarrow \min; \quad (2)$$

$$S = \sum(y - a - bx)^2 \rightarrow \min. \quad (3)$$

У цій функції за змінні приймаються послідовно a та b . Екстремум функції двох змінних визначаються, якщо частинні похідні по цим змінним дорівнюють 0.

$$\frac{dS}{da} = 0; \quad \frac{dS}{db} = 0; \quad (4)$$

$$\begin{cases} 2 \sum(y - a - bx)(-1) = 0, \\ 2 \sum(y - a - bx)(-x) = 0; \end{cases} \quad (5)$$

$$\begin{cases} -\sum y + \sum a + \sum bx = 0, \\ -\sum yx + \sum ax + \sum bx^2 = 0; \end{cases} \quad (6)$$

Після перетворень останньої системи рівнянь, отримуємо систему нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} na + b \sum x = \sum y \\ a \sum x + b \sum x^2 = \sum yx \end{cases} \quad (7)$$

Для спрощення розв'язку останньої системи побудуємо кореляційну таблицю (табл.2).

Таблиця 2. Допоміжні розрахунки кореляційно-регресійної моделі ринку пшениці в Україні

Рік	Площа, з якої зібрано врожай в Україні, тис. га (X)	Урожайність пшениці, тис. ц з тис. га (Y)	$y \times x$	x^2	y^2
2012	5 630	157,64	887 513,20	31 696 900,00	24 850,37
2013	6 566	222,59	1 461 525,94	43 112 356,00	49 546,31
2014	6 011	241,04	1 448 891,44	36 132 121,00	58 100,28
2015	6 839	265,35	1 814 728,65	46 771 921,00	70 410,62
2016	6 206	261,27	1 621 441,62	38 514 436,00	68 262,01
2017	6 377	262,09	1 671 347,93	40 666 129,00	68 691,17
Разом	37 629,00	1 409,98	8 905 448,78	236 893 863,00	339 860,76
Середнє	6 271,50	234,99	1 484 241,46	39 482 310,5	56 643,46

Отже, для нашого прикладу система нормальних рівнянь (7) буде наступною:

$$\begin{cases} 6a + 37\,629,00b = 1\,409,98, \\ 37\,629,00a + 236\,893\,863,00b = 8\,905\,448,78; \end{cases}$$

Параметри рівняння a та b отримаємо з даних в таблиці 3.

Таблиця 3. Розрахунок параметрів рівняння a та b

Назва показника	Формула	Хід розрахунку	Розв'язок
Середнє значення факторної ознаки	$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$	$\frac{37\,629,00}{6}$	3271,5
Середнє значення результативної ознаки	$\bar{y} = \frac{\sum y}{n}$	$\frac{147,737}{9}$	234,997
Середнє значення добутку ознак	$\overline{xy} = \frac{\sum xy}{n}$	$\frac{8\,905\,448,78}{6}$	1 484 241,46
Квадратичне відхилення	$\sigma_x^2 = \frac{\sum x^2}{n} - (\bar{x})^2$	$\frac{236\,893\,863,00}{6} - (6\,271,5)^2$	150 598,25
Середнє квадратичне	$\sigma_x = \sqrt{\sigma_x^2}$	$\sqrt{150\,598,25}$	388,07

«Innovations of the future»

відхилення			
Коефіцієнт регресії, параметр b	$b = \frac{\overline{y\bar{x}} - \bar{y} \times \bar{x}}{\sigma_{\bar{x}}^2}$	$\frac{1\ 484\ 241,46 - 234,997 \times 6\ 271,5}{150\ 598,25}$	0,069
параметр b	$a = \bar{y} - b\bar{x}$	$234,997 - 6\ 271,5 \times 0,069$	-197,737

Таким чином, рівняння регресії має вигляд: $\bar{y}_x = -197,737 + 0,069 \cdot x$.

Використовуючи отримане рівняння, визначимо теоретичний обсяг врожайності пшениці, який потрібно зібрати з врожайної площі (табл.4).

Таблиця 4. Результати розрахунків теоретичного рівня врожайності пшениці в Україні

Рік	Площа, з якої зібрано врожай в Україні, тис. га (X)	Урожайність пшениці, тис. ц з тис. га (Y)	Теоретичний рівень врожайності, тис. ц з тис га (\bar{y}_x)
2012	5 630	157,64	190,441
2013	6 566	222,59	255,451
2014	6 011	241,04	216,904
2015	6 839	265,35	274,413
2016	6 206	261,27	230,447
2017	6 377	262,09	242,324

Розрахункові дані відобразимо на графіку у вигляді прямої. Очевидно, що вони дуже добре відтворюють фактичні дані (рис. 1).

Параметр а рівняння регресії відображає усереднений вплив на результативну ознаку неврахованих (не виділених для дослідження) факторів.

Параметр b називається коефіцієнтом регресії. У рівнянні прямої він показує, наскільки зміниться в середньому значення результативної ознаки при збільшенні факторної на одиницю. У нашому випадку параметр b означає, що зі збільшенням площі, з якої зібрано врожай на 1 тис. га обсяг врожайності пшениці зростає на 0,069 тис. ц.

Для визначення відносної зміни результативного показника (у %) при зміні факторної на 1% необхідно розрахувати коефіцієнт еластичності:

$$K_e = \frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x}, \text{ або} \quad (8)$$

При вирівнюванні по прямій коефіцієнт еластичності розраховується за формулою:

$$K_e = b \frac{\bar{x}}{\bar{y}}. \quad (9)$$

У нашому прикладі: $K_e = 0,069 \times \frac{6\ 271,5}{234,997} = 1,841\%$.

Таким чином, зі збільшенням посівної площі на 1% обсяг врожайності пшениці зростає на 1,841%.

Оцінка тісноти зв'язку між результативною і факторною ознаками здійснюється за допомогою спеціальних показників.

Для лінійної залежності застосовується лінійний коефіцієнт кореляції (або просто коефіцієнт кореляції). Для парного зв'язку він розраховується за формулою:

$$r_{xy} = \frac{\overline{y\bar{x}} - \bar{y} \times \bar{x}}{\sqrt{\sigma_x^2 \times \sigma_y^2}} ; \quad (10)$$

Крім того, коефіцієнт кореляції може бути розрахований за іншими формулами:

$$r = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n \sum y^2 - (\sum y)^2] \cdot [n \sum x^2 - (\sum x)^2]}} ; \quad (11)$$

Таким чином, коефіцієнт кореляції нашого дослідження дорівнює:

$$r = \frac{6 \times 8905448,78 - 37629,00 \times 1409,98}{\sqrt{(6 \times 339860,763 - 1409,98^2)(6 \times 236983863,00 - 37629,00^2)}} = 0,715$$

З отриманого значення коефіцієнта кореляції можна зробити висновок про досить сильну (пряму) лінійну залежність між змінними x і y . Це також підтверджується розміщенням точок на кореляційному полі (рис.1).

Якщо лінійний коефіцієнт кореляції піднести в квадрат, то отримаємо інший показник тісноти зв'язку, який називається коефіцієнтом детермінації (Д), що відбиває ступінь коливання y в залежності від зміни x . У нашому прикладі він дорівнює 0,511. Це означає, що результативна ознака (обсяг урожайності пшениці) на 51,1% обумовлена факторною ознакою (площа, з якої зібрано врожай), а 48,9%, що залишились – вплив не врахованих в модель факторів.

Тобто, між результативною та факторною ознаками причинно-наслідковий зв'язок високий.

Отже, пшениця є культурою, що належить до стратегічних видів агропродукції. Вона користується постійним попитом, як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Ціни на дане зерно завжди знаходяться на високому рівні, що дозволяє відшкодувати виробникам та експортерам витрати і в подальшому розвивати її виробництво. На основі побудованої моделі та обчисленні необхідних показників щільності та причинно-наслідкового зв'язку, виянилось, що між результативною (урожайність пшениці) та факторною (площа, з якої зібрано врожай) ознаками існує сильна, пряма залежність і причинно-наслідковий зв'язок є високим.

Література:

1. Економетрія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Л. Лещинський, В.В. Рязанцева, О.О. Юнькова. – К. : МАУП, 2003. – 208 с.
2. Кулявець В.О. Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посіб. / В.О. Кулявець. – К. : Кондор, 2009. – 194 с.
3. Харченко Ю.А. Кореляційно-регресійний аналіз обсягів збуту продукції промислового підприємства / Ю.А. Харченко // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 214-223.
4. Україна у цифрах 2017: [стат. збірник / відп. за вип. О.А. Вишневська]. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 241 с.
5. Кернасюк Ю. Зернові культури: тенденції і прогнози ринку [Електронний ресурс] / Ю. Кернасюк // Агробізнес: електронне наукове фахове видання. – Електронні дані. –

«Innovations of the future»

Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/2644-zernovikultury-tendantsii-i-prohnozy-rynku.html>. – Назва з екрана.

6. Гайдаєнко О.М. Застосування кореляційно-регресійного аналізу для прогнозування результатів діяльності підприємства / О.М. Гайдаєнко, Л.А. Коваленко // Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки. – 2017. – №1 (13). – С. 16-22.

SECTION 4. Philosophy

Liudmyla H. Pavlyshyn

Doctor of philosophical sciences, Professor

Department of philosophy and economical theory

Historical faculty

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

Ternopil, Ukraine

THE FUTURE OF MAN IN AN AGE OF INNOVATION PROCESSES (THE HISTORICAL ASPECT OF THE PROBLEM)

Павлишин Людмила Григорівна

доктор філософських наук, професор

кафедра філософії та економічної теорії

історичний факультет

Тернопільський національний педагогічний університет

м. Тернопіль, Україна

**МАЙБУТНЄ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
(ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ)**

Наступ ери інформаційних технологій свідчить про те, що людство не зможе відмовитися від її благ в силу свого інтенсивного росту і прагнення до тривалого, комфортного і безпечного життя. В зв'язку з цим необхідно усвідомити, що прогрес або регрес людської цивілізації за допомогою інформаційних технологій залежить від кількості позитивних чи негативних форм впливу цих технологій на життєдіяльність суспільства. Звичайно ж, крім природного середовища проживання людини об'єктивно існує інформаційне середовище, роль і значення якого весь час зростає завдяки подальшому розвитку засобів масової інформації та масових комунікацій. Інформаційне середовище здійснює на людину активний вплив, а тому гармонійний розвиток особистості і високий рівень психічного здоров'я будуть забезпечені тоді, коли людина з дитинства житиме і розвиватиметься в умовах сприятливого, психогігієнічного інформаційного середовища. За даних обставин людина майбутнього повинна стати творцем, а не бути лише споживачем благ цивілізації, повинна робити акцент на духовній близькості з іншими. Ще Платон у «Федрі» зазначав, що поява писемності підриває індивідуальність мислення, оскільки надалі люди здобуватимуть знання за допомогою «сторонніх знаків», в результаті чого здаватимуться такими, що багато знають, залишаючись в більшості невігласами, людьми, з якими важко спілкуватися. Хтось може звинувачувати телефон, телевізор, комп'ютер у тому, що ми мало уваги приділяємо живому спілкуванню, проте не варто забувати, що вони допомагають людині тримати руку на «пульсі життя», забезпечуючи необхідною інформацією. Тому не потрібно, відкидаючи нове, прагнути повернутися на століття назад, а необхідно лише відшукати «золоту середину», де б поряд із комп'ютером не вмерло живе спілкування, а телефон не знищив би у нас бажання писати щирі, теплі і душевні листи своїм близьким. Подібна думка була й у Руссо, позиція якого ґрунтувалася на ідеї гармонії людини і природи,

«Innovations of the future»

на необхідності життя, де були б сприятливі соціально-економічні умови, доцільно використовувалися б досягнення науки, а люди з розвитком суспільства не відчували самотності та керувалися у житті принципами моралі. У трактаті «Про суспільний договір» Руссо вказував на те, що «людина народжується вільною, але всюди вона у путах» [1, с.198]. Однак у свій час він висловлював думку про те, що хоча й суспільство накладає на людину негативний відбиток, лише у ньому вона може бути людиною, удосконалюватися і зростати.

Головний чинник суспільного прогресу нинішньої цивілізації лежить у площині науки і освіти, культури та мистецтва. У такій ситуації виникла потреба у переоцінці існуючих цінностей, зміні способу мислення. З цього приводу слушними будуть слова А. Камю: «Якщо не хочеш тікати від дійсності, потрібно знайти в ній людські цінності, моральне задоволення і спокій» [2, с.224].

О. Шпенглер у праці «Занепад Європи» висловлював думку щодо падіння високої культури та поступову заміну духовних цінностей культури на матеріальні цінності цивілізації. У ХХ ст. спостерігалася втрата безпосереднього зв'язку людини з природою та іншими людьми, а спеціалізація, технологізація перетворили особистість на виконавця тих чи інших функцій, позбавили її духовного начала. Така ситуація призвела до відчуженості людини, а свою безлику поведінку, вважав А. Швейцер, вона не сприймає як щось негативне, протиприродне. Отже, якщо у ХІХ ст. вважалося, що західна цивілізація є еталоном розвитку, то ХХ ст. заперечувало таке твердження. Людина не зосереджується ні на потойбічному світі, ні на швидкоплинних благах, оскільки її думки звернені до ідеального розумного світового порядку, який можливий тут, на Землі, оскільки «буття людини означає не просто фіксація її існування, а розкриття способу існування людини в культурі, створеній шляхом практично-духовного освоєння людиною дійсності» [3, с.6].

Посткласична культурфілософія Заходу піддає сумніву існування універсальних загальногуманістичних цінностей, здатність розуму досягнути культурно-історичний процес у перспективі його єдності та прогресивного руху для досягнення вищих цілей людства. Концепції локальних цивілізацій О. Шпенглера, П. Сорокіна й А. Тойнбі суттєво вплинули на загострення уваги на цій проблематиці. Автори концепцій локальних цивілізацій прагнули по-новому осмислити діалог культур, уявлення про їх єдність, вказували на різноманітність шляхів розвитку людства. На думку Шпенглера, людина – це «культуротворчий хижак», який володіє специфічною технікою пристосування до навколишньої дійсності. Створюючи культуру, людина певним чином дистанціюється від природи, підкорює також і власну тілесність. Так, наприклад, А. Шопенгауер вважав, що людина не зупиняється на досягнутому, перебуває в гонитві за власними бажаннями, а Е. Фромм зазначав, що «вся наша енергія йде на досягнення того, що ми хочемо...» [4, с.210]. У світі культури простежуються загальнолюдські, універсальні цінності. Вказуючи на різноманітність культур, Шпенглер заперечував загальногуманістичні ціннісно-цільові орієнтири. Попри те вони присутні в історичній традиції.

На противагу О. Шпенглеру, А. Дж. Тойнбі вважав основною одиницею поділу історичного процесу не культуру, а цивілізацію. Творча еліта суспільства у розумінні Тойнбі постає рушійною силою розвитку цивілізації. Він вказував на те, що кожна цивілізація відрізняється одна від одної перш за все своїми неповторними духовними настановами. Будь-яку цивілізацію можна розпізнати завдяки сукупності історичних фактів, виявляючи її унікальність та духовну єдність. Тойнбі вважав, що завдяки

цивілізації людство у майбутньому житиме в гармонії як одна велика сім'я. Він вказував на наявність в історії тридцяти шести цивілізацій, які поділяв на «невдалі» (наприклад, далекозахідна християнська) та ті, які отримали цілковитий розвиток. Незважаючи на різноманітність культур, люди повинні не звертати уваги на те, що їх роз'єднує. Він стверджував, що расові, національні, релігійні, класові та цивілізаційні відмінності повинні стати другорядними щодо об'єднавчих людство чинників. Він вважав, що технологія, яка ґрунтується на «досягненнях» науки у західній цивілізації, є тією об'єднавчою силою, яка здатна разом зі світовими релігіями сприяти об'єднанню всього людства. Тойнбі переконував, що західна цивілізація перебуває у стані глибокої кризи, починаючи з Нового часу. Причина цього полягає у пріоритеті наукового знання над християнством. Людина, на думку Тойнбі, не може жити без релігії, а тому після падіння християнства прагнула знайти йому заміну у формі постхристиянських ідеологій – націоналізму, індивідуалізму та комунізму, наголошував на негативній ролі постхристиянських ідеологій в історії Заходу. Майбутнє західної цивілізації він вбачав у відродженні релігійного начала. Оскільки релігія є невід'ємною частиною сутності людини, то вона постає основною об'єднавчою силою. Релігія майбутнього, вважав Тойнбі, повинна мати пантеїстичний характер, сприяти злиттю людини з природою та викоріненню «сцієнтичної віри».

У центрі особливої уваги філософа – погляд на долю історії ХХ ст., (а зараз можна говорити, що така ж проблема є актуальною й для ХХІ ст.) упродовж якого відбувався пошук відповідей на глобальні питання сучасності. А. Дж. Тойнбі закликав замислитися над взаємозв'язком минулого та сучасного, єдністю та різноманітністю культурно-історичного процесу, прогресом і перспективою розвитку людства.

Література:

1. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Ж.-Ж. Руссо. – М. : Канон-Пресс-Ц «Кучково Поле», 1998. – 414 с.
2. Камю А. Бунтующий человек / Камю А. – М., 1999. – 346 с.
3. Дротянко Л.Г. Філософські проблеми мовознавства: Навч. посіб. / Л.Г. Дротянко. – К.: Навчальна книга, 2002. – 128 с.
4. Фромм Э. Бегство от свободы : пер. с англ. / Э. Фромм; общ. ред. и послесл. П.С. Гуревича. – М. : Прогресс, 1989. – 272 с.

Voropayeva Tetyana Sergiivna

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

Researcher

Center for Ukrainian Studies

Faculty of Philosophy

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

FORMATION OF EUROPEAN CIVILIZATION IDENTITY OF CITIZENS OF UKRAINE IN THE POST-COLONIAL PERIOD

Annotation: Activation of globalization processes in the world leads to an acceleration of internal transformations in the post-colonial states and actualizing the problem of formation of different forms of collective identity in the new socio-cultural coordinates. In this regard, the relevance of the integrative study of the shaping of the European Civilization identity of citizens of Ukraine is not in doubt. It is known that the phenomenon of collective identity has long attracted the attention of many researchers and actively discussed in the diverse social and humanitarian discourses. The foreign science studies this phenomenon mainly in line with the socio-cultural anthropology, sociology and psychology from different theoretical and methodological positions. In the Ukrainian science collective identity is studied within the framework of philosophy, political science, sociology, cultural studies and psychology. The purpose of this article is to study the dynamics of formation of the European Civilization identity of Ukrainian citizens in the post-colonial era in terms of Ukrainian studies as an integrative science. The main approaches to the definition of identity, it highlights the ambiguity of interpretations and analyzes a combination of European and national identity. The author presents different points of view on the nature of the social and cultural phenomenon and proves the importance of the formation of European Civilization identity at the post-colonial stage of development of Ukrainian society. The data of the sociological research prove that the identity issues are still among the key problems of the post-colonial Ukrainian society.

Key words: identification, identity, European Civilization identity, integrative approach, citizens of Ukraine.

Today, many European countries face with serious challenges that are associated with collective security challenges, information wars, the intensification of migration, terrorist acts, dramatic socio-economic and socio-political transformations, as well as threats of the gradual erosion of national cultures and the European civilizational identity. These problems are closely related to the interaction between civilizations, in fact, in the process of development of the modern world can be traced the growing influence of civilization factors determining a sufficiently large part of the changes occurring in the world. Many countries have entered into a new stage of their information civilizational development, where knowledge economy is fully functioning, resource saving and high-end technologies are implemented, and civil society successfully controls government structures. At the same time, in many CIS countries radical changes were carried out, which led to huge changes in all spheres of society (economic, political, legal, socio-cultural). Moreover, many of these controversial changes have put most of the citizens of post-colonial states on the brink of survival. As a result, in countries lagging behind the modern world level continues to

increase in the socio-economic, technological, scientific and other spheres, the traditional moral norms and basic values are leveled, the relationships between people are becoming pragmatic and are becoming criminalized. Such uncritical borrowing someone else's experience and market innovations will undermine stability in any society, if these borrowings are not balanced with the cultural identity of the society, its mentality and civilizational identity.

Our long-term studies of different types of collective identity (of gender, professional, ethnic, national, regional ones etc.) show that European identity can be studied as a continental and a civilizational [3, p. 710-720]. In the first case, the respondents consider, first of all, that Ukraine geographically belongs to Europe, and in the second case, they begin to integrate a wider range of factors (geographical, macro-cultural, political, legal, religious, ideological, etc.). The purpose of this article is to study the dynamics of formation of the European Civilization identity of Ukrainian citizens in the post-colonial era (in 1991 – 2018) in terms of Ukrainian studies as an integrative science.

Among the first to put the issue of civilizational identity was Samuel Huntington, who actualized the mentioned problem in his work «The Clash of Civilizations» (1993). He stressed that European citizens have common cultural traits that set them apart from the representatives of Chinese or the Arabic world. This difference occurs due to the presence of common features, such as language, history, religion, customs, institutions, and also because of subjective self-identification of people [2, p. 33-37]. According to Samuel Huntington, in 1990 there was a global outbreak of an identity crisis. Many countries found themselves in this crisis situation, where the questions were updated: Who are we?, Where are we?, Who is not with us? [2, p. 186]. At the same time civilizational factors play an increasingly prominent role in the world politics and economy.

It is known that in the Soviet Union the civilizational approach has been actively developed in the second half of the 1980s, and in the late 1990s a multi-faceted perspective of the Russian civilization was included in the list of priority directions of fundamental research in the Russian Federation. In the 1990s, a variety of concepts have been put forward (by A. Andreev, S. Erasov, M. Kagan, A. Kara-Murza, V. Kochetkov, L. Koroleva, N. Lapin, V. Lapkin, A. Maslov, M. Mchedlov, A. Nazaretyan, I. Orlov, A. Panarin, V. Pantin, I. Semenenko, S. Tregub, E. Troitsky, E. Filimonov, V. Tsymbursky, Y. Yakovets etc.), in which civilizational belonging of Russian society is not uniquely determined and is viewed on the basis of different in importance and primacy of the factors (geoclimatic, economic, linguistic, geopolitical, religious, etc.). In modern Russian science, the concepts of the Russian Federation belonging to the Russian, Eurasian, Orthodox or Russian civilization are presented, each of which shows one side of the socio-cultural development of the society [3].

Civilizational methodology in the context of globalization is very effective not only for understanding the current political situation, it is the best tool for the study of the integration processes in the world, predicting the future in the framework of the global geopolitical space and analysis of predictive scenarios of possible development of the various states. For Ukraine, the process of civilizational self-determination is especially important, as well as the specifics of the formation of civilizational identity of its citizens. In this regard, a combination of theoretical approaches and achievements of social philosophy, social psychology and civiology is very productive because modern civiology can serve as a conceptual basis for multidisciplinary research.

«Innovations of the future»

We define civilization as macro-cultural socio-historical community of different actors (countries, peoples, nations, states), with common socio-normative principles of supraethnic level like ethical and religious systems, similar mentality fundamentals, underlying ideals and core values, resistant special features of economic, political-legal and socio-cultural organizations, which are expressed in the type of activity. Thus, civilization is a kind of self-sufficient and the space-time (i.e., well-localized in Culture space and History time) integrity, which represents the highest degree of self-organization and development of human society, and in which the stable elements predominate over unstable [3]. Any civilization is capable of self-development, is prone to the spread of own achievements and lifestyle. There are local, primary (early), secondary (modern), continental, intercontinental, subcontinental, global civilization and civilizational ecumene (the modern civilization is always a supra-ethnic, supra-national and supranational entities) [3].

Because the study the specifics of different civilizations presupposes an analysis of all forms of life of these macro-cultural social and historical communities (physical, economic, moral, ideological, cultural, religious, axiological and others in the process of their development and continuity), the criteria for allocation of civilizations are eco-geographic, geo-cultural, anthropo-demographic, economic, religious, ethical, political, legal, geopolitical, socio-cultural, technical and technological, scientific, innovative, educative and educational, informational, axiological, spiritual and ideological factors, as well as the overall urban development trends, writing and statehood. According to the UNESCO classification, there are seven types of civilization in our time (which embody the diversity of world cultures): the European, North American, Far East, Arab-Muslim, Indian, African, Tropical, Latin American [3].

Thus, civilizational identity is the result of identifying people with a specific civilization community of which they are representatives. Of course, practically, the civilizational identity is not perceived by people in everyday life. It is updated mostly when the subject meets with a representative of another civilization, or in cases where there is a need for understanding of the civilizational role and own country's mission.

To study the process of formation of the European identity of Ukrainian citizens, we used the method of M. Kuhn – T. McPartland «Who-am-I», the adapted collective identity questionnaire (Luhtanen R., J. Crocker), the adapted Identity Measurement Scale technique by M. Cinerella [1] and a specially designed questionnaire (which included the respondents' self-selection of the civilization to which they identify themselves (the Eurasian, European, Slavic), has also been provided the answer «hard to say»). With the help of these methods it was possible to study European identity both as continental and as civilizational, as well as to identify high, medium and low levels of the European identity of the respondents. The reliability of the results of research carried out by us is provided with methodological justification of its initial position; using a combination of diagnostic techniques, appropriate goals and tasks of the study; combining quantitative and qualitative analysis of empirical data; using mathematical statistics methods and using modern data processing programs, a representativeness sample.

Our research group studied the European Civilization identity of Ukrainian citizens in 1991 – 2018 through several projects that have been supported by the «Renaissance» Foundation, the Friedrich Ebert Foundation, the Foundation for Fundamental Researches of the Ministry of Education and Science of Ukraine, as well as the Association of Ukrainian Banks. We had 54 100 respondents from 18 to 89 years old. An interdisciplinary approach has allowed tracing the dynamics of formation of the European Civilization identity of

citizens of Ukraine: 1) 1991 – 1995. European Civilization identity was held low in the overall ranking of identities, but from 1996 – 1999 years, its importance has increased significantly (especially in the group of ethnic Ukrainians, Poles, Hungarians, Slovaks, Romanians, Crimean Tatars); 2) 1999 – 2018. The assertion of the European identity happened (when it became a significant trend of increasing rates of European identity within ethnic Ukrainians and groups of national minorities; 3) the highest level of European identity was reached in 2004 – 2005 and 2014 – 2018; 4) until 2010 the ethnic Ukrainians in the South and East of Ukraine had a tendency to an increase in European and national identity (in 2010 – 2013, this process has stopped); 5) the fastest growing of European Civilization identity among the inhabitants of large cities could be seen; 6) the synchronization of ups and downs in the development of national and European identity of citizens of Ukraine in 1999 – 2018 was detected; 7) the European identity until 2013 has not lost its importance for the citizens of Ukraine, because a request for Europeanness is very strong in the Ukrainian society (although the presence of the media in the Ukrainian pro-European rhetoric combined with a complete lack of a balanced politics of identity in Ukraine). Results of the study (from 1991 to 2018) are shown in Table 1 (the error does not exceed 2%).

Table 1. Dynamics of Transformation of European civilization identity of Ukrainian Citizens in 1991 – 2018 years

<i>Level of development of European civilization identity</i>	<i>1991</i>	<i>2001</i>	<i>2011</i>	<i>2018</i>
High	24%	30%	27%	38%
Average	49%	47%	38%	50%
Low	27%	23%	35%	12%

Thus, the study showed that European civilizational identity dominates in the identity matrix of Ukrainian citizens for nearly 20 years [3]. The factors that most influenced the activation of this type of civilizational identity were «Orange Revolution in 2004», host of the finale of «Eurovision» in 2005, the football finals of the European Championship in 2012, and scheduled for the end of November 2013 signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Adoption of European civilization identity in the Ukrainian society is one of the most important axiological and ideological tasks necessary for the continued survival and development of Ukraine as an independent state.

Today, many modern theoretical and empirical studies (philosophical, historical, politological, cultural, sociological, psychological, anthropological, etc.) prove undoubted cultural and civilizational kinship Ukrainians with the Europeans. In particular, the majority of scientists are convinced that Ukraine has always belonged to the European civilization and attempts to tear her away from this «mother's womb» have never been successful. Thus, today the European orientation should become not only one of the directions of Ukraine's foreign policy, but also a strategic vector of internal transformation of the Ukrainian society. The European choice, the Europeanization of Ukraine, devotion to the European values, the introduction of European standards in real life should be important geopolitical, economic and socio-cultural strategems for our country.

Literature:

1. Cinnirella M. Exploring temporal aspects of social identity: the concept of possible social identities // *European Journal of Social Psychology*. – 1998. – Vol. 28 (2). – P. 227–248.
2. Huntington S.P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. – New York: Simon and Schuster, 1996. – 367 p.
3. Voropayeva T. Theoretical and empirical aspects of the formation of national and European identity of citizens of Ukraine (1991 – 2011) // *European Science and Technology [Text] : materials of the international research and practice conference, Wiesbaden, January 31st, 2012 / publishing office «Bildungszentrum Rodnik e. V.»*. – Vol. II. – Wiesbaden, Germany, 2012. – 776 p. – P. 710–720.

SECTION 5. Philology

Kusenкова Olga Alexandrovna
graduate student
Department of Russian and World Literature
philological faculty
«Gomel State University
named after Francisk Skaryna»
Gomel, Republic of Belarus
Supervisor – Cand. Phil. Sciences, Assoc., Tsybakova S.B.

**FORMS OF EXPRESSION OF AUTHOR'S CONSCIOUSNESS IN THE
«WALKS» OF AFANASIA NIKITIN AND VASILY GAGARA**

Кусенкова Ольга Александровна
магистрант
кафедра русской и мировой литературы
филологический факультет
«Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины»
г. Гомель, Республика Беларусь
Научный руководитель – канд. фил. наук, доцент Цыбакова С.Б.

**ФОРМЫ ВЫРАЖЕНИЯ АВТОРСКОГО СОЗНАНИЯ В «ХОЖДЕНИЯХ»
АФАНАСИЯ НИКИТИНА И ВАСИЛИЯ ГАГАРЫ**

Abstract. The article presents an attempt to analyze the «walks» of Afanasy Nikitin and Vasily Gagara through the prism of the author's aesthetics of verbal creativity of M. M. Bakhtin. In considering the pilgrimage of the compositions XV and XVII centuries it is possible to trace the evolution of the genre travel literature: departing from the ancient aesthetics of Christianity, pilgrimage walking has lost its original value, and the merchant – moved into the category of the secular.

Key words: travel literature; pilgrimage walks; subjective forms; author's consciousness; ancient Russian aesthetics.

Аннотация. В статье представлена попытка анализа «хождений» Афанасия Никитина и Василия Гагары сквозь призму авторской эстетики словесного творчества М.М. Бахтина. В ходе рассмотрения паломнических сочинений XV и XVII веков можно проследить жанровую эволюцию путевой литературы: отходя от древнерусской эстетики христианства, паломнические хождения утратили своё первородное значение, а купеческие – перешли в разряд светских.

Ключевые слова: путевая литература; паломнические хождения; субъективные формы; авторское сознание; древнерусская эстетика.

В художественной литературе М.М. Бахтин выделял «три исторические субъектные формы выражения авторского сознания: “я” частного человека; “я”, “мы” народа (“я”, “мы” гражданина); “я” писателя (литератора)» [1, с. 35].

«Innovations of the future»

«Я» частного человека – субъектная форма, проявляющаяся в произведениях, которые написаны от лица реально существовавшего человека и включают в себе отпечаток его личности.

В «Хождении за три моря» Афанасия Никитина «я» частного человека открывается в неподдельном интересе тверского купца ко всему, что он наблюдает в иных землях: «И тут Индийская страна, и люди ходят нагие, а голова не покрыта, а груди голы, а волосы в одну косу заплетены, все ходят брюхаты, а дети рождаются каждый год, а детей у них много» [2, с. 26].

В «Хождении» Василия Гагары «я» частного человека прослеживается, как в упомянутой выше автобиографичности повествования, так и в собственных впечатлениях автора-повествователя, возникающих при встрече с новой культурой других стран. В его произведении большое место отводится личным переживаниям и впечатлениям, а также вводится новый элемент – лирические отступления, которые отражают внутреннее состояние главного героя: «И какъ я многогрѣшный переступи чрезъ порогъ и увидѣ образъ Саваооовъ и Деисусъ, велми написано странно и чудно, и въ то время на меня многогрѣшнаго раба было посланіе Божіе въ той велицей церкви: ноги у меня отняло, и состояти не могъ» [3, с. 8–9].

Такие же лирические отступления отмечались и у Афанасия Никитина, но они были обоснованы душераздирающей тоской тверского купца по православной вере. Тяжесть положения Афанасия Никитина вынуждала автора писать о своём душевном состоянии. Но переживания Никитина отчасти имеют и поучительный характер (так, в одном из лирических отступлений тверской купец советует всякому православному оставить свою веру на родине, совершая путешествие в страны иноверцев).

Помимо «я» частного человека в обоих «хождениях» представлена ещё одна форма выражения авторского сознания – субъект религиозного сознания (системная субъектная форма).

Религиозное сознание Афанасия Никитина, проявившееся в «Хождении за три моря» неоднородно: оно носит как индивидуальный, так и обобщённо-личный характер. Индивидуальный характер религиозного сознания отличает, например, эпизоды, свидетельствующие о религиозной терпимости Никитина, который, придерживаясь православных традиций и соблюдая библейские заповеди, не осуждает многоверия Индийской земли и поликонфессиональных нравов иноверцев. Обобщённо-личный же характер религиозного сознания отражается во фрагментах, в которых Никитин говорит от лица всего русского народа: «А Русь Бог да сохранит! Боже, сохрани её! Господи, храни её! На этом свете нет страны, подобной ей, хотя эмиры Русской земли несправедливы. Да устроится Русская земля и да будет в ней справедливость! Боже, Боже, Боже, Боже!» [2, с. 28].

В «Хождении» Василия Гагары воплощено религиозное сознание субъекта сугубо индивидуального характера, обусловленное целью «хождения» казанского купца: он идёт замолить свои грехи и сдержать обещание, данное Господу. Это можно увидеть в эпизоде с поклонением Гробу Господа. Да и в целом всё повествование ведётся от лица «многогрѣшнаго раба» [3, с. 9], который отправляется в Святую землю, чтобы почувствовать физическую и духовную близость к Богу.

Зачастую автор рассказывает о событиях, случившихся конкретно с ним (схождение пасхального огня, Божественное озарение во время службы). И последнее является наиболее важным, так как в том же «Хождении за три моря» Афанасия Никитина читатель крайне редко сталкивается с описанием событий, происходящих с

самим героем. Они либо связаны с отказом принимать «бесерменскую веру» [2, с. 52] (мусульманство), либо с соблюдением православных праздников и постов (эпизод, в котором чужестранцы отнимают у Афанасия жеребца, чтобы привить ему свою веру).

Обобщая это наблюдение, можно сказать, что в купеческом «Хождении за три моря» Афанасия Никитина отводится столько же внимания описанию религиозной составляющей повествования, сколько в «Хождении» Василия Гагары – светской. Движение, характерное для любого «хождения», в тексте Афанасия происходит по горизонтальной плоскости, то есть герой движется по мирским широтам. А Василий Гагара передвигается сразу по двум плоскостям: горизонтальной (как и Никитин) и вертикальной (становится ближе к Господу по мере приближения к Святой Земле).

Ещё одна форма выражения авторского сознания «я» – общечеловеческое, это вид религиозного индивидуального сознания уже в историческом понимании. Взгляд на мир в этом случае приобретает вневременную характеристику, а материальное пространство заменяется духовным. Такой вид исторической субъектной формы авторского сознания характерен для ряда религиозно-лирических отступлений в «Хождении за три моря»: «О благоверные христиане русские! Кто по многим землям плавает, тот во многие беды попадает и веру христианскую теряет» [2, с. 58]. В «Хождении» Василия Гагары «я» – общечеловеческое прослеживается в эпизоде пасхальных празднований, когда турки и араны, несмотря на языковые и расовые принадлежности, молятся вместе с казанским купцом: «И греки, и араны начаша велегласно глаголати: агіось, агіось, агіось, а по нашему есть: святъ, святъ, святъ» [3, с. 35].

Более того, оба произведения роднит некая непосредственность и даже наивность героя-повествователя. Про Афанасия Никитина Я. С. Лурье писал: «О некотором легковерии автора свидетельствуют и его рассказы о птице “гукук” [2, с. 53], испускающей изо рта огонь, и об обезьяне – “князе обезьянском” [2, с. 53], у которой есть своё войско и которая посылает многочисленную рать на своих противников» [4, с. 82–83]. В случае же с «Хождением» Василия Гагары мы сталкиваемся с легковерием героя в отношении легенды, например, про Гога и Магога, которые, по мнению автора, действительно заключены в Грузинской земле в щели меж гор Александром Македонским. Но, с другой стороны, Гагара, следуя барочному стилю, даёт возможность читателю ознакомиться с этой легендой, или же знать её, что явно выявляет познавательный характер текста и некий динамизм сюжетного повествования, чем так начинают дорожить писатели XVII в.

Конечно же, серьёзное различие текстов проявляется также во внешнем психологизме, который был обоснован этикетом при участии человека в религиозных процессиях (купание в реке Иордан, сходжение Благодатного огня и т.п.). Но в купеческих хождениях эта составляющая не могла иметь место, так как Афанасий Никитин путешествовал в страну с иной верой и главной его задачей было сохранение веры православной: «Я же, рабище божий Афанасий, исстрадался по вере христианской» [2, с. 40].

При сравнении двух «хождений» XV и XVII вв. прослеживается жанровая эволюция путевой литературы: отходя от древнерусской эстетики христианства, паломнические хождения утратили своё первородное значение, а купеческие хождения перешли в категорию светских. Таким образом, авторское повествование в обоих текстах совмещает в себе, как субъективные формы исторического сознания («я» частного человека), так и религиозного (субъект религиозного сознания, «я» –

«Innovations of the future»

общечеловеческое), что позволяет читателю увидеть путешествие глазами повествователя и разделить душевные переживания главного героя в одном лице.

Литература:

1. Бахтин, М. М. Эстетика словесного творчества (Из истории советской эстетики и теории искусства) / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 445 с.
2. Хожение за три моря Афанасия Никитина / сост. Я. С. Лурье и Л. С. Семёнов; под ред. Я. С. Лурье. – Л.: Наука, 1986. – 214 с.
3. Житие и хождение в Иерусалим и Египет казанца Василия Яковлева Гагары: 1634–1637 гг. / Ред. и предисл. С. О. Долгова / – М.: Книга по Требованию, 2011. – 130 с.
4. Лурье, Я. С. Русский «чужеземец» в Индии XV века // «Хожение за три моря» Афанасия Никитина. Серия: Литературные памятники (древнерусский текст и комментарии) / Отв. редактор Я. С. Лурье – Л.: Наука, 1986. – С. 61–87.

УДК 821

Makhmudova Shalala Amirkhan gizi
Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor
of the Azerbaijan State Pedagogical University
Baku, Azerbaijan

**ALIAGA KURCHAYLY AND MILVARID DILBAZI IN ARTISTIC
TRANSLATION**

Махмудова Шалала Амирхан гызы
Доктор философии по филологии, доцент
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета
Баку, Азербайджан

**АЛИАГА КЮРЧАЙЛЫ И МИРВАРИД ДИЛЬБАЗИ В
ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ**

Summary: It is noted here that literary translation is a bridge of friendship connecting different nations, and A. Kurchayly and M. Dilbazi played a big role in the creation of this bridge. They translated works from Russian, Ukrainian and other peoples into our language and made Azerbaijani readers love these works.

Key words: culture, literary translation, literary connections, world literature, poetry.

Резюме: Здесь отмечается, что художественный перевод - это мост дружбы, соединяющий разные народы, и А. Кюрчайлы и М. Дильбази сыграли большую роль в создании этого моста. Они перевели произведения с русского, украинского и других народов на наш язык и заставили азербайджанских читателей полюбить эти произведения.

Ключевые слова: культура, художественный перевод, литературные связи, мировая литература, поэзия.

Художественный перевод является самым важным инструментом в сближении народов, в создании литературно - культурных отношений. Вопрос перевода не ограничивается только своим культурным и образовательным значением, но и также позитивно влияет на развитие литературы и литературного языка. Быть во взаимодействии с наукой и культурой народов мира оценивается как одна из актуальных проблем современной литературы. В этом вопросе, безусловно, художественный перевод играет важную роль. Перевод - это такой литературный мост, с помощью которого предоставляется возможность познакомиться с выдающимися памятниками искусства всей мировой литературы и культуры.

Мастер слова Алиага Кюрчайлы, имеющий своеобразное место в азербайджанской литературе, был не только поэтом и драматургом, но и мастером, сыгравшим исключительную роль в развитии художественного перевода. Он, делая переводы с мировой литературы, знакомил азербайджанского писателя с этими писателями и заставлял любить их. А. Кюрчайлы успешно перевел часть произведений видных представителей итальянской литературы Алигери Данте, Франческо Петрарки, а также русской литературы Владимира Маяковского, Александра Пушкина, Сергея Есенина, Николая Некрасова и других.

Великий итальянский поэт Алигири Данте, который жил и работал на пороге XIII-XIV веков, является неиссякаемым сокровищем для всего мирового литературного сообщества. Именно перевод его на азербайджанский язык в этом смысле является большим культурным событием. Алиага Кюрчайлы является специалистом, впервые берущим на себя этот великий исторический долг. Благодаря ему "Божественная комедия" была переведена на азербайджанский язык и, состоящее из 540 страниц, это произведение три раза было опубликовано на нашем языке. В переводе "Божественной комедии" поэт серьезно работал не только над отдельными разделами, главами и стихами, но и также над строками, двустушиями и словами. Истиной является тот факт, что иногда бывает трудно перевести несколько слов и строку на другой язык. Такие случаи часто встречаются в практике перевода. Переводчики Данте, а также другие специалисты, занимающиеся этой творческой работой, принимают это как нормальное литературное событие. Русские исследователи Данте, а также А. Кюрчайлы иногда в таких случаях двустушия оставляли на латинском и итальянском языках непереуведенными. Такие исключения возможны. Однако, как мы уже говорили, неприемлемо проявлять безразличие к двустушиям и строкам, где ясна суть и содержание, а также абстрактно переводить простую мысль.

На азербайджанском языке, как и на русском, конечно, трудно озвучить эти памятники искусства с одинаковой мощностью. Однако, благодаря большой любви, труду и энергии А. Кюрчайлы добился этого, предоставил ценное литературное сокровище в распоряжении наших читателей. Каждый, кто читает эту работу, имеет представление о поэте и периоде его проживания.

В своем переводе А. Кюрчайлы, показывая преданность автору, приложил особые усилия для изучения всех противоречий этого века, тонкостей итальянских, латинских, русских и азербайджанских языков и применения их в своем опыте.

Владимир Огнев в связи с этой проблемой верно писал: "Без высокой национальности, своеобразности невозможно "присвоить" чужой язык. Истинным считается перевод, когда получается сделать родным и своим чужой, посторонний язык" [3, с .206]

«Innovations of the future»

Кюрчайлы, последовательно придерживающийся основных принципов художественного перевода, перевел на наш язык готовый вариант произведения на русском языке. Доставление содержания и смысла проблематики, а также поэтики каждой из трех частей произведения, требует специальных знаний, таланта и компетентности. В то же время, на протяжении всего произведения соблюдение системы рифмы считается умением. Данте, все строки стихотворной поэмы, упорядочил согласно "тройной теории". В каждой тройке первая и последняя строки имеют одинаковую рифму, а вторая строка остается свободной. Переводчик до конца остался верен поэтической структуре, внутреннему строению произведения, являющегося по объему большим и, с идейно-художественной точки зрения, примером высокого искусства. Автору удалось обеспечить соблюдение этих принципов в достаточной степени.

Известный критик Лев Озеров, по нашему мнению, правильно выразил цели и намерения поэта - переводчика: "Наложение печати к какому-либо произведению искусства не должно относиться только к оригиналу. Было бы хорошо, если специалист переведет его так, что без труда можно будет сказать, что это стихотворение, например, относится к Пастернаку" [4, с.103]

Основываясь на этот научный тезис критика, мы можем смело сказать, что переводу А. Кюрчайлы свойственен дух Данте.

Разумеется, путем взаимных переводов национальные литературные языки расширяют свои рамки, выявляются скрытые, нижние слои языка, проясняются резервные силы. С этой точки зрения, в повышении художественного перевода в этап развития у М. Дильбази были своеобразные заслуги. Она проявила особую склонность к художественному переводу, который стал духовным мостом между народами и литературой, и перевела лучшие образцы мировой литературы на наш язык. Поэтесса перевела на азербайджанский язык произведения таких поэтов и писателей, как Низами Гянджеви, Хагани Ширвани, Алишир Наваи, Александр Пушкин, Лев Толстой, Тарас Шевченко, Николай Тихонов, Самуэль Маршак, Сергей Михалков, Микоил Упеник, а также "Ипполит" Еврипида.

Известный критик - литературовед Б. Набиев в своей статье под названием "Творческий перевод" пишет: "В настоящем поэтическом переводе объединяются силы двух поэтов. Переводчик является не только служащим автора, но и соперником искусства. Для выражения одинакового содержания у переводчика должно быть буйное вдохновение, он должен уметь проявить стихотворное мастерство. Без такого соревнования искусства нельзя говорить о настоящем поэтическом переводе" [1, с. 292]. На наш взгляд, М. Дильбази отнеслась к переводу именно с такой ответственностью, объединяя свою силу с силой автора, сумела достичь совершенства перевода.

Газель нашего выдающего поэта Низами Гянджеви в переводе поэтессы звучит превосходно:

Sordum ki, "könül hardadır?", aldım bu cavabı:
"Heç sorma, tapılmaz onu axtarsa da insan."
Rəhm eylə, deyib, sel kimi göz yaşımı tökdüm
Kim, qanım ilə əl yuma, ey afəti-dövrən! [5]

Этот перевод дает возможность сказать, что М. Дильбази является поэтессой, обладающей блестящим талантом и сказавшей свое слово в переводческой сфере.

М. Дильбази перевела прекрасные образцы из творчества узбекской народной поэтессы Зульфийи. Дружба между Зульфией и Дильбази, деятелями искусства и литературы обоих народов, проложила мост на горизонты узбекско-азербайджанских литературных отношений. Обе поэтессы, обращаясь к творчеству друг друга, переводили их на свои языки. Поэтесса также проявляла близкий интерес к украинской литературе, внимательно изучала жизнь и творчество ее отдельных представителей. Она перевела 3 из 30 стихотворений, включенных в "Краснодонскую тетрадь" известного украинского поэта Микола Упеника.

В книгу "Яблоновая ветка" известного поэта - переводчика Г. Регистана, куда были собраны его переводы, были включены переводы самых лучших произведений М. Дильбази, написанных в 60-е годы. Переводчику удалось с точностью донести до русских читателей своеобразие в поэзии поэтессы. Г. Регистан перевел на русский язык несколько отрывков из поэмы М. Дильбази "Мехсети". Наш любимый поэт Наби Хазри высказал свое мнение об успешном переводе этого стихотворения: "После прочтения отрывка, переведенного на русский язык, сожалеешь о том, что поэма не была полностью переведена. Несомненно, русский читатель с радостью принял бы этот прекрасный пример азербайджанской поэзии" [2, с. 6].

Все это, конечно, говорит о широком диапазоне творчества М. Дильбази.

И М. Дильбази, и А. Кюрчайлы будучи поэтами - переводчиками, переводя жемчужины мировой литературы на наш язык, значительно расширили воображение азербайджанских читателей и сыграли исключительную роль в приобретении широких горизонтов литературных отношений. Оба мастера подходили к художественному переводу как к настоящей творческой работе, принимали это как художественный инструмент в сближении литературы и, как мы видим, им удалось создать лучшие примеры поэтического перевода.

Литература:

1. Nəbiyev V. Özümüzdən başlayaq. B., 1990, 292 səh.
2. Наби Хазри. Лирика Мирварид Дильбази // Бакинский рабочий, 31 май 1959.
3. Огнев Владимир. Своеобщее. «Иностранная литература. М., 1964, № 7, с. 206.
4. Озеров Лев. О переводе. «Вопросы литературы». М., 1968, № 2, с. 103.
5. https://az.wikisource.org/wiki/Sevgili_canan

Melkumova Tetiana Volodymyrivna
Candidate of philological sciences, Senior Lecturer
Department of Engineering Pedagogy and Language Training
Faculty of Information Technologies
State institution of higher education «Kryvyi Rih National University»
Kryvyi Rih, Ukraine

THE CLASSIFICATIONS OF THE COMMUNICATIVE-PRAGMATIC FUNCTIONS IN THE MODERN LINGUISTIC

Мелкумова Тетяна Володимирівна
канд. філол. наук, старший викладач
кафедра інженерної педагогіки та мовної підготовки
факультет інформаційних технологій
Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»
Кривий Ріг, Україна

ТАКСОНОМІЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Annotation. In the search are presented the work of scientists on the classifications of the communicative-pragmatic functions; special attention has been paid, that functions influence the behavior and consciousness of the addressees.

Keywords: communicative-pragmatic function, informing, announcement, comment, persuasion.

Анотація. У розвідці окреслено доробок науковців щодо класифікації комунікативно-прагматичних функцій; акцентовано увагу, що функції здійснюють вплив на поведінку та свідомість адресатів.

Ключові слова: комунікативно-прагматична функція, інформування, повідомлення, коментування, переконання.

Комунікативно-прагматичні дослідження сприяють розумінню спілкування. Мову розглядають як діяльність з обміну різноплановою інформацією для досягнення позакомунікативних і комунікативних завдань, для забезпечення соціального життя людей, їхньої взаємодії в суспільстві (Н. Формановська). Одним із важливих понять лінгвопрагматики є комунікативно-прагматична функція. Аналіз мовознавчої літератури виявив паралельне послуговування науковцями термінами «прагматична функція» і «комунікативно-прагматична функція», що свідчить про їх ідентичність. Метою нашої розвідки є розгляд важливих різновидів комунікативно-прагматичних функцій.

Н. Перфильєва виокремлює актуалізаційну функцію, яку виконують висловлювання, що мають на меті нагадування про що-небудь, актуалізацію певних відомостей. Апелятивна функція має синонімічні назви: «функція звертання», «конативна функція». Апелятивна функція, на думку багатьох мовознавців, – це: 1) функція мовлення (В. Телія); 2) функція мови (А. Агафонова; І. Арнольд;

І. Сусов [4, с. 28-29]); 3) функція тексту залежно від типу комунікативного контексту [5, с. 7-98]; 4) функція знака (К. Брінкер; І. Сусов [4, с. 28-29]). І. Арнольд тлумачить апелятивну функцію як функцію привернення уваги слухача, спонукання його до сприйняття повідомлення.

Власне репрезентативна функція, або номінативна, референтна функція – це функція позначення світу речей, предметів і явищ зовнішнього світу і свідомості (Л. Костич [3, с. 37-38]; М. Кочерган; І. Сусов [4, с. 29, 30, 34, 81]); інформативна функція (повідомлення) (В. Бондалетов; К. Брінкер [5, с. 7-98]); функція подання актуальної інформації (І. Соколова).

Часто лінгвісти виокремлюють волюнтативну функцію (Д. Богушевич, М. Кочерган, Д. Мазурик). Волюнтативна функція має такі різновиди найменувань: волевиявлення, функція наказу, зобов'язувальна, функція управління (В. Бондалетов; М. Кочерган; І. Сусов [4, с. 115-116]). Мовлення, що реалізує волюнтативну функцію, містить указівки на певні завдання, які повинні бути виконані. Мовець накладає на кого-небудь якісь обов'язки, примушує когось виконувати що-небудь, наприклад, поводитися відповідним чином [1, с. 474]. Волюнтативна функція – функція волевиявлення мовця, спонукання ним адресата до бажаної дії (І. Арнольд, М. Кочерган).

Висловлювання виконує декларативну (сповіщальну) функцію, коли мовець прагне задекларувати певні твердження, оголосити про щось, сповістити про наміри тощо [5, с. 7-98]. Експозитивна функція виражає підстави та аргументи повідомлень. А. Загнітко характеризує цю функцію як різновид комунікативної функції тексту.

Експресивну функцію вирізняють багато мовознавців (А. Агафонова, А. Алексєєв, О. Александрова, Д. Богушевич, В. Бондалетов, Т. Винокур, А. Гируцький, Л. Костич, М. Кочерган, І. Сусов [4, с. 29-30], В. Телія, В. Туркін, Р. Якобсон та ін.). Більшість дослідників акцентують увагу на здатності цієї функції виражати емоційний стан мовця, суб'єктивне ставлення до позначуваних предметів і явищ дійсності (О. Александрова, Л. Дротенко); через експресивну функцію адресант намагається викликати подібні емоції в реципієнта (А. Агафонова, А. Мартине).

Комісивна функція – це функція обіцянки [4, с. 115-116], мовець бере на себе певні зобов'язання, висловлює погрозу чи пророцтво. Л. Медведева виокремлює корегувальну функцію, коли певний компонент тексту корегує, знімає двозначність висловленого раніше.

Оцінну функцію описують І. Арнольд, Н. Арутюнова, Т. Винокур, Д. Мазурик, М. Скаб та ін. Оцінна функція – це здатність мовних засобів передавати ставлення мовця до предмета повідомлення (Ю. Арешенков). Оцінка відображає прагматичний аспект знакової ситуації, підкреслює Н. Арутюнова. Подекуди науковці вирізняють оцінно-комунікативну (М. Хеллідей), експресивно-оцінну (І. Вихованець [2, с. 21]), оцінно-характеризуючу (М. Скаб) функції.

Посилювальну (сенсифікуючу) функцію синтаксичної конструкції виокремлює О. Сковородников. Посилювальна функція компонента тексту – це його здатність посилювати значення висловленого раніше. Стверджувальну функцію виконує висловлювання, у якому мовець реалізує певне істинне (з його позицій) переконання [4, с. 115-116].

«Innovations of the future»

Реалізуючи комунікативно-прагматичні функції, мовлення здатне впливати на поведінку та свідомість реципієнтів. Прагматична сила мовлення здатна підвищуватися при використанні стилістичних ресурсів мови.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Іван Романович Вихованець ; відп. ред. К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
3. Костич Л. М. Основні засади функційної граматики : навч. посіб. [для студентів філол. спец. вищих навч. закладів] / Лілія Миколаївна Костич. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 79 с.
4. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика : монография / Иван Павлович Сусов. – Винница : Нова Книга, 2009. – 272 с.
5. Brinker K. Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden / Klaus Brinker. – Berlin, 1985. – 160 s.

SECTION 6. Pedagogical sciences

Борисов Вячеслав

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та методик навчання
Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія
Запорізької обласної ради*

Борисова Світлана

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти
Донбаський державний педагогічний університет*

PROFESSIONAL PEDAGOGICAL VIEW OF THE TEACHER

ПРОФЕСІЙНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ СВІТОГЛЯД УЧИТЕЛЯ

Анотація. Професійний педагогічний світогляд в межах реалізації ідеї самоцінності особистості зараховується до інтегральної динамічної системи. Професійному педагогічному світогляду як інтегральній функціональній системі в структурі особистості притаманні прояви інтернальної і екстернальної спрямованості.

Ключові слова: професійний педагогічний світогляд, система, особистість.

Наприкінці ХХ-го століття найбільш визнаною стала концепція розвитку людського потенціалу, розроблена експертами Програми розвитку ООН, яка ставить у центр суспільного прогресу і розглядає економічне зростання скоріше як засіб, ніж як кінцеву мету розвитку людського потенціалу. Ця концепція з урахуванням комплексного підходу зазначає, що основними показниками слід вважати не тільки ВВП, але і параметри, які характеризують здоров'я та освіту. Фахівці ПРООН розробили інтегральний показник для визначення досягнень у сфері базового розвитку людини. Індекс людського розвитку (ІЛР), який до 2013 року визначався як «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП, англ. Human Development Index, HDI). Це інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу. Він розраховується на основі трьох показників: довголіття, вимірюваного при народженні як тривалість майбутнього життя; досягнутого рівня освіти, що визначається як сукупний індекс грамотності дорослого населення; рівня життя, оцінюваного на базі реального ВВП на душу населення паритет купівельної спроможності у доларах США. Щодо України, то незважаючи на відносний ріст індексів у 2009-2012 роках, динаміка рейтингу навпаки погіршилася. У 2010 році Україні належала 69-та позиція, у 2011 - 76-та з показником 0.737, в 2012-му - 78-ма. За даними 2014 року Україна займає 83 місце. Попри те, що європейські аналітики оцінили Україну як «країну із високим рівнем людського розвитку», український

«Innovations of the future»

показник - найнижчий з-поміж європейських держав [1]. Рівень людського розвитку визначає вектори професійного світогляду фахівців.

Опис професійного педагогічного світогляду можна подати у поняттях синергетики. Такий опис дає можливість висвітлити динамічні характеристики професійного педагогічного світогляду. Для інтегральної функціональної системи в структурі особистості, якою є професійний педагогічний світогляд, притаманні прояви інтернальної і екстернальної спрямованості. Інтернальна спрямованість виявляється у кумулятивних властивостях професійного педагогічного світогляду-здатності об'єднувати, поєднувати, аналізувати і активізувати елементи досвіду, а також знання, погляди, ідеї, а при здійсненні професійної педагогічної діяльності за певних умов якісно змінюватися- в реалізуємому світогляді (з урахуванням особливостей особистості вихованця і педагогічної ситуації); здатності до біфуркації (перебудові, реорганізації внутрішнього світу особистості педагога) за рахунок і навколо атракторів, якими можуть бути погляди, цінності, потреби, мотиви особистості. Безумовно, що не всі потреби, що забезпечують мотивацію людини, обумовлюють професійну педагогічну діяльність. Наприклад, потреба у спілкуванні може бути реалізована як в діяльності представника громадської організації, так і педагога. Але у першому випадку сенс полягає у забезпеченні впливу на людину, зміну її свідомості, то педагогічне спілкування забезпечує культурний розвиток людини.

Екстернальна спрямованість професійного педагогічного світогляду виявляється в його адаптивних властивостях- оформленні культурно досвіду людства тотожно можливостям сприйняття і розуміння вихованця, учня. Професійний педагогічний світогляд учителя сприяє віддзеркаленню світу дитинства, світу вихованця у мові культури, якою він ще не володіє на такому рівні, щоб самому порозумітися з світом. Загальнолюдська культура відтворюється крізь призму особистості педагога, а учитель постає своєрідним «перекладачем» між культурою людства і культурою учня. Професійний педагогічний світогляд може бути активізовано у частині появи функції доповнення за умови недостатності оточуючого освітнього середовища, при виявленні неузгодженості між вимогами освіти і можливостями оточення дитини. Наприклад, за умов різної етнічності (дитина і вчитель- носії різних культур) учитель як один з учасників освітнього процесу реалізує державне замовлення в освіті, ґрунтуючись на освітніх стандартах і вимогах до освіти, які можуть бути ширшими або не співпадати з умовами культурно-освітньої ситуації. Учитель здатний компенсувати природньо-соціальні умови за рахунок власного культурного педагогічного світогляду. Учитель визначає співвідношення необхідного і суттєвого, міру доцільного доповнення, здатного стати основою освіти, виключаючи нанесення шкоди або пригнічення етнічної самобутності учня. Здатність і готовність замінити, заповнити прогалину або пустоту в досвіді дитини досвідом педагога, поданому у доступній формі, засвоєння адекватних методів освіти є компонентом структури педагогічного світогляду. У тому випадку, коли освітній простір існує в умовах полікультурності, виникає необхідність залучення до змісту освіти способів взаємодії з іншими культурами.

Таким чином, внутрішня інтеграція особистісних утворень для встановлення зв'язків і організації, необхідних професійно-значущих властивостей, а також зовнішньо виявлена активність, є проявом рухливості професійного педагогічного світогляду і підґрунтям його розвитку. Динамічність професійного педагогічного

світогляду в процесі розвитку передбачає наступні трансформації: змінюється число одиниць досвіду за рахунок привласнення нових або об'єднання в групи компонентів; виникають, зникають і актуалізуються латентні потреби, формується ієрархічна система професійних педагогічних цінностей, професійної мотивації; встановлюються зв'язки, групуються особистісні конструкти, фундаменталізуються засади професійної педагогічної діяльності.

Професійний педагогічний світогляд в межах реалізації ідеї самоцінності особистості зараховується до інтегральної динамічної системи. Вона подає в цілому якості/можливості людини і відбиває «випереджаючий» образ людини. Саме інтегральність і прогностичний, перспективний характер світогляду, як слушно зазначають прибічники концепції людського потенціалу (С. Бортнік, Л. Горкіна та ін.) [2, 3] і дослідники національної свідомості і самосвідомості особистості (В. Борисов, Г. Гуменюк та ін.) [4, 5] зумовлюють його відмінність від здібностей. В структурі професійного педагогічного світогляду відповідно до структури людського світогляду, можна виокремити декілька антропологем-компонентів (схема 1): світосприйняття, що забезпечує загальну життєздатність педагога і впливає (особливо у частині психічної активності) на здоров'я учнів; інформаційні ресурси: символіка, сенс і значення культурних феноменів, знання і кваліфікація, особливо психолого-педагогічна компетенція; адаптивні ресурси-соціальна адаптованість, здатність до пристосування як до можливостей освітнього середовища, так і до індивідуальним психічним особливостям вихованців, а також здатність адаптувати соціальний досвід до можливостей дітей; культурно-ціннісні орієнтації, що є в сфері світогляду своєрідними аттракторами, серед яких для педагога визначальними є цінність розвитку людини, культура і культурні способи передачі соціального досвіду. Всі ці антропологеми, на думку прибічників концепції людського потенціалу фіксують тенденції, що визначають зміни в умовах людського існування, а також акцентують увагу на тому, що пов'язано з можливістю адаптації людини до мінливих умов. Стереотипи і автостереотипи професійної діяльності є компонентом професійного педагогічного світогляду вчителя.

Компоненти професійного педагогічного світогляду активізуються на різних рівнях особистості. На рівні світосприйняття забезпечується психічне здоров'я учителя, його емоційний стан врівноваженості; психологічний рівень -активність і динамічність потенційних утворень, функціонування адаптивних ресурсів особистості педагога; рівень свідомості забезпечується інформаційними ресурсами і культурно-ціннісними аттракторами. Професійний педагогічний світогляд є складним утворенням, що інтегрує основні особистісні характеристики. Підґрунтям інтеграції постають потреба у професійній педагогічній діяльності (В. Андрущенко, М. Євтух, Б. Кортаєв та ін.) – передачі соціокультурного досвіду- і потреба в змінах, що утворюють підґрунтя розвитку, зокрема особистісного. Професійний педагогічний світогляд обіймає передбачувану можливість досягнення результату. Результат у педагогічній діяльності- це зміни у розвитку і навченості дитини, вихованця, учня. Суттєво значущим для педагогічної освіти є виокремлення обґрунтованих стратегій педагогічного впливу, що сприяють формуванню тих чи інших особливостей сучасного вчителя.

Література:

1. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. - Режим доступу: <http://issuu.com/undp/docs/hdr14-report-en/1?e=3183072/9245907>
2. Бортнік С.М.; Активізація людського потенціалу в умовах глобалізації економіки / С. Бортнік 7 Економічний форум. 3/2012. - С. 453-458.
3. Горкіна Л.П. Досвід та шляхи підвищення ефективності реалізації людського потенціалу в трансформаційній економіці України /Л. Горкіна Вісник економічної науки України. - 2009. С. 29-35.
4. Борисов В.В. Теоретико-методологічні основи формування національної самосвідомості: Монографія/Вячеслав Вікторович Борисов. - Краматорськ - 2003. - 518 с.
5. Гуменюк Г.М. Формування національної самосвідомості в учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи: дис. канд.... пед. наук: спец. 13.00.07 «теорія виховання» / Галина Михайлівна Гуменюк - Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 2000. - 210 с.

Chorpita Roman Borisovich

postgraduate

Department of Pedagogy and Management of Educational Institution

pedagogical faculty

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Scientific supervisor - doctor of pedagogical sciences, professor V.M. Labunets

**FEATURES OF FORMING MUSICAL TASK OF THE FUTURE TEACHER
OF MUSIC ART IN THE INSTRUMENTAL EDUCATION PROCESS**

Чорпіта Роман Борисович

аспірант

кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

педагогічний факультет

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець Подільський, Україна

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор Лабунець В.М.

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

У статті висвітлено особливості формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментального навчання. Інструментальну підготовку трактовано як багатокomпонентний, цілісний процес художньо-творчого розвитку майбутнього вчителя художнього мистецтва,

спрямованого на оволодіння певною системою музично-теоретичних знань та практично-виконавських умінь і навичок.

Ключові слова: художній смак, інструментальне навчання, музичне мистецтво, виконавська майстерність, музичний матеріал.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває професійна педагогічна освіта, реформування якої спрямоване на її гуманізацію та гуманітаризацію, на «озброєння» майбутнього педагога не тільки основами фундаментальних знань за фахом, а й формування його як особистості з усією повнотою чуттєвого та ціннісного ставлення до світу. Все це вимагає крім вузькопрофесійної, висококваліфікованої підготовки, широкої ерудиції, також внутрішньої інтелігентності, однією з ознак якої є художньо-естетична вихованість та художній смак. Відтак тенденції до загальної культуризації та естетизації навчально-виховної роботи загострюють проблему формування естетичних, зокрема музичних смаків студентської молоді які значно визначають їхні життєві цінності, стиль та якість буття. Проблема стимулювання розвитку художніх смаків перетворилася в одну із ключових у сучасній теорії й практиці формування естетичної культури майбутніх педагогів як важливої складової їх загальної професійної культури. Сучасна тенденція зростання інтересу молоді до музики неоднозначна за своїм значенням через наявність протиріччя між потенційною цінністю музичного мистецтва загалом і актуальною значимістю для багатьох його окремих примітивно-розважальних форм.

Проблемою становлення музики як мистецтва та формуванням художнього й естетичного смаку займалися Б. Бечак, Л. Дмитрієва, Н. Чорноіваненко, Д. Кабалевський. Саме завдяки працям та дослідженням таких науковців, як О. Радинова, Г. Лешакова, А. Юсфін, у сучасного покоління є змога вивчити та дослідити спадщину світової культури, зробити її своїм духовним надбанням. Проблемою формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки займалися Л. Арчажникова, Б. Брилін, М. Давидов, В. Лабунець, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щолокова, Д. Юник. У практичну площину були упроваджені різноманітні методики формування в майбутніх учителів музичного мистецтва інструментальних навичок (О. Бурська, Л. Гончаренко, Л. Гусейнова, Е. Економова, Ж. Карташова, Є. Куришев, В. Лапченко, І. Мостова, М. Назаренко, А. Омельченко, Г. Саїк, В. Федоришин, О. Щербінін). Досліджено процес розвитку теоретико-аналітичних та інтерпретаторських умінь студентів в інструментальному класі (І. Гринчук, В. Крицький, О. Ляшенко, Н. Мозгальова, Н. Сегеда та ін.).

Над проблемою розвитку художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки працювало багато вчених, але особливий внесок зробила В. Шацька, яка стверджувала, що «...художній смак розуміється як певний рівень музично-поетичних вистав, який дає можливість відзначати і цінувати прекрасне в музиці, тобто її ідейність і змістовність, правдивість і щирість відчуттів, яскравість і переконливість музичних образів і всіх виразних засобів музичного твору. На основі цих навичок активного сприйняття і першої критичної думки з'являється великий інтерес і задоволення від достовірно художньої музики в усіх її видах, включаючи і образи народної творчості, і доступні твори великих композиторів минулого, і найрізноманітнішу за жанрами, але високоякісну музику сучасних авторів» [1, с.54].

«Innovations of the future»

Художній смак – здатність людини адекватно сприймати й оцінювати твори мистецтва. Він формується, насамперед, під безпосереднім впливом мистецтва. Це залежить від індивідуальних особливостей самої людини, її властивості сприймати ті художні цінності, які несе з собою мистецтво. Якщо людина з малих років постійно чує високоякісну класичну та сучасну музику, то в неї формується естетичний смак. Розвинений художній смак – це здатність насолоджуватися цінною в художньому відношенні музикою. Щодо розвиненості художнього смаку говорить те, яку музику і як глибоко сприймає людина.

Учені вважають, що художній смак розвивається на основі естетичного смаку і взаємно впливає на нього, формується через спілкування зі світом мистецтва і визначається художньою та мистецькою освітою людини (знанням історії мистецтв, знайомством із музичним мистецтвом і музичною літературою, інструментальною діяльністю). Художні смаки не лишаються незмінними впродовж усього життя людини. Вік, життєвий шлях, багатство художнього і музичного досвіду людини шліфують і відточують її художній смак, а нерідко вони здатні надовго консервувати уподобання, або, навпаки, робити людину багатогранною [2, с. 58].

Формування художнього смаку – це процес передачі та засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, спрямованих на розвиток та формування художніх нахилів, здібностей, смаку, ідеалів, надихаючих майбутнього вчителя музичного мистецтва на практичну музично-інструментальну діяльність та підготовку. Мета формування художнього смаку передбачає всебічний музичний розвиток особистості, що дає спроможність їй сприймати й цінувати художньо-естетичні явища.

Важливою складовою формування художнього смаку майбутніх учителів музичного мистецтва є:

- інструментальне навчання, яке залучає студентів до виконавських традицій, норм музичної культури, до художньо-естетичних цінностей та, разом з тим, має значні резерви не лише для вияву індивідуальності, самостійності, творчої активності, а й розвитку інноваційності та здатності до критичного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва.

- володіння системою теоретичних знань про стиль та смак композитора, будову та структуру музичного твору, особливості гармонії та фактури. [3, с. 127].

Інструментальна підготовка трактується як багатокomпонентний, цілісний процес художньо-творчого розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва, спрямований на оволодіння ним певною системою музично-теоретичних та практично-виконавських знань, умінь і навичок, формування музично-естетичного досвіду, формування музичного смаку та виконавської культури, що забезпечує досягнення найкращого результату у сприйманні, емоційному та інтелектуальному пізнанні музичного мистецтва, всебічному розвитку індивідуально-творчих здібностей, готовності до індивідуалізації в інструментально-виконавській діяльності. Відтак, музично-педагогічна й музично-просвітницька спрямованість підготовки студентів у мистецьких вищих навчальних закладах зумовлює потребу формування художнього смаку музикантів-виконавців засобами інструментальної підготовки як шляху збагачення їхньої естетичної культури, виконавської майстерності, досягнення багатогранності художньо-творчого розвитку [4, с. 202].

Формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки здійснюється за наявності необхідних знань,

умінь, навичок, бажань, прагнень та позитивних емоцій. В основі цього процесу лежать такі складові:

- музичне сприймання, зумовлене наявністю музично-естетичної інформації;
- музична обізнаність, здатність розуміти музичні образи, зміст і форму музичного твору;
- наявність інтересу до музичної інструментально-виконавської діяльності – якості, що виявляється в його зорієнтованості на цінності музичної культури, а також у широті й стійкості музичних інтересів;
- рівень розвитку художньо-музичної комунікації, про що свідчать здатність до об'єктивної оцінки музичного твору, самостійного аналітичного судження відповідно до власних уподобань;
- інструментально-виконавська діяльність, адже саме в ній студент реалізує потреби естетичного спрямування, має змогу отримати насолоду від власної творчості, що безперечно, впливає на його загальну культуру, формує музичний смак.

Зазначимо, що значний вплив на формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки мають такі основні методи:

- метод музично-теоретичного аналізу, що дає змогу студентові розкрити драматургію твору на свій розсуд, формуючи й розвиваючи при цьому власний музичний смак і відчуття прекрасного;
- метод художніх аналогій, де відбувається порівняльний аналіз певного твору з іншими, які схожі на такий твір за художньо-образним змістом та жанрово-стильовими особливостями;
- метод художньо-творчих проєктів, який формує та підкреслює індивідуальність студента. Кожен з них має змогу отримати та використати свій музично-виконавський досвід та самореалізуватися.

Отже, формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки є важливою характеристикою особистісного ставлення до дійсності й показують рівень самовизначення та музичної культури, здатність до індивідуального відбору художніх цінностей, і тим самим до самовиховання і саморозвитку. Незважаючи на численні дослідження особливостей формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментального навчання, окреслена проблема все ще продовжує залишатися актуальною.

Література:

1. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца / Д.Б.Кабалевский. – М. : Просвещение, 1984. – 204 с.
2. Естетика: Підручник / Л.Т. Левчук, Д.Ю. Кучерюк, В.І. Панченко; За заг.ред. Л.Т. Левчук. – К.: Вища школа, 1997. – 399 с.
3. Косенко П.Б. Актуальні питання вдосконалення інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики / П.Б. Косенко // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – № 18. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Ч. 1. – С. 202-212.
4. Косенко П.Б. Актуальні питання вдосконалення інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики / П. Б. Косенко // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – № 18. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Ч. 1. – С. 202-212.

Dembitska Sofiya

Assistant Professor

Department of Safety of Life and Security Pedagogy

Faculty of Mechanical Engineering and Transport

Vinnitsa National Technical University

Vinnitsa, Ukraine

PEDAGOGICAL COMPETENCE AS COMPOSITION OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF TECHNICAL SPECIALTY PROFESSIONALS

Дембіцька Софія Віталіївна

доцент

кафедра безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки

факультет машинобудування та транспорту

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Abstract. In the article are considered The structure of professional competence of specialists of technical specialties. It is substantiated that one of the components of professional competence of an engineer is pedagogical competence. The directions of improvement of professional training of engineers are determined in order to ensure the development of pedagogical competence and increase the level of professionalism of the future graduate. It is established that further research requires the development of a system of methodological support for the formation of pedagogical competence of specialists in technical specialties throughout the term of study in higher education institutions.

Key words: professional training, competence, training of specialists in technical specialties, pedagogical competence.

Анотація. Розглянуто структуру фахової компетентності фахівців технічних спеціальностей. Обґрунтовано, що одним із компонентів фахової компетентності інженера є педагогічна компетенція. Визначено напрямки покращення фахової підготовки інженерів з метою забезпечення розвитку педагогічної компетенції та підвищення рівня професіоналізму майбутнього випускника. Встановлено, що подальшого дослідження потребують питання розробки системи методичного забезпечення формування педагогічної компетенції фахівців технічних спеціальностей протягом усього терміну навчання в закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, компетентність, підготовка фахівців технічних спеціальностей, педагогічна компетенція.

Реалізація стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [5] передбачає нарощування інноваційно-технологічного потенціалу вітчизняної промисловості як основної галузі економіки, що має втілювати передові науково-технічні досягнення вітчизняної науки і забезпечувати високу конкурентоспроможність нашої країни на світовій арені.

Відповідно, на ринку праці з'явиться попит на компетентних та висококваліфікованих працівників технічних спеціальностей.

Підготовка фахівців у закладах вищої освіти починає змінювати свої орієнтири, переходячи до компетентного підходу, переваги якого доведені низкою наукових досліджень. Загальна мета вищої освіти, як і раніше, визначається передачею знань та навичок щодо майбутнього фаху студента, однак при цьому вона розширюється в плані досягнення певного рівня професійної компетентності випускником, передбачає розвиток особистості і підвищення рівня загальної культури.

Погоджуємося з думкою В. Петрук, що професійну компетентність, умовно можна розподілити на дві складові:

- освітню складову, що моделює діяльність студента для майбутнього життя шляхом засвоєння компетентності громадянина в закладі освіти;
- життєву складову, що використовує сформовану на основі освітньої складової, сімейного виховання та соціалізації громадянської компетентності у самостійному дорослому житті [4].

Ми вважаємо, що складової професійної компетенції фахівців технічних спеціальностей має бути педагогічна компетенція. Це пояснюється тим, що фахове становлення людини та її кар'єрний зріст залежить від вміння працювати з керівниками та підлеглими. Тому майбутній фахівець технічного профілю повинен мати не лише професійні компетенції, успішно розв'язувати технічні завдання, але і орієнтуватися в особливостях педагогічного спілкування з колегами.

Це підтверджується дослідженнями М. Агапової та О. Мельниченко, які вважають, що фахівець технічних спеціальностей який повинен здійснювати свою професійну діяльність, спираючись на фундаментальні знання про суспільство та людину, приймати рішення, урахувавши їх можливі негативні соціальні наслідки; виконувати функції з організації виконання робіт і управління колективом, навчання і виховання окремих працівників чи груп, проведення просвітницької і роз'яснювальної роботи, налагодження зв'язків з діловими партнерами тощо [1, с. 9].

Крім того, частина випускників технічних закладів в подальшому буде працювати у закладах вищої освіти викладачами фахових дисциплін. Проте наявність високої професійної кваліфікації у науковця технічного спрямування ще не гарантує здатність останнього до педагогічної діяльності та вміння передати знання студентам. Тому педагогічна складова у підготовці фахівців технічних спеціальностей є необхідною.

Рухаючись у цьому напрямку, І. Богданова запропонувала модель оновлення професійної підготовки, яка містить, структурно-змістовий, технологічний та організаційнодидактичний компоненти [2, с. 14].

Погоджуємося з думкою Т. Мітяшкіної [3], яка вважає, що змістовими складовими професійної компетентності студента інженерних спеціальностей є:

- теоретичні знання (факти, основні закони науки, що розкривають зв'язки й відношення між різними об'єктами, явищами дійсності (правила виконання креслень, специфікацій; структуру та можливості однієї з поширених систем комп'ютерної графіки – AutoCAD, тощо);
- теорії та ідеї, терміни і поняття в інженерії;
- знання, які сприяють формуванню певного рівня культури майбутнього інженера (знання фактів інженерної науки, без яких неможливо зрозуміти історію її розвитку);

«Innovations of the future»

- знання становлення інженерної науки та її винаходів; знання, які сприяють формуванню вмінь і навичок під час виконання певних дій та операції (знання основ наук, поняття, уявлення, закони, що відбивають закономірності інженерного процесу та забезпечують професійну діяльність);

- знання можливостей і способів діяльності у відповідних видах інженерії та їх втілення в творчу діяльність; знання про шляхи, форми використання засобів інженерії у подальшій професійній діяльності;

- система знань взаємодії з оточуючими людьми;

- методи спілкування для організації роботи колективу;

- знання понять, що пов'язані з інформацією, особливостей відповідних процесів, на яких вона заснована, та інформаційнокомунікаційних засобів її опрацювання.

Враховуючи наведене, вважаємо, що подальшого дослідження потребують питання розробки системи методичного забезпечення формування педагогічної компетенції фахівців технічних спеціальностей протягом усього терміну навчання в закладах вищої освіти.

Література:

1. Агапова М.О. Напрямки удосконалення педагогічної підготовки студентів інженерних спеціальностей [Електронний ресурс] / М.О. Агапова, О.О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 24–25. – Режим доступу : http://library.uira.edu.ua/library/Left_menu/Zbirnuk/24-25/Агапова.doc.
2. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / І.М. Богданова. – Одеса, 2003. – 441 с.
3. Мітяшкіна Т.Ю. Аспекти формування професійно-змістовного компонента компетентності студента інженерних спеціальностей [Електронний ресурс] / Т.Ю. Мітяшкіна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Pedagogica/2_125380.doc.htm.
4. Петрук В.А. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: [монографія] / В.А. Петрук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2006. – 316 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [auka.in.ua nauka.in.ua/news/sciencepolicy/article_detail/5445](http://auka.in.ua/nauka.in.ua/news/sciencepolicy/article_detail/5445)

Didyk Natalia Mikhailivna
Candidate of Psychological Sciences
Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Kamianets-Podilskyi Ivan Ogienko
National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Дідик Наталія Михайлівна
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНА ГРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ У ВУЗІ

Стаття описує організаційно-діяльнісні ігри як інноваційний метод у професійній підготовці фахівців. Проаналізовано мету, функції, види та особливості організаційно-діяльнісних ігор. Описано етапи їх проведення, переваги та очікувані результати застосування.

Ключові слова: організаційно-діяльнісна гра, інноваційний метод, фахівець, професійне зростання.

Сьогодні актуально стає підготовка висококваліфікованих фахівців, які прагнуть до професійного зростання. Спеціаліста, який готовий до інновацій та змін, потрібно формувати із застосуванням у закладі вищої освіти інноваційних технологій та методів. До методів, які мотивують до професійного самовдосконалення та розвивають необхідні професійні знання та уміння, можна віднести організаційно-діяльнісну гру.

Організаційно-діяльнісна гра створена Г. П. Щедровицьким у 1979 р. як універсальна й ефективна форма організації, розвитку і дослідження колективної мислєдіяльності, спрямованої на вирішення комплексних соціально-психологічних проблем (не задач!) [5].

Організаційно-діяльнісна гра – вид ділової гри, що конструє модель взаємодії діяльнісних персонажів (в рамках організації, підприємства тощо) в постановці проблем з орієнтацією на здійснення розвитку діяльності, колективу організації і т. п. М. В. Верескун дає визначення: «Організаційно-діяльнісні ігри (ОДІ) – спеціальний засіб і метод розв'язання унікальних задач, обґрунтування прийняття найскладніших групових рішень, що виступає як досить універсальна й ефективна форма організації, розвитку та дослідження колективної розумової діяльності, методологічного мислення» [2]. На відміну від ділових ігор ОДІ — принципово новий клас ігор, застосування яких можливе лише за спеціальної підготовки.

Н. О. Євдокимова зазначає, що організаційно-діяльнісні ігри спрямовані на вирішення комплексних соціально-психологічних проблем, тому вони потребують консолідації зусиль усіх учасників гри [3]. Головною метою організаційно-діяльнісних ігор Г. П. Щедровицький вбачав розвиток мислєдіяльності учасників гри [5].

«Innovations of the future»

Специфіка ОДІ полягає в тому, що проблематизуються, насамперед, самі учасники гри, а не тільки предмет їх роздумів і діяльності, тобто щось зовнішнє щодо них. Суть полягає не тільки в тому, щоб з'ясувати неадекватність деякої задачі, а й у тому, щоб показати, що раніше гравці просто не замислювалися над цим, сприймаючи завдання і засоби їх вирішення як щось само собою зрозуміле. Пошук необхідних змін є початком переходу проблеми в сукупність завдань, які необхідно вирішити.

М. В. Верескун описує такі види ОДІ: організаційно-комунікативні; організаційно-розумові; проблемно-ділові; проблемно орієнтовані; ділові; апробаційно-пошукові; інноваційні ігри [2].

Основний акцент організаційно-діяльній гри полягає в організації критеріально-забезпеченої рефлексії виробничої ситуації міжперсональної взаємодії, що моделюється на сцені. Кожен рольовий персонаж діяльності представлений групою учасників, які самовизначаються до своєї позиції в рольовій структурі гри і діють в ході гри від імені цієї позиції. У рольову структуру включаються реально існуючі і найбільш важливі, з точки зору теми гри, діяльнісні позиції (наприклад, "група управлінців", "група економістів", "група маркетологів" і т.п.) [1].

Організаційно-технічна структура задає різні шари організаційно-діяльній гри, кожний з яких передбачає вирішення певного класу функцій:

1) організаційно-адміністративні функції – прийняття рішення щодо необхідності впровадження певної інновації чи реформи;

2) організаційно-управлінські функції – визначення смислової спрямованості, тематики гри та її основної мети, розробка проекту, підбір ігротехнічної команди, визначення регламенту гри та організація її матеріально-технічного забезпечення, організація взаємодії всіх учасників гри, керування соціальною ситуацією організаційно-діяльній гри;

3) методологічні функції – конструювання системи понять щодо організаційно-діяльній гри та діяльності у її процесі, процесу розвитку учасників гри, розробка програми гри, організація, управління та контроль процесу мисленневої діяльності відповідно до базової схеми;

4) технологічні функції – підбір інтерактивних технік, засобів психологічної підтримки учасників гри, організація комунікації учасників гри, їхньої проблематизації та взаємодії, групової мисленневої діяльності, проектно зорієнтованої діяльності учасників;

5) проектні функції – розвиток мисленневої діяльності кожного учасника гри, створення нових індивідуальних та колективних програм мисленневої діяльності, вирішення наявних комплексних соціально-психологічних проблем, спрямованих на зміну соціокультурної ситуації в освіті.

Головна функція рефлексії в організаційно-діяльній грі, – підкреслює Г. П. Щедровицький, – «допомогти кожному пізнати й оцінити самого себе, самовизначитись у ситуації, що склалася, й визначити міру свого особистого вкладу у загальну роботу» [5, с. 10-11].

М. В. Верескун описує такі особливості ОДІ: моделювання діяльності різних фахівців із розв'язання комплексних проблем управління соціально-економічними системами на основі реальної інформації про їх стан; використання колективної діяльності в розробці рішень; умовність ролей в ОДІ, наявність спільної мети всього колективу; необхідність залучення для проведення ОДІ спеціально підготовлених осіб (ігротехніків), що знаються на методах організації роботи гравців; передбачення

багатоваріантності рішень, відсутність систем оцінки діяльності учасників гри; забезпечення керування емоційною напруженістю учасників гри спеціальними засобами [2].

Учасники організаційно-діяльній гри формують у себе вміння аналізувати власну мисленнєву діяльність, цілі й задачі процесу саморозвитку.

Г. П. Щедровицький зауважує, що перевага ОДІ в порівнянні з іншими формами підготовки полягає в тому, що вона ставить індивідів в реальні умови комунікативної та розумової взаємодії з колективом при необхідності здійснити робочий процес, але в той же час, як будь-яка гра, робить порівняно легко переборними установчі структури і норми професійно предметної роботи і таким чином створює для індивідів сприятливі умови для самодіяльності, самоорганізації і розвитку [5]. В той же час ОДІ забезпечує органічне створення в умовах колективної роботи форм і методів прикладного психологічного дослідження і проектування.

У гри виділяються два етапи, що можуть повторюватися у процесі розв'язання окремих аспектів проблеми та формування загальної концепції:

1. Робота в групах щодо обговорення прийнятих рішень (дискусії).
2. Аналіз ходу гри й здобутих керівництвом і гравцями результатів (рефлексії).

Аналіз ходу гри проводиться її керівниками без участі гравців із використанням інформації, оформленої у вигляді рішень і зібраної ігротехніками, що працюють у групах. У результаті аналізу розробляється стратегія проведення гри в такому циклі роботи груп: обговорення рішень — рефлексія. Отже, зберігається лише структура гри (її «каркас»), а зміст етапів можна коректувати. Важливим етапом є узагальнення результатів і висновків (рішень). ОДІ досить тривалі: від декількох днів до 2-3 тижнів. Ігровий колектив становить 50-70 осіб і більше. На думку основного автора ОДІ Г. Щедровицького, за належної організації колективного мислення можна розв'язувати складні комплексні проблеми [5].

Найвищої якості навчальне консультування досягає, застосовуючи в якості базового інструменту організаційно-діяльні ігри (ОДІ). Розробники ОДІ заявляють, що в даний час відбувається становлення і поширення нового, відмінного від наукового типу мислення – методологічного. У відповідності з ним в "... процесі мислення людина постійно змінює свої позиції і точки зору, вона розглядає ситуацію і об'єкти то з одного, то з іншого боку і в кожній позиції створює або виробляє певне уявлення, а потім прагне синкретично (з'єднання різнорідних елементів) об'єднати їх один з одним ". Але оскільки "такого роду ... комплекси дуже далекі від реальності та її процесів ... постає спеціальна задача зробити розробки цих ... комплексів і задати правила логічно суворого і об'єктивно-змістовного синтезу всіх виникаючих у цьому процесі смислів і уявлень" [4, с. 8].

Результати організаційно-діяльній гри завжди багатопланові. Це і вирішення проблеми, з приводу котрої проводилась гра (виконання замовлення), і започаткування змін, інновацій у системі освіти, і мотивація учасників освітнього процесу до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, їх саморозвиток як суб'єктів власної учбової та професійної діяльності, мислєдіяльності, сформованість їх нових якостей і властивостей: «...гнучкість і пластичність, розуміння чужих позицій і точок зору, критичність відносно власних принципів і догм, об'єктивність в оцінці ситуації й широта поглядів, здібність до багатопланової й проблематизуючої рефлексії» [4, с. 1], що й визначає організаційно-діяльній гру як ефективну і перспективну локальну

«Innovations of the future»

освітню систему, котра задає вектори подальшого розвитку учасників гри, соціокультурної ситуації та освіти у цілому.

Отже, використання у програмі організаційно-діяльнісних ігор дозволяє включати студентів у проектування соціально-психологічної інфраструктури вищого навчального закладу, залучати їх до проектування структури та змісту навчальних планів підготовки сучасного фахівця, освоєння майбутніх професійних практик, проектування власної суб'єктогенези.

Література:

1. Анисимов О.С. Методологический словарь для управленцев / О.С. Анисимов. – М., 2002. – 296 с.
2. Верескун М.В. Економічне обґрунтування господарських рішень. [Електронний ресурс] / М.В. Верескун, 2006. – Режим доступу: <http://economylit.online/analiz-ekonomika/dilovi-igri-36489.htm>
3. Євдокимова Н.О. Організаційно-діялісна гра як психотехнологія підготовки сучасного фахівця у вищому навчальному закладі / Н.О. Євдокимова // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т. 7. – Вип. 38. – С. 75-84.
4. Попов С.В., Щедровицкий П.Г. Конкурс руководителей. – М., 1989. 92 с.
5. Щедровицкий Г.П. Организационно-деятельностная игра как новая форма и метод активного обучения и воспитания в вузах и ИПК [Электронный ресурс] / Г.П. Щедровицкий. – Режим доступа: <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/rus/55>

Havrylo Olena Illivna

*Candidate of biological Sciences, the associate Professor
Department of the preschool and primary education
Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University
Sumy, Ukraine*

USING OF THE ECOLOGICAL SITUATIONS IN FORMATION OF THE SENIOR PRESCHOOL CHILDREN'S ENVIRONMENTAL COMPETENCE

Гаврило Олена Іллівна

канд. біол. наук, доцент

Кафедра дошкільної і початкової освіти

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

м. Суми, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Summary. The article deals with methods of forming the ecological competence of senior preschool children, in particular, using environmental situations. It is established that problem tasks in combination with methods of direct acquaintance with nature form a predominantly cognitive and protective attitude towards the natural environment.

Key words: senior preschool children, ecological competence, ecological situations.

Анотація. У статті розглядаються методи формування екологічної компетентності старших дошкільників, зокрема з використанням екологічних ситуацій. Встановлено, що проблемні завдання у поєднанні з методами безпосереднього ознайомлення з природою формують переважно когнітивне та охоронне ставлення до природного довкілля.

Ключові слова: старші дошкільники, екологічна компетентність, екологічні ситуації.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні [1] передбачається сформованість екологічної компетентності випускників закладів дошкільної освіти. З цим документом погоджується ряд видатних педагогів (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Горопаха, Н. Лисенко, В. Маршицька, Т. Науменко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова та інші). Екологічна компетентність трактується дослідниками як здатність дитини мобілізувати знання, ставлення, готовність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації (у межах вікових можливостей) (З. Плохій); або ж як здатність суб'єкта до практичного виконання завдань екологічного характеру, спроможність ефективно діяти в проблемних ситуаціях, приймати екологодоцільні рішення [3].

Виходячи з такого бачення цього поняття, ми вважаємо за необхідне сформувати у дітей дошкільного віку активну позицію стосовно збереження природного довкілля. Відповідно до рекомендацій провідних педагогів, початок екологічного мислення закладається із естетичного ставлення до найближчої природи, до кожного об'єкта [5]. Найбільш очевидним проявом любові до природи дитини є поведінка, що відображає сформованість екологічної компетентності.

Р. Романюк виділяє такі критерії ефективності екологічного виховання дошкільників як у закладах освіти, так і в сім'ї, як: здатність реагувати на красу природи, дбайливо ставитися до неї, диференціювати флору і фауну різних регіонів, характеризувати основні ознаки і компоненти природи, розрізняти її стан, поводитися екологічно доцільно, відчувати свою відповідальність за неї, бажати та мати дієву готовність її поліпшити [4].

Враховуючи сказане вище, у закладах дошкільної освіти необхідно передбачити безпосередню діяльність дошкільників у природі, однак не обмежуватися лише практичними завданнями. Розв'язання проблемних завдань не лише розвиває мислення дитини, але і дозволяє сформувати позицію стосовно тих чи інших ситуацій, що можуть виникнути у повсякденному спілкуванні з природою. Наше експериментальне дослідження передбачало поєднання впливу природних об'єктів безпосередньо на чуттєве сприймання дітей та спровокованих педагогом екологічних ситуацій, які вимагають осмислення і певного ставлення до поставленої перед вихованцями проблеми. Експеримент проводився у Самотоївському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) «Колосок» Краснопільської селищної ради серед дітей старшого дошкільного віку. Хоча заклад знаходиться в центрі селища, він оточений безліччю цікавих об'єктів: фруктовий сад, декоративні насадження дерев та кущів, город, квітники, штучна водойма, рокарій.

На першому етапі нашого експериментального дослідження була проведена діагностика сформованості екологічної компетентності, яка здійснювалася за трьома групами критеріїв: змістовими, емоційно-ціннісними та діяльнісно-поведінковими. На основі зазначених критеріїв були визначені рівні екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку: прагматичний, продуктивно-діяльнісний,

«Innovations of the future»

аксіологічний. Для діагностики обрано такі методи дослідження, як спостереження за поведінкою дітей у довкіллі, аналіз продуктів їхньої діяльності, моделювання екологічних ситуацій.

З метою формування пізнавального інтересу дошкільників та враховуючи їх дослідницьке спрямування, на дослідній ділянці проводилася робота з різними об'єктами. Було використано систему занять із застосуванням пошуково-дослідницьких методів: визначення різних видів ґрунтів (чорнозем, глина, пісок, торф) і їх стану; якості та стану води; значення різних природних умов для тваринного й рослинного світу; зростання мохів; умови життя дощових черв'яків. Вихованці повинні були самостійно формулювати підсумки спостереження та умовиводи.

Для з'ясування рівня сформованості у дітей екологічної компетентності за змістовим критерієм ми запропонували їм серію моніторингових ігор, у процесі яких дошкільникам потрібно було виконати певні завдання: розкласти картинки із зображенням природних об'єктів, процесів, явищ у заданому порядку, відшукати на вимогу вихователя потрібні картинки, скласти розрізану картинку і розповісти про об'єкти, які на ній зображені, назвати об'єкти, вилучити зайві з поданого ряду.

Під час аналізу отриманих результатів ми з'ясували, що більшість дітей (65,0%) з легкістю розрізняли пори року, знали назви садових і лучних квітів, кущів, дерев, називали диких і свійських тварин. 20,0% опитуваних припускалися незначних помилок у називанні об'єктів. У них викликали певні труднощі встановлення зв'язків між цими об'єктами: їм було складно вилучити зайвий об'єкт чи згрупувати об'єкти за певною ознакою. Взаємозв'язки і взаємозалежності у природі усвідомлювалися ними недостатньо. Зовсім незначна частина дітей (10,0%) відчувала значні труднощі у розв'язанні запропонованих завдань. Вони часто плуталися, виконували завдання з підказкою. І лише одна дитина (5,0%) зовсім не змогла впоратися із запропонованим завданням.

У процесі нашого дослідження ми умовно виділили чотири типи установок дошкільника щодо природи: особистість сприймає природу як об'єкт краси («естетична установка»), як об'єкт вивчення, отримання знань («когнітивна установка»), як об'єкт охорони («етична установка») і як об'єкт користі («прагматична установка»). Це стало можливим шляхом використання вербальної асоціативної методики «ЕЗОП», розробленої В. Ясвіним та С. Дерябо. Назва даної методики розшифровується авторами як «емоції», «знання», «охорона», «прагматизм». Методика складається з 12 пунктів, кожен з яких містить головну картинку і п'ять асоціативних, чотири відповідають установкам, а п'ята – зайва. Дошкільнику необхідно було обвести картинку-асоціацію до ключового слова. Проаналізувавши результати дослідження, ми встановили, що для 17 % опитуваних притаманна естетична установка, для 43,0% дітей – когнітивна, 25,0% осіб прагнуть захищати природу, а це означає, що їм відповідає етична установка, і для 15% респондентів характерною є прагматична установка щодо природи.

У ході дослідження діти також виконували завдання екологічного змісту, які мали на меті практично перевірити їх ціннісні орієнтації в природі. Аналіз результатів показав, що дошкільники серед карток із різними видами поведінки в природі обирають саме гуманний спосіб. Розфарбовуючи та домальовуючи сюжетні картинки, діти обох груп зобразили дбайливе поводження в навколишньому середовищі. Уявно знімаючи фільм про природу, вихованці дошкільного навчального закладу

намагалися яскравістю барв та гармонійним сюжетом передати красу та неповторність довкілля.

Досліджуючи рівень сформованості за діяльнісно-поведінковим критерієм екологічної компетентності під час подорожі екологічною стежиною, ми запропонували дітям розв'язати ряд екологічних ситуацій. Більшість дітей виявили занепокоєння ситуацією. Так, Артем П. сказав, що йому б не сподобалося гратися біля озера, береги якого забруднені, тому він із другом пішов би у інше місце. Ганна Д. не погодилася з ним, вона вважала, що цю проблему так залишати не можна, але не зуміла запропонувати вихід. Микола З. подав ідею влаштувати прибирання усім садочком та навести порядок біля озера, щоб і птахам, і людям було приємно. Сергій К. вирішив, що було б доречно повісити природоохоронні знаки, а Ліза Т. додала, що варто зробити табличку «Територія знаходиться під охороною дитсадка «Колосок» та розмістити її біля озера.

Узагальнення результатів виконання описаних діагностичних процедур та переведення їх в стандартизовані бали дало змогу зробити висновок щодо рівня сформованості в респондентів екологічної компетентності. Зокрема, з'ясовано, що більшість дітей (62,0%) продемонстрували продуктивно-діяльнісний рівень сформованості досліджуваної якості. 25,0% опитуваних виявили прагматичний рівень. І лише 10,0% старших дошкільників мають сформований аксіологічний рівень екологічної компетентності.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Авт. кол-в; наук. керівник А.М. Богуш. – К., 2012. – 26 с.
2. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : Навч.-метод. посіб. / З.П. Плохій. – К. : Світич, 2010. – 144 с.
3. Пустовіт Н.А. Формування екологічної компетентності школярів : Наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 64 с.
4. Романюк Р.О. Екологічне виховання : На допомогу педагогічним працівникам навчальних закладів / Р.О. Романюк. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2003. – 158 с.
5. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : Навч. посібник / Н.Ф. Яришева. – К. : Вища школа., 1993. – 255 с.

Khmeliuk Mykola Oleksandrovych

postgraduate

Department of Pedagogy and Management of Educational Institution

pedagogical faculty

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Scientific supervisor - doctor of pedagogical sciences, professor V.M. Labunets

**FORMING THE PERFORMING STYLE OF THE FUTURE MUSICAL ART
TEACHER IN THE PROCESS OF INSTRUMENTAL-PERFORMING
PREPARATION**

Хмелюк Микола Олександрович

аспірант

кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

педагогічний факультет

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець Подільський, Україна

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор Лабунець В.М.

**ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОГО СТИЛЮ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-
ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті розглядається процес формування виконавського стилю майбутнього вчителя музичного мистецтва в ході інструментально-виконавського навчання, висвітлюються етапи формування виконавського стилю, аналізується проблемне поле інтерпретації музичного твору як одного із ключових у музичному виконавстві.

Ключові слова: виконавський стиль, інтерпретація, базовий виконавський комплекс, стильовий підхід, інструментально-виконавська підготовка.

Актуальність проблеми формування виконавського стилю інструменталіста зумовлена її значущістю для теорії та практики музично-педагогічної освіти, зокрема й у сфері виховання особистості музиканта. Сучасна наука, що досліджує різноманітні прояви музично-творчої діяльності людини, є складною системою знань, пов'язаних з пізнанням різних музичних явищ, внутрішніх закономірностей музики та її функціонуванням.

Важливість цієї проблеми посилюється ще й тим, що у світовій музичній культурі існують різні музичні мови, які майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно не тільки зрозуміти, а й постійно відтворювати у своєму виконанні. Для багатьох студентів це виявляється досить складним завданням, оскільки кожна епоха має свою узагальнену мову, свій стиль сприйняття, і водночас, вона мимоволі підкорює собі індивідуальні творчі стилі, нівелюючи їх унікальність.

Проблему втілення стилю у виконавському мистецтві вивчали А. Алексєєв, Б. Бородин, Г. Коган, Я. Мільштейн, С. Фейнберг та ін. Науковці вважали, що виконавська інтерпретація повинна витікати з конкретних творчих стилістичних особливостей композиторів. Трагування стилю в їхніх роботах безпосередньо

пов'язується не тільки з ідеями композиторів, але й з індивідуальними особливостями виконавців.

Питання стильової інтерпретації та стильового аналізу музичних творів висвітлені в працях В. Медушевського, В. Москаленка, О. Сокола, С. Тишка, Т. Чередниченко та ін., до проблеми стилю в композиторській діяльності звертались композитори І. Стравінський, А. Шнітке, Р. Щедрін та ін. Проте проблема формування виконавського стилю не знайшла достатнього висвітлення в наукових дослідженнях

Стиль для виконавця – це світ музичних смислів, що в процесі пізнання-виконання активізує всі сфери людини – фізичну і психічну (інтелектуальну, емоційно-вольову, духовну). Стиль характеризується всією сукупністю виражальних і технічних засобів виконавця, індивідуальним характером фразування, неповторною виконавською манерою, у ньому виявляється світогляд, інтелект, психологічні особливості виконавця. Як зауважив С. Савшинський, «...виконавець накладає на всі твори, що виконує, який би не був їхній стиль, відбиток своєї художньої індивідуальності» [7, с. 48].

Той факт, що музикант-виконавець має свій індивідуальний стиль, зафіксовано у вислові О. Катрич: «Індивідуальний стиль музиканта-виконавця – це система виразових засобів, що відповідає специфічності його світогляду, яка зберігає цілісність та функціонує у якості опорного чинника переінтонування різноманітних композиторських стилів» [3, с. 9].

Суть виконавського стилю полягає у поєднанні різних стильових пластів (стиль епохальний, національний, композиторський) крізь призму мислення виконавця. Використання стильового підходу до інтерпретації музичного матеріалу впливає на формування виконавського стилю студента-баяніста.

Сприйняття виконавцем нотного запису включає в себе як розшифрування точно заданих компонентів музичного тексту, так і особистісно-індивідуальне трактування твору, що реалізується через варіативні параметри виразності. На думку А. Соколова, заданість музичного тексту або незмінний каркас твору — композиторські засоби, тоді як на виконавські засоби композитор лише натякає, а їх вибір належить виконавцю. «Не існує двох виконавців, що однаково б відтворили нотний текст» — підкреслює Я. Мільштейн [5, с. 13].

«Інтерпретація в мистецтві в самому загальному плані являє собою процес і механізм осмислення художніх ідей твору мистецтва в рамках художньої свідомості суспільства, завдяки якому ці твори є включеними в життя», — пише Г. Гільбурдт [1]. Ю. Перов додає: «Тільки стаючи інтерпретованими твори мистецтва переборюють границі свого колишнього існування» [6].

В. Крицький зауважує, що поняття «інтерпретація», насамперед, передбачає індивідуальне бачення предмета інтерпретації, особистісне ставлення до нього. А виконавську інтерпретацію автор трактує як «результат осягнення предмета тлумачення, що реалізований або який може бути зреалізований у матеріалізованій формі специфічними виконавськими засобами виразності» [4].

Формування виконавського стилю майбутнього вчителя музичного мистецтва здійснюється у два етапи: виявлення інтерпретаторського рішення та створення завершеної інтерпретації.

«Innovations of the future»

Перший етап складається з двох рівнів: 1) вибір музичного твору, перше знайомство і розбір його тексту; 2) показ музичного твору, пошук і вибір найкращого інтерпретаторського рішення.

Вибір музичного твору для вивчення в класі основного музичного інструменту — початковий рівень першого етапу формування виконавського стилю інструменталіста — здійснюється у відповідності з вимогами навчальної програми (поліфонія, крупна форма, обробка), потребою професійного зростання студента (освоєння певного музичного стилю, вдосконалення різних видів техніки), а також індивідуальними побажаннями й особистою зацікавленістю студента. На цьому рівні студент повинен навчитися виявляти характерні особливості кожної інтерпретації, але в той же час зберігати незалежність та ініціативу в подальшому пошуку власного інтерпретаторського рішення.

Наступний рівень першого етапу формування виконавського стилю включає в себе показ твору, а також пошук і вибір найкращого інтерпретаторського рішення. Основні завдання цього рівня пов'язані з формуванням вміння виявляти конструкцію цілого в музичному творі і розшифровувати в ньому взаємозв'язок культурних традицій і стильових особливостей. На цьому рівні відбувається побудова плану художнього образу, яка передбачає взаємодію об'єктивних вимог тексту і суб'єктивних потреб студента-виконавця.

Другий етап формування виконавського стилю майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає створення завершеної інтерпретації в процесі вирішення завдань двох взаємозалежних рівнів: 1) вдосконалення компонентів базового виконавського комплексу студента; 2) підготовку та здійснення публічного показу твору.

Перший рівень другого етапу складається з трьох компонентів виконавського комплексу студента: пізнавальної, творчої та технічної активності. Пізнавальна активність характеризується здатністю студента до: освоєння форми і логічної структури твору; аналізу змісту конкретного твору, виявлення взаємозв'язку і закономірностей авторських ремарок та авторського задуму, порівняння різних інтерпретаторських рішень, проведення паралелей з іншими музичними творами за принципом побудови форми і викладу його змісту.

У творчій активності студента-інструменталіста проявляються такі здібності як: інтуїтивне осягнення музичного матеріалу; створення різнохарактерних художніх образів; прояв фантазії та імпровізації у втіленні художнього задуму твору; створення неординарної інтерпретації; прояву у виконанні таких якостей як «поетичність», «свіжість», «безпосередність»; сприйняття і побудова широкого асоціативного поля. Технічна активність включає в себе здатність до виконання: мілкої (пальцевої) техніки – швидкість, легкість, точність виконання гамоподібних побудов; крупної техніки – сили, витривалості, координації у виконанні арпеджіо і акордових побудов. За словами Й. Гофмана, «техніка — це ящик з інструментами, з якого досвідчений майстер бере в певний час і з певною метою те, що йому потрібно» [2, с. 84].

Завершальний рівень другого етапу пов'язаний з підготовкою та здійсненням публічного показу твору у вигляді концертного або екзаменаційного виступу. Відомо, що сценічне хвилювання розглядається як чітка періодичність п'яти фаз, кожна з яких характеризується своїми психічними особливостями. Перша фаза пов'язана з отриманням звістки про дату концерту або іспиту, сила хвилювання при цьому залежить від підготовленості програми. Друга фаза — передконцертний стан, в якій

розрізняється три типи хвилювання: хвилювання-підйом, хвилювання-паніка і хвилювання-апатія. Третя, гостра і коротка фаза - вихід на сцену, четверта — початок виконання, п'ята фаза — післяконцертний стан.

Таким чином, пошук і вибір студентом варіативних параметрів виконання є індивідуально вираженим засобом архітектурно-звукового оформлення інтерпретації музичного твору. Ретельне аналітичне опрацювання твору насправді стає підґрунтям для формування його виконавського трактування, для кристалізації виконавських традицій його інтерпретації. Стійкі професійні навички у цій сфері можуть досягнути автоматизму, дозволяючи виконавцеві вивільнити творчу енергію для власне художньої роботи. Відсутність при інтерпретації розуміння стильового підходу до виконуваного твору, глибокого проникнення в його художній задум, формальне дотримання вимог авторського тексту, обмеження виконання виключно технологічними завданнями приречені на короткотривале існування.

Література:

- 1 Гильбурдт Г.И. Исполнительское искусство – сфера проявления художественной идеи. Томск : Изд. Томского ун-та, 1984. 197 с.
- 2 Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре. Москва : Музыка, 1961. 224 с.
3. Катрич О. Індивідуальний стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти). Дослідження. Київ – Дрогобич : Відродження, 2000. 100 с.
4. Крицький В.М. Формування уміння художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 1999. 180 с.
5. Мильштейн Я. Вопросы теории и истории исполнительства. Москва : Сов. композитор, 1983. 266 с.
6. Перов Ю.В. Художественная жизнь общества как объект социологии искусства. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1980. 188 с.
7. Савшинский С. Работа пианиста над музыкальным произведением. Москва-Ленинград : Музыка, 1964. - 187 с.

Khmeliuk Yana Volodymyrivna

senior laboratory assistant

department of musical art

pedagogical faculty

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

THE FORMING CREATIVE INDIVIDUALITY BY THE MEANS OF MUSICAL-DRAMATIC ACTIVITIES

Хмелюк Яна Володимирівна

старший лаборант

кафедра музичного мистецтва

педагогічний факультет

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

The article highlights the role of musical and dramatic activities in the process of forming the pupil's creative individuality by the singing training in primary specialized art educational institutions.

Key words: creative individuality, creative personality, creativity, musical-dramatic activity, theatrical performance, children's opera, musical performance, musical, interaction of different types of art.

У статті висвітлено сутність музично-драматичної діяльності. Окреслено проблему взаємозв'язку різних видів мистецтва. Визначено виховний потенціал дитячої опери (мюзиклу, музичного спектаклю). Проаналізовано результати використання даної форми роботи на практиці. Обґрунтовано необхідність упровадження музично-театралізованих форм роботи в навчальний процес.

Ключові слова: творча індивідуальність, творча особистість, креативність, музично-драматична діяльність, театралізоване дійство, дитяча опера, музичний спектакль, мюзикл, взаємодія різних видів мистецтв.

У світлі реформування початкової мистецької освіти неабиякої актуальності набуває пошук нових методів, прийомів і форм музичного навчання з метою всебічного, гармонійного формування творчої особистості та індивідуальності підростаючого покоління. Особливістю сучасної освіти є розвиток творчої індивідуальності, виховання людини з активною життєвою позицією, з умінням свідомо регулювати власну діяльність та творчо підходити до вирішення проблем.

Проблеми музичної педагогіки та дослідження різних аспектів мистецького навчально-виховного процесу детально висвітлені у роботах таких науковців, як: С. Горбенко, А. Козир, В. Лабунець, О. Отич, М. Печенюк, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Хижна, О. Щолокова та ін.

Сучасну музично-педагогічну думку все більше цікавить проблема використання на практиці таких музично-драматичних форм роботи з вихованцями, як: дитяча опера, мюзикл, музичний спектакль, музична казка, театралізоване інсценування українських народних пісень, дитячих пісень та театральна композиція. Вчені-педагоги (І. Барановська, І. Гадалова, Є. Карпенко, Н. Мозгальова, О. Печерська та ін.) наголошують на великому виховному потенціалі дитячих музично-драматичних постановок, що передбачає розвиток у вихованців бажання до занять музикою, творчого потенціалу й активності, потреби до самореалізації у процесі музичної діяльності, креативності у вирішенні навчальних завдань, а таким чином, і формування їх самобутньої творчої індивідуальності.

Серед різноманітних засобів впливу на дітей чи не найвищий виховний потенціал належить музичному мистецтву, оскільки музика є незамінним засобом творчого збагачення, актуалізації естетичного досвіду та виховного впливу на молоде покоління, зокрема й формування творчої індивідуальності.

Слід пам'ятати вислів професора О.Я.Ростовського про те, що «кожна дитина потребує індивідуальних підходів виховання. Втім, важко звільнитися від стереотипів застарілого мислення. Ще й досі деякі вчителі не усвідомлюють той факт, що метою процесу навчання виступає саме розвиток особистості учня, а не набуття знань, умінь і навичок, за якими залишається роль (дуже важлива!) бути засобом цього розвитку» [4, с. 6].

На думку А. Конєвої, «мистецтво формує особистість в її індивідуальності, коли художнє сприйняття набуває екзистенційного характеру, а у досвіді спілкування з твором народжується особливе «екзистенційне знання»» [3, с. 20-21].

С. Горбенко стверджує, що «образи індивідуальності, які зберігає мистецтво, здійснюють вплив на традиції і норми людського суспільства, на кожну людину, взаємодія якої з мистецтвом є своєрідною і ексклюзивною. Тому й впливає той чи інший твір мистецтва на людину суто індивідуально, тим самим розвиваючи її індивідуальність» [1, с. 61].

На думку О.Я. Ростовського, «однією з провідних у музичному вихованні школярів має стати ідея взаємозв'язку мистецтв, яка ґрунтується на цілісності сприймання навколишнього світу та творів мистецтва. При цьому перед учителем постають завдання підвищення рівня художньої та загальної естетичної культури учнів; збагачення та систематизація знань про мистецтво; поглиблення сприймання музики. Ці завдання можуть бути вирішені за умови, якщо вчитель звертатиметься до творів інших видів мистецтва систематично, проводитиме аналіз музичних творів у тісному взаємозв'язку з літературою та образотворчим мистецтвом. Розуміння специфіки цих мистецтв допоможе школярам глибше зрозуміти особливості музики, сприятиме формуванню цілісного уявлення про мистецтво як образну форму відображення дійсності» [5, с. 122].

Найефективнішими засобами творчого розвитку школярів та формування їх творчої індивідуальності є дитяча опера, мюзикл та музичний спектакль, оскільки ці форми музично-драматичної діяльності поєднують у собі виховні потенціали різних видів мистецтва.

Є. Карпенко зазначає: «Дитяча опера - жанр специфічний, який наближається до мюзиклу. Участь у її постановці активно й різнобічно розвиває дітей завдяки синтетичній природі такої вистави: тут задіяні спів, акторська гра, виразне читання (більшість дитячих опер містять розмовні діалоги), танець» [3, с. 44]. Цінність

«Innovations of the future»

оперних вистав, на думку автора, полягає в живому спілкуванні виконавців і слухачів, оскільки діти в залі зазвичай емоційно реагують на те, що відбувається на сцені й не залишають байдужими юних акторів. Розуміючи умовність того, що відбувається, і домислюючи, придумуючи по ходу вистави те, що було недовомлено в лібрето, діти стають активними учасниками творчого процесу

У ході нашого наукового дослідження ми дійшли висновку, що ефективними формами роботи у процесі формування творчої індивідуальності учнів-співаків є дитяча опера, музичний спектакль, мюзикл та театралізований концерт. Адже даний музично-драматичний жанр побудований на взаємозв'язку різних видів мистецтва, отже має комплексно впливати на формування творчої індивідуальності вихованця початкового закладу мистецького профілю.

Результати нашого дослідження з проблеми формування творчої індивідуальності учнів у процесі навчання співу знайшли втілення у практичній діяльності. 22 грудня 2015 року відбулася прем'єра дитячого музичного спектаклю-казки за мотивами А. Мельнікової «Дмитриків сон або Як виправити двійку з сольфеджіо». Характерною особливістю даного музично-драматичного дійства було те, що усі ролі дійових осіб, вокальні партії та партії фортепіано виконували виключно учні – вихованці фортепіанного, вокального, театрального відділів, декорації приготували учні художнього відділу Кам'янець-Подільської МДШМ [7, с. 11].

Більшість провідних педагогів-практиків та методистів зазначають, що для постановки дитячої опери потрібно докласти багато часу та зусиль, тому до цієї справи беруться досить рідко. Але у ході нашого дослідження ми з'ясували, що дітей дуже захоплює процес постановки музичного спектаклю чи дитячої опери. Вони порівнюють репетиційну роботу над постановкою дитячої опери з телесеріалами, тобто від заняття до заняття опера захоплює їх все більше, і більше, у них постійно присутній інтерес до того, що буде далі. Працюючи над втіленням образу тієї чи іншої дійової особи, вихованці емоційно проживають життя кожного героя, ставлять себе на його місце, роздумують над діями і вчинками персонажів і постійно знаходяться у пошуку виражальних засобів з метою якнайповніше передати художній образ кожного героя та донести до глядача композиторський задум.

Перед викладачем мистецького закладу, стоїть не просте режисерське завдання – не просто розказати дітям про оперу, але й розкрити самий глибокий інтонаційно-змістовий кластер музичного дійства. Адже саме завдяки інтонації розкривається все те, що композитор не зміг сказати «прямим текстом». Головне завдання педагога-режисера – навчити вихованця «зчитувати» цю інформацію, щоб почути, зрозуміти і передати цей зміст до слухача у глядацькій залі.

Тому підходи до вирішення цих задач досить різні й індивідуальні, адже як стверджував професор О.Я. Ростовський: «Методологічно важливим є висновок про те, що не може бути універсальної методики викладання, прийнятної для всіх викладачів. ...неможливо знайти єдину формулу досягнення музичного мистецтва, зробити універсальним те, що за природою своєю одиничне, індивідуальне. Методичні знахідки повинні впливати з духовної сутності особистості викладача, його власного бачення художньо-освітніх проблем...» [6, с. 19]

Отже, дитяча опера як форма музично-драматичної діяльності є незамінним засобом формування творчої індивідуальності учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Сприйняття та усвідомлення учнями дитячих опер, участь у музично-драматичних постановках стимулює їх до пізнання власних можливостей, розвитку музичних здібностей, творчого потенціалу, сприяє оволодінню культурою спілкування, формує інтерес до виконавської діяльності та творчу активність, розвиває фантазію та уяву, отожд, у кінцевому результаті, формує самобутню творчу індивідуальність кожної дитини.

Використання дитячої опери як форми музично-драматичної діяльності вихованців на практиці має велике навчально-виховне значення, оскільки комплексно формує різні компонентні складові творчої індивідуальності учня.

Література:

1. Горбенко С.С. Розвиток ідей гуманістичного виховання учнів засобами музики (XX- поч. XXI ст.): [монографія] / С.С. Горбенко. – К.: Кафедра, 2015. – 407 с.
2. Карпенко Є. Дитяча опера як засіб естетичного виховання / Є. Карпенко, Н. Карпенко // Мистецтво та освіта. – 2007. – №4. – С.40-44.
3. Конєва А.В. Эстетический смысл индивидуальности (на материале художественной культуры): автореферат дис. ...канд. философ. наук: 09.00.04 / А.В. Конєва. – СПб: СПбГУ, 1996. – 22 с.
4. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. пос. / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 216 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. пос. / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
6. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. пос. / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
7. Чечель Л.В. Яна Хмелюк: «Дитячій оперній студії – бути!» // Всеукраїнська музична газета «Культура і життя». - № 13. – 1-7 квітня 2016р. – С. 11.

Korsikova Ekaterina Hennadiievna

Teacher

Department of Pedagogy, Psychology and Management

Psychological and pedagogical faculty

Municipal institution

"Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council

Kharkov, Ukraine

PEDAGOGICAL PRACTICE AS A CATEGORY OF PHILOSOPHY OF EDUCATION

Корсікова Катерина Геннадіївна

викладач

кафедра педагогіки, психології та менеджменту

психолого-педагогічний факультет

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Abstract. The study analyzes the definitions of «practice», «pedagogical practice», it is found that educational pedagogical practice is an independent category of philosophy of education, an effective means of professional formation of the future teacher. For pedagogical methodology, «practice» is a generalized term used with a number of synonyms – «practical pedagogical activity», «practical knowledge», «practical awareness», «practical readiness», «practical reflection».

Key words: practice, pedagogical practice, category of practice, philosophy of education.

Анотація. У дослідженні проводиться аналіз дефініцій «практика», «педагогічна практика», з'ясовано, що навчальна педагогічна практика є самостійною категорією філософії освіти, ефективним засобом професійного становлення майбутнього вчителя. Для педагогічної методології «практика» є узагальненим терміном, що послуговується із низкою синонімів – «практична педагогічна діяльність», «практичне пізнання», «практичне усвідомлення», «практична готовність», «практична рефлексія».

Ключові слова: практика, педагогічна практика, категорія практики, філософія освіти.

У системі професійної підготовки вчителя одне з чільних місць займає педагогічна практика. Як форма професійного навчання у вищій педагогічній школі вона спрямована на практичне засвоєння майбутніми фахівцями закономірностей і принципів педагогічної діяльності, на формування основних професійних умінь і переконань. У практичній підготовці вчителів неабияку роль відіграє методологія освіти, зокрема її наукові методи, взяті в цілісній системі й усвідомлені в світлі наукових принципів філософського пізнання. Як зазначає О. Будка, сутність

методології визначено у філософії як сукупність загальних передумов пізнавальної та педагогічної діяльності [4].

Починаючи з 90-х років ХХ століття, у вітчизняній методичній літературі (зокрема навчання словесності) пропонуються різні методологічні концепти викладання: екзистенціально-діалогічний (Г. Токмань), компаративний (А. Градовський, Г. Давиденко, А. Яковлева), сугестивний, антропоцентрична «філософія серця» Г. Сковороди, П. Куліша (А. Гризун, В. Зарва), особистісно орієнтований (А. Фасоля, С. Подмазин, О. Ісаєва), технологічний (І. Богданова, Ю. Васьков, О. Забарний, А. Ситченко, З. Шевченко).

Заслугове на увагу досвід пропедевтично-практичної підготовки майбутніх вчителів в зарубіжних країнах: Великій Британії (Н. Яцишина), Канаді (Т. Грищенко), Франції (Л. Лабазіна), США (Р. Роман, Т. Кошманова), Польщі (Й. Шемпрух), Білорусії (В. Тарантей), Росії (Ю. Ветров, О. Кисельова).

Проте не висвітлюється питання формування методологічної готовності студентів до педагогічної діяльності у процесі їхньої навчальної практичної підготовки. Окрім того, в методичній літературі не розглядається сутність педагогічної практики як філософської категорії.

До найпоширенішої форми соціально-історичної (соціально-комунікативної) практики належить педагогічна практика. Проте як діяльність, спрямована на духовний світ, на сферу людської свідомості, в суто філософському розумінні вона не розглядається, оскільки, на думку науковців-філософів, «педагогічна практика не здатна сама собою змінювати реальність буття» [3, с. 466]. Ми дозволимо собі уточнити цю думку, посилаючись на те, що складова педагогічної практики – навчальна педагогічна практика як форма підготовки майбутнього вчителя у вищій школі безпосередньо впливає на його свідомість, пізнавально-пошуковий інтерес, творчі здібності в роботі з фаховим матеріалом, учнівським колективом, формує особистісну професійну траєкторію впливу на майбутнє покоління, яке згодом братиме активну участь як у сфері матеріально-виробничої практики, так і соціально-історичної.

У більшості наукових праць доведено, що термін «практика» грецького походження (*praxis, praxeos*) і означає діяльність, активність, діяння.

Ретроспективний аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що першоосною пояснення слова «практика» було поняття «чинність» у значенні статечність, порядність, гордість, моральний вчинок, добро, воля, а згодом – умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу.

Так, давні греки, зокрібно Сократ, Платон, Аристотель, розуміли практику як людську активність, діяльність, спрямовану на відповідну мету, на відшукування істини заради неї самої. На думку Аристотеля, саме в ході практичної роботи мають засвоюватися знання [5].

У часи Відродження вперше «людина підноситься на такий рівень, коли вона спроможна сама творити себе й перетворювати природу стосовно до своїх уявлень про ідеал» [3, с. 453]. Проте сенс людської діяльності представники ренесансу вбачали не в практичній діяльності, а в перетворенні світу через феномен творчості. Саме на цій основі, на нашу думку, і виникає проблема творчого пізнавального аналізу практики як філософської універсальної категорії.

Епоха Просвітництва по-своєму інтерпретувала розуміння практики періодів Античності й Відродження, пояснювала її як свідому моральну діяльність, відірвану

«Innovations of the future»

від об'єктивної дійсності й побудовану на відчуттях (зовнішньому) та рефлексії (внутрішньому). Роль практики в ті часи зводилася до досвіду та експерименту. Високо оцінював значення експериментальних досліджень як процесу формування знань через досвід англійський матеріаліст XVII ст. Ф.Бекон: «...два людських стремління – до Знання і Могутності – воістину збігаються в одному й тому ж, а недоліки в практиці більшою мірою залежать від незнання причин» [1, с. 26].

До більш правильного розуміння сутності практики взагалі та деяких аспектів взаємовідношень практики і пізнання зокрема дійшов Г. Гегель, який вважав практику незмінною, постійною категорією, а відтак – джерелом пізнання, засобом, за допомогою якого можна довести правильність думок, понять, знань, науки. За вченням Гегеля, основною формою практики є діяльність (не зважаючи на те, що діють у нього дух, мислення, думка). Філософ зазначав, що людина має «користуватися предметами практично, щоб задовільнити свої потреби і мету» [2, с. 265].

Засновником української класичної філософії вважається Г. Сковорода. Його розуміння сутності процесу становлення особистості дає підстави вважати навчальну педагогічну практику процесом пробудження професійної самосвідомості майбутнього вчителя, початком доведення «сродності» до завершення, «внутрішнім покликом до самопізнання».

Зазначимо, що нині практика в основному зводиться до виробничої діяльності, до технологічності, інструменталізму, що фігурує в науково-філософській свідомості під різними синонімами (практична діяльність, практика, перетворення, теоретична діяльність, виробництво, освоєння). Такий підхід до розуміння практики та основних її форм мав великий вплив на подальше, майже незмінне її трактування в сучасних навчально-філософських джерелах: «практика – це чуттєво-предметна, свідомо цілеспрямована, матеріально перетворювальна, суспільно-історична діяльність людей [3, с. 462; 3, с. 286].

Ми не заперечуємо матеріально-перетворювального аспекту і не намагаємося звести практику, педагогічну зокрема, до постійного соціального освоєння, ми робимо спробу синтезувати ці два аспекти, але не за принципом «інструменталізму і виробничості», а за принципом практики як творчої висхідної основи людського життєрозуміння і становлення особистості.

Отже, практика має бути вільною, усвідомленою творчою основою «прикладання» знань, засобом розвитку пізнання і першоосновою його отримання. Це і є, на нашу думку, категоріальне розуміння практики як найбільш загального й фундаментального філософського поняття. У своєму функціонуванні категорія «практика» має «працювати» із сонмом понять: виробнича практика, навчальна практика, педагогічна практика.

У процесі педагогічної практики як методичної неперервно-динамічної системи має відбуватися творча самореалізація студента на рівні професійного освоєння і засвоєння за триединою метою: 1) усвідомлення, оволодіння і створення студентом власної «освітньої продукції», що вивчається і застосовується; 2) освоєння і перетворення ним базового змісту цієї продукції шляхом системно-аналітичного зіставлення з особистісним професійним результатом; 3) вибудова студентом-практикантом «індивідуальної освітньої траєкторії» для подальшої успішної педагогічної діяльності. Концепція «вселення» особистості майбутнього фахівця в реальний педагогічний процес через практичну діяльність, яка створює

методологічну освітню модель, спрямовану на доктрину «освіта як творчість», та принцип висхідної професійної градації – основа триєдиної мети педагогічної практики.

Література:

1. Бэкон Ф. Новый органон. – М.: Соцэкгиз, 1938. – 242 с.
2. Гегель Г.Ф. Сочинения в XIV томах. – М.: Соцэкгиз, 1938 (Академия наук СССР. Ин-т философии). – Т. XII. Лекции по эстетике. Кн. I. – 471 с.
3. Кремень В.Г. Філософія: Підручник для вищої школи / В.Г. Кремень, М.І. Горлач. – Х.: Прапор, 2004. – 736 с.
4. Методология педагогики в практике учителя [электор. ресурс] / А.В. Будка / Педагогіка, психологія та мед.-біолог. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2001. - №27. – С.91-97. – http://www.nbu.gov.ua/articles/2001/01_bovppt.zip.
5. Філософія: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584 с.

Lunhol Olha Mykolaivna

PhD in Pedagogical sciences

senior lecturer of the Chair of Medical physics and information technologies №2

Medical Department №2

Donetsk National Medical University

Kropyvnytskyi, Ukraine

Sukhovirsk Liudmyla Pavlivna

PhD in Pedagogical sciences

acting Head of the Chair of Medical physics and information technologies №2

Medical Department №2

Donetsk National Medical University

Kropyvnytskyi, Ukraine

THE STUDY OF THE LIQUIDS KINEMATIC VISCOSITY ON BIOPHYSICS

Summary. The importance of studying the kinematic viscosity of fluid by medical students at biophysics classes is considered. Selected variants of practical application in medicine. A variant of the laboratory work on the determination of the kinematic viscosity of an unknown medical substance with the help of Ostwalt viscometer type VPG-3 is proposed. The structure of this device is considered and the steps of the laboratory work are presented.

Keywords: liquids kinematic viscosity, medicine, coefficient of viscosity, biophysics, viscometer.

Measuring kinematic viscosity is important in medicine. Among practical applications are the following areas [4]: the quantitative value of blood viscosity provides valuable information for the diagnosis and treatment of diseases in hematology, especially in diseases of the blood and blood-forming organs; the coefficient of viscosity in food hygiene determines the quality of some products; knowledge of viscosity is necessary in

«Innovations of the future»

medicine to establish the mechanisms of many phenomena, such as metabolism and energy, diffusion of substances through cell membranes, ion mobility in biological systems; measure the viscosity of blood substitutes and blood-substituting liquids; centrifugation of various mixtures is widely used in biology and medicine – the motion of particles in mixtures rotating in a centrifuge obeys the laws of motion of bodies in a viscous fluid: in the case of spherical particles, the Stokes law; vaccine and medicines injection via a syringe etc.

The main terms that medical students must master in the process of studying the discipline «Medical and Biological Physics» to form basic knowledge for professional disciplines we include the following: real and ideal fluid, internal friction, internal friction forces, viscosity, Newton's equation for internal friction forces, coefficient of internal friction or dynamic viscosity, viscometer, non-Newtonian fluid, Newtonian fluid, laminar flow, turbulent flow, Reynolds number, stationary fluid flow.

For the formation of practical skills of medical students on this topic, we offer the following variant for laboratory work. It is based on working with the Ostwalt viscometer of type VPG-3 [3, 1]. It consists of a capillary tube, measuring tank, bounded by two labels M1 and M2. The capillary tube is located inside the housing of the viscometer, which has two taps. A nozzle with a tap is supplied with viscometer. Viscometer is fixed in a tripod. A rubber tube is attached to the glass tube of the viscometer.

The method of work is based on measuring the flow time through a capillary of the same volume of the studied liquid and liquid with a known coefficient of viscosity η_0 . Equating the volumes of these liquids, we obtain the formula (1):

$$\frac{\pi R^4 \Delta P t}{8\eta l} = \frac{\pi R^4 \Delta P_0 t_0}{8\eta_0 l} \quad (1)$$

where t and t_0 is the time of leakage of the test liquid and liquid with known viscosity coefficient η_0 ; ΔP and ΔP_0 – the difference in pressure at the ends of the capillary when these fluids are flowing.

Since leakage occurs under the action of gravity, we can write:

$\Delta P / \Delta P_0 \approx \rho / \rho_0$ – the density of the investigated fluid and a fluid with a known viscosity coefficient. Then:

$$\eta = \eta_0 \frac{\rho t}{\rho_0 t_0} \quad (2)$$

Values ρ_0 and η_0 are derived from reference books.

Thus we obtain a working formula for determining the viscosity:

$$\eta = kt\rho \quad (3)$$

where $k = 0,138 \times 10^{-8} \text{ m}^2 / \text{s}^2$ is the viscometer constant.

The main task of this work is to determine the coefficient of viscosity of an unknown medical fluid. The order of work consists of the following steps:

1. Measure the volume of a certain amount of an unknown medical liquid V taken at a temperature $T = 20 \text{ }^\circ\text{C}$.
2. Measure the weight of the cup of m_1 and the mass of m_2 of an unknown medical liquid of volume V .
3. Find the density of the liquid ρ .
4. Pour in a glass under a viscometer (20-50) ml of an unknown liquid. With a rubber pear put on a free upper end of the glass tube, upload liquid into the reservoir of viscometer. Close tap of viscometer, remove rubber pear, and raise viscosimeter on a tripod, so that the free bottom end of the glass tube does not touch the water. Measure the time t of fluid flow

from first reservoir to the second, switching on and off the stopwatch when the water surface passes from the M1 label to the M2.

5. Repeat the experiment 3 times. Calculate the viscometer coefficient of the device VPG-3, through which we pass glycerin at a temperature of 20°C for 1 minute 26 seconds (density of glycerin 1.261 g/cm³).

6. Calculate the coefficient of viscosity of this liquid by the formula: $\eta = kt\rho$.

7. Fill in the table 2.

Table 2

Experiment	Liquid	m1, kg	m2, kg	V, m ³	ρ , kg/m ³	$\Delta\rho$, kg/m ³	t, s	Δ t, s	k, m ² /s ²	η , Pa·s	ε , %
1											
2											
3											
Average value											

8. Calculate the average arithmetic value of the time of fluid flow and density:

$$t_{av} = \frac{t_1 + t_2 + t_3}{3}, \quad \rho_{av} = \frac{\rho_1 + \rho_2 + \rho_3}{3}$$

9. Calculate the absolute error of measurement of density for each experiment:

$$\Delta\rho_i = |\rho_{av} - \rho_i|$$

10. Calculate the value of the confidence interval of density by the formula:

$$\Delta\rho = t_\gamma(f) \sqrt{\frac{1}{n(n-1)} \sum_{i=1}^3 (\Delta\rho_i)^2}$$

where $n = 3$ (number of experiments), $t_\gamma(f)$ – Student's coefficient for the probability confidence interval $\gamma = 95\%$ and the number of degrees of freedom of the Student distribution $f = n-1$.

11. Calculate the absolute error of measurement of time for each experiment:

$$\Delta t_i = |t_{av} - t_i|$$

12. Calculate the value of the confidence interval of time by the formula:

$$\Delta t = t_\gamma(f) \sqrt{\frac{1}{n(n-1)} \sum_{i=1}^3 (\Delta t_i)^2}$$

13. Calculate the absolute error of the coefficient of viscosity of the studied medical fluid: $\Delta\eta = \left(\frac{\Delta K}{K} + \frac{\Delta\rho}{\rho} + \frac{\Delta t}{t}\right)\eta$, where $\Delta K = 0.005 \times 10^{-8} \text{ m}^2/\text{s}^2$.

14. Calculate the relative error of the coefficient of viscosity.

15. Write the result in standard form: $\eta = (\eta \pm \Delta\eta) \text{ Pa} \cdot \text{s}$ при $\alpha = 0.05$ $\varepsilon = \dots\%$.

16. Determine the liquid type [2].

17. Write conclusions.

«Innovations of the future»

Preparation for the laboratory lesson is carried out in several stages: preliminary preparation, start of work, its execution, preparation of the report and evaluation of the work by the teacher.

In the process of fulfilling the proposed laboratory work students deepen the knowledge gained at the lecture, form the intellectual skills and skills of planning, analysis and generalization, acquire the skills of working with laboratory equipment.

References:

1. Bogdanova T.L. Methodical instructions to performance of laboratory works on discipline «Medical biological physics» for students of the first and the second year specialty «Medicine», «Dentistry», «Pharmacy». I part. – Kramatorsk, 2017. – 50 p.
2. Physical properties of liquids. [Internet]. Available from: http://www.trimen.pl/witek/ciecze/old_liquids.html.
3. Прозрачные и непрозрачные жидкости. Определение кинематической вязкости и расчет динамической вязкости. – Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации. – Минск, 2000. – 27 с. (ГОСТ 33-2000 (ИСО 3104-94).
4. Сборник учебно-методических пособий по лабораторному практикуму медицинской и биологической физики / [М.Е. Волков, М.К. Вязанкина, И.И. Малевская та ін.]. – Санкт-Петербург, 2010. – 251 с.

Pakulin Serhij Leonidovich

*Doctor of sciences (Economics), academician Ukrainian Science Academy of
National Progress
Leading researcher
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable
Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»
Kyiv, Ukraine*

**THE SYSTEM OF PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF
COMBAT ATHLETES WITH THE USE OF INTERACTIVE METHODS IN THE
PEDAGOGICAL ACTION**

Пакулін Сергій Леонідович

*доктор економічних наук, академік УАННП
провідний науковий співробітник
відділ економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку Національної академії наук України»
м. Київ, Україна*

**СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБОВОГО РОЗВИТКУ ЄДИНОБОРЦІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ**

Abstract. Success criteria professional and personal development of combat athletes grow as a result of the use of advanced interactive methods of pedagogical influence.

Improves the level of formation of the necessary skills. It provides high performance solutions to problems of sports activities of combat athletes.

Keywords: interactive methods, pedagogical action, psychological preparation, coaching.

Анотація. Критерії успішності професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів ростуть|зростають| у результаті|унаслідок| застосування|вживання| передових інтерактивних методів педагогічної дії. Поліпшується рівень сформованості необхідних умінь і навиків|навичок|, що забезпечують високу результативність вирішення завдань|задач| професійно-спортивної діяльності єдиноборців.

Ключові слова: інтерактивні методи, педагогічна дія, психологічна підготовка, тренерська робота.

Високі темпи третього тисячоліття несуть із собою напруженість та суттєві зміни в усіх сферах життя людини. У результаті цих змін особливої актуальності набуває проблема використання сучасних інтерактивних і телекомунікаційних технологій у процесі професійно-особового розвитку спортсменів-єдиноборців [1, с. 56].

Педагогічну систему професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів доцільно вдосконалювати шляхом цілеспрямованого застосування передових інтерактивних технологій і методів педагогічної дії. В основі запропонованої нами системи лежить сукупність вимог, що висувуються умовами й характером їх спортивної діяльності. Ці вимоги визначають мету, завдання, принципи, умови й організаційні форми системи. У свою чергу перераховані компоненти наповнюють систему конкретним процесуальним змістом і обумовлюють її динамічну структуру, що включає технологічне наповнення тренувального процесу, професійно-особовий потенціал єдиноборця-ветерана, професіоналізм суб'єкта навчання, інформаційно-аналітичний зміст освітніх програм, матеріально-технічне забезпечення їх реалізації, технологію зворотного зв'язку й корекції [2, с. 96].

Педагогічна система професійно-особового розвитку спортсменів-єдиноборців з використанням інтерактивних методів педагогічної дії є впорядкованою відповідно до кваліфікаційних вимог сукупністю мети, завдань, принципів, а також засобів, форм, методів і організаційно-педагогічних умов, які створюють процес прискорення професійно-особового розвитку спортсменів-єдиноборців на основі активного використання передових телекомунікаційних технологій та інтерактивних методів педагогічного впливу.

Критерії успішності професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів зростають у результаті застосування передових інтерактивних методів педагогічної дії, якими є зміст і рівень сформованості необхідних умінь і навиків, що забезпечують високу результативність вирішення завдань професійно-спортивної діяльності.

Ми вважаємо, що у зв'язку з багаторівневістю психічного стану більш дієвим має бути застосування комплексу психолого-педагогічних вправ з різних методичних підходів, об'єднаних основною ідеєю тренінгу [3, с. 77].

На кожному етапі психологічної підготовки спортсменів виникають певні проблеми, тому доцільно продумати і організувати поетапну психологічну підготовку залежно від завдань, що стоять перед спортсменами в різні періоди [4, с. 98]. Так на

«Innovations of the future»

початковому етапі потрібні актуалізація і мотивація психологічної роботи, створення у спортсменів інтересу до роботи над собою. У групах початкової підготовки тренер зазвичай стикається з проблемою тривалого утримання уваги на певному об'єкті. Створення інтересу вже само по собі сприяє концентрації уваги. Підпорядкування уваги, її виборче утримання – перший крок свідомої роботи мозку. Навчитися довільно управляти своєю увагою – покласти початок до контролю над собою, до підвищення ефективності роботи і до швидкого досягнення поставленої мети. Спеціальні вправи проводяться в індивідуальній і груповій формах у вигляді ігрової діяльності, систематично, з поступово наростаючою складністю і в тісному зв'язку із завданнями технічної і фізичної підготовки на кожному конкретному етапі. Використовуються психотехнічні ігри, аутогенне тренування, психорегулююче тренування.

Результати боротьби залежать не лише від досконалості навичок і умінь, але і від характеру борця, його цілеспрямованості, сили емоцій, здатності долати психологічний бар'єр [5, с. 236]. Вміння створювати оптимальний стан перед виходом на поєдинок дозволяє використовувати стресову ситуацію змагань як стимул для розкриття внутрішніх ресурсів виходу за грані можливого. Мобілізація змагання змінює режим функціонування психіки, завдяки чому відбуваються зміни самопочуття, сприйняття, стани свідомості і досягаються кращі результати. Більшість спортсменів знаходить свій спосіб налаштування на змагання з особистого досвіду. На це можуть бути витрачені роки. Навчитися швидше виробляти оптимальний бойовий настрій можуть допомогти спортсменові психотехнічні вправи і ігри, спрямовані на усвідомлення свого внутрішнього досвіду і модифікацію свого стану.

Визначення вираження показників професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів здійснювалося нами через виявлення динаміки показників мотивації, самосвідомості, інтелекту, емоційних і комунікативних властивостей особистості, вольових і етичних якостей за підготовчий і змагальний періоди підготовки. Для цього використовувався t-критерій Стьюдента для залежних вибірок. Ті показники, які виявили статистично достовірні відмінності за цим критерієм, були розглянуті як інформативні ознаки професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів (таблиця 1).

Таблиця 1. Динаміка середніх показників розвитку етичних якостей у єдиноборців-ветеранів (n = 47) за підготовчий і змагальний періоди

Показники	Періоди		Відхилення (+;-)
	підготовчий	змагальний	
Працьовитість	9,3	15,5	6,2
Моральна нормативність	13,7	10,9	-2,8
Коллективізм	7,4	9,7	2,3
Чуйність	8,6	14,3	5,7
Чесність (шкала брехні)	5,2	3,6	-1,6

Організаційно-педагогічні умови ефективного використання сучасних інтерактивних і телекомунікаційних технологій у процесі професійно-особового розвитку спортсменів-єдиноборців наповнюють її конкретним процесуальним змістом, що дозволяє надати їй динамічної структури, що включає інтерактивне наповнення освітнього процесу, професійно особовий потенціал вивченого,

професіоналізм суб'єкта навчання, інформаційно-аналітичний зміст освітніх програм, матеріально-технічне забезпечення їх реалізації, технологію зворотного зв'язку й корекції.

Використання інтерактивних технологій і методів у спортивній діяльності передбачає відмінну від звичної логіку начально-тренувального процесу: не від теорії до практики, а від формування нового фізкультурно-спортивного досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Досвід і знання учасників спортивної діяльності служать джерелом їх взаємонавчання і взаємозбагачення. Ділячись своїми знаннями й досвідом, спортсмени беруть на себе частину навчальних функцій викладача, тренера, що підвищує їх мотивацію і сприяє більшій продуктивності навчально-тренувального процесу [6, с. 406].

Дослідження динаміки та взаємозв'язків основних показників професійно-особового розвитку єдиноборців-ветеранів свідчить про можливість їх корекції на основі використання інтерактивних методів педагогічного впливу. До інтерактивних методів ефективного педагогічного впливу на процес професійно-особового розвитку спортсменів-єдиноборців можна віднести такі: метод «круглого татамі»; груповий аналіз техніки й тактики виконання прийомів дзюдо з використанням телекомунікаційних засобів; «мозкова атака»; тренінги, що імітують ситуації змагань; колективні вирішення спортивно-професійних завдань; заохочення до гнучкої зміни соціальних ролей залежно від змагальної ситуації; занурення в реальну атмосферу спортивної співпраці або суперництва з вирішення проблем, що виникають; оцінка дій партнерів і своєї власної поведінки.

Порівняння показників професійного розвитку й саморозвитку єдиноборців-ветеранів до і після експерименту свідчить про те, що найбільш виражені зрушення відбулися в показниках, що характеризують зміцнення і збереження здоров'я; загальну професійну підготовленість; уміння користуватися інформаційними ресурсами; уміння творчо (нестандартно) вирішувати проблемні завдання; сприйнятливості до новацій; готовності до професійного розвитку й саморозвитку; уміння правильно оцінити результати своєї спортивної діяльності; професійну компетентність; володіння сучасними методами особової взаємодії; стратегічне мислення та прогнозування в досягненні поставлених цілей.

Об'єктивними показниками експериментальної дії стали також і прогресивні зрушення в основних параметрах самооцінки випробовуваних. Так, 51,2% учасників експерименту високо оцінюють себе в знаннях принципів, стратегії й тактики єдиноборства; 47,8% в оцінці результатів своєї спортивної діяльності; 44,8% – у загальній спортивній культурі поведінки; 51,9% – у готовності до професійного вдосконалення; 48,7% – у прагненні до самоосвіти; 53,4% – у професійній компетентності тощо.

Література:

1. Pakulin, S.L. & Ananchenko, K.V. (2017), "A methodological approach to the evaluation of the video used in the training of judo masters", Proceedings of II International scientific conference "Innovations in science and technology", Oct 31, 2017. London, SI Universum, 2017. pp. 52–63.
2. Pakulin, S.L. & Savinov, V.V. (2018), "Identification and formation of the crown reception of the athlete in sambo", Proceedings of XXVI International scientific conference

«Innovations of the future»

- “New trends in the scientific world”, Sept 8, 2018. Morrisville, Lulu Press., 2018. pp. 94–97.
3. Pakulin, S.L. Actual problems of development of judo and sambo among masters (Актуальные проблемы развития дзюдо и самбо среди мастеров) / Pakulin, S.L. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 3» (25 жовтня 2018 р., м. Полтава, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – С. 75–78.
4. Pakulin, S.L., Ananchenko, K.V., Perebeynos, V.B. & Makhankov, H.I. (2018), “The technical arsenal and features of competitive activity of qualified athletes of judo”, Proceedings of XXIV International scientific conference “XXI century science. From theory to practice”, Aug 18, 2018. Morrisville, Lulu Press., 2018. pp. 95–99.
5. Пакулін С. Л. Побудова річного циклу в групах спортивного вдосконалення курсантів-єдиноборців / С.Л. Пакулін, Ю.К. Белошенко // Сучасні технології в сфері фізичного виховання, спорту та валеології : Збірник наук. праць X міжнародної Інтернет-науково-методичної конференції (25.11.2016 р., м. Харків, Україна). Вип. 10. – Х. : НАНГУ, 2016. – С. 230–240.
6. Пакулін С.Л. Особливості тренувального процесу дзюдоїстів-ветеранів різного віку / С.Л. Пакулін, В.Б. Перебийніс, // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів Міжнар. наук.практ. конф. (15 грудня 2016 р., м. Луцьк, Україна). – Луцьк, 2016. – С. 405–406.

Postylna Olena Oleksiivna
PhD in Philological sciences
Senior Lecturer of the Department of Informatics and Cybernetics
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Melitopol, Ukraine

Pecherskyi Rostyslav Vitaliiiovych
Student of magistrature of specialty «Computer Science»
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Melitopol, Ukraine

EXPERT SYSTEM FOR THE COMPARATIVE ANALYSIS OF EDUCATIONAL METAOBJECTS: ASPECTS OF PROGRAM REALIZATION

Постильна Олена Олексіївна
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри інформатики і кібернетики
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

Печерський Ростислав Віталійович
магістрант спеціальності «Комп'ютерні науки»
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

ЕКСПЕРТНА СИСТЕМА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОСВІТНІХ МЕТАОБ'ЄКТІВ: АСПЕКТИ ПРОГРАМНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Summary. The article reports on some aspects of the software implementation of the expert system for comparative analysis of educational meta-objects. It is noted that the developed software can be used to compare national qualifications frameworks.

Key words: national qualification framework, educational metaobjects, expert system, Embarcadero Delphi.

Анотація. У статті повідомляється про окремі аспекти програмної реалізації експертної системи для проведення порівняльного аналізу освітніх метаоб'єктів. Зазначається, що розроблений програмний засіб може використовуватися для порівняння національних рамок кваліфікацій.

Ключові слова: національна рамка кваліфікацій, освітні метаоб'єкти, експертна система, Embarcadero Delphi.

Наразі інформатизація освіти є одним із важливих чинників розвитку інформаційного суспільства та нашої держави зокрема. Під інформатизацією освіти розуміється комплекс заходів, призначених для трансформації педагогічних процесів на основі впровадження у навчання та виховання інформаційної продукції, засобів і технологій [4, с. 200]. Від того, наскільки сучасний фахівець буде підготовлений до

«Innovations of the future»

роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, які він матиме професійні компетентності, залежить становлення нашої держави.

Основою для навчання студентів та формування у них компетентностей є освітні програми, які розробляються відповідно до рівнів, ступенів і кваліфікацій вищої освіти. Системний, структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти отримав назву національної рамки кваліфікацій [1], яку можна представити у вигляді певного метаоб'єкту, який описує рівні кваліфікацій, компетентності, уміння, знання, інші властивості. Потреба у співставленні національних рамок кваліфікацій різних країн з метою забезпечення студентської та професійної мобільності зумовила розробку експертної системи для проведення порівняльного аналізу освітніх метаоб'єктів, опис якої наведений у роботі [3].

Під експертною системою розуміється система штучного інтелекту, що включає знання про певну слабо структуровану вузьку предметну область, що важко формалізується і здатна пропонувати і пояснювати користувачеві розумні рішення [2, с. 40]. Під освітнім метаоб'єктом будемо розуміти певну сукупність незалежних понять, які у комплексі доповнюють один одного та дозволяють робити певні висновки. Якщо національну рамку кваліфікацій представити у вигляді метаоб'єкту, то вона поєднує три поняття, такі як рамка, яка є графічним відображенням табличної структури; кваліфікації, яку отримують здобувачі освіти; рівні, які передбачають певну градацію за певними ознаками [3, с. 549].

Більшість програмних засобів, які можуть використовуватися для розробки експертних систем, можна поділити на декілька категорій: мови програмування високого рівня та середовища швидкої розробки додатків; оболонки експертних систем, які заповнюються даними та знаннями з конкретної наочної області; спеціалізовані мови логічного програмування, які застосовуються для створення баз знань та обробки об'єктів та відносин між ними [5, с. 107]. Враховуючи власний довід у програмуванні, у якості інструментального засобу для розробки експертної системи нами було обрано середовище Embarcadero Delphi XE4, яке дозволяє швидко розробляти додатки різного рівня складності, має всі необхідні бібліотеки та вбудовані класи, швидкий компілятор тощо [6].

Програмний засіб може бути використаний як допоміжний при співставленні національних рамок кваліфікацій різних країн студентами, які хочуть бути освідомлені про вищу освіту. Також програмний засіб можна використовувати при порівнянні різних метаоб'єктів, які мають певну, однакову структуру. Програма обов'язково повинна містити дані про рівні метаоб'єктів, зокрема рівні кваліфікацій, відображати хід отримання та порівняння результатів, мати табличні дані.

Програмна реалізація експертної системи передбачала виконання декількох етапів, а саме:

- Розробка структури таблиць реляційної бази даних Access для збереження інформації про об'єкти та характеристика метаоб'єктів.

Для доступу до бази даних була використана технологія ADO. Для відображення даних використовувати табличні дані, що відображають результати порівняння двох метаоб'єктів, різних за структурою.

Складання модулів програмного засобу, які реалізують раніше розроблений алгоритм обробки даних, які характеризують метаоб'єкти.

Перевірка працездатності розробленого алгоритму під час роботи програми, налагодження та тестування програмного засобу.

Розробка desktop-додатку за допомогою середовища Embarcadero Delphi передбачало створення проекту, який складається із візуальних форм та компонентів (візуальних та не візуальних), які розташовуються на формі. Перелік форм та модулів проекту Delphi поданий у таблиці 1.

Таблиця 1. Перелік форм та модулів проекту Delphi

Назва форми	Назва модулю	Призначення
FormAlgoritm	UnitAlgoritm	Вікно, у якому відображається інформація про алгоритм порівняння метаоб'єктів
UnitMain	FormMain	Головне вікно програмного засобу, де відображаються кнопки, що дають доступ до його функцій них можливостей
UnitTabl	FormTabl	Вікно відображення оброблених даних, що були отримані під час обробки рамок різних країн
Unit_edit_kompl	Form_edit_kompl	Вікно, що містить табличні дані стосовно рамок кваліфікацій. Дані можна редагувати, видаляти, додавати нові

Для обробки значень метаоб'єктів потрібно було оголосити тип запису, призначеного для зберігання вихідних даних про поодинокі елементи множини метаоб'єкти з чотирма полями: Text, Code, ZnVal, Valuation. Також згідно алгоритму потрібно було оголосити типи масиву для зберігання вихідної і обробленої інформації по кожному одиничному елементу стандартів кваліфікації двох Європейських країн. Крім того, об'єкт повинен бути створений за допомогою службового слова constructor. Це було вирішено через оголошення об'єкту TLevel із відповідними полями.

Для забезпечення працездатності експертної системи передбачається робота із двома об'єктами aa та aa1, що містять інформацію про рамки двох країн, що порівнюються. Створення об'єктів здійснюється таким чином:

```
for x :=1 to 50 do begin
    aa[x]:= TLevel.Create('-', '-', ' ', 0,0,0,0);
    aa1[x]:= TLevel.Create('-', '-', ' ', 0,0,0,0); end;
```

Після завершення роботи з об'єктом його потрібно знищити та вивільнити пам'ять за допомогою наступного програмного коду:

```
for x :=1 to 50 do begin
    aa[x].Destroy;
    aa1[x].Destroy; end;
```

Згідно алгоритму, для зберігання результатів проведення порівняльного аналізу будь-якого рівня кваліфікації стандарту потрібно було оголосити тип масиву Sm з будь-яким рівнем кваліфікації стандарту Sn. Передбачається, що у масиві не будуть зберігатися дані порівнянь рамок, які мають більше 9 рівнів (від 0 до 9):

```
MassValuation: Array[0..10,0..10] of Real;
```

Для зберігання даних по рамках різних країн потрібно було передбачити дві змінних (strana1, страна2), які містять назви країн. У свою чергу ці змінні використовуються під час обробки даних у запитах, які відправляються до бази даних. Масив MassValuation містить інформацію у відсотках про збіг нульового рівня

«Innovations of the future»

стандарту національної рамки першої країни з нульовим рівнем національної рамки іншої країни. Тут порівнюються поодинокі елементи нульового рівня першого стандарту з одиничними елементами нульового рівнями другого стандарту. Крім того, обчислюється сумарний показник і порівнюється із сумою елементів на цьому рівні. Після отримання потрібних даних можна проводити порівняння отриманих значень та відображення отриманих результатів у таблиці.

Отже, програмна реалізація виявилася, на нашу думку, доволі складною, однак при наявності заздалегідь розробленого алгоритму порівняння елементарних одиниць метаоб'єктів реалізувати експертну систему виявилось значно простіше.

Література:

1. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy> (дата звернення: 06.11.2018).
2. Тоискин В.С. Интеллектуальные информационные системы: Учеб. пособ. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. 181 с.
3. Шаров С.В., Єремєєв В.С., Печерський Р.В. Розробка експертної системи для проведення порівняльного аналізу освітніх метаоб'єктів / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2017. Т.4. №59. С. 547–551.
4. Шаров С., Постильна О. Інформатизація освіти і виховання як вектор розвитку сучасного суспільства / Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун.-ту. Серія: Педагогіка. 2017. №18. С. 199–204.
5. Шаров С.В., Хрустальов С.О. Інструментальні засоби та етапи розробки експертних систем / Зб. наук. пр. Харківського національного університету Повітряних Сил. 2016. Т.4. №49. С. 105–109.
6. Embarcadero Delphi. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Embarcadero_Delphi (дата звернення: 06.11.2018).

Iryna Rozman
Ph. D.(Pedagogy), Associate Professor
Department of philological disciplines
and social communications
Ukraine, Mukachevo

THE VALUE OF TERMINOSYSTEMY BIOGRAFICI

Розман Ірина Іллівна
к.пед.н., доцент
Мукачівський державний університет
кафедра філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Україна, м. Мукачево

ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ БІОГРАФІСТИКИ

The article discusses timing, which purchase with teaching bagratia. Reflect the common philosophical understanding terminosystemy. Also ulagam the terms "individual", "person", "individuality", "biographical fact", "fact-event", "fact" "fact-knowledge", "actual fact." It is noticed that researchers are sometimes put in certain terms with different lexical-semantic content.

Key words: terminological, biography studies, pedagogical studies, scientific instrumentation.

У статті розглядаються терміни, які співвідносяться з педагогічною біографістикою. Висвітлено загальне філософське розуміння терміносистеми. Закцентована увага на термінах «індивід», «особа», «індивідуальність», «біографічний факт», «факт-подія», «факт-джерело», «факт-знання», «реальний факт». Зауважено на тому, що дослідники іноді вкладають у певні терміни різний лексико-семантичний зміст.

Ключові слова: терміносистема, біографістика, педагогічні дослідження, науковий інструментарій.

Сучасні надбання педагогічної науки дозволяють зробити два важливі висновки, які окреслюють шляхи розробки і розвитку терміносистеми біографістики як у західноєвропейському так і у пострадянському науковому просторі. З одного боку, вони взаємопов'язані між собою, з іншого, – між ними існує істотна різниця у пріоритетних методологічних стратегіях [2].

Українська біографістика, зокрема й педагогічна, орієнтована переважно на історичну ретроспективу, тож передусім має задовольнити наукові й суспільно-пізнавальні інтереси «про минуле». Натомість західна наукова терміносистема орієнтована передусім на актуальні потреби сучасності. Разом із тим, нагромаджений нею досвід інтерпретативних методик і технік опрацювання біографічних джерел затребуваний для удосконалення наукового інструментарію української біографістики, яка, задля підвищення свого соціального статусу, має активніше орієнтуватися на розв'язання актуальних проблем сучасності.

«Innovations of the future»

Зміст понять, які відносяться до терміносистеми педагогічної біографістики визначають структуру особистості; ми аналізуємо її через призму співвідношення головних лексичних одиниць: людина – індивід – особа – особистість – індивідуальність. При цьому спираємося на дефінітивні рефлексії філософів, психологів, соціологів, педагогів, персонологів (Б. Ананьєва, І. Бех, А. Бойко, К. Карпінський, Н. Логінова, В. Петрушенко, Ю. Погорельцева, С. Рубінштейн, О. Сухомлинська та ін.) [3].

Вихідне поняття «людина» у загальному філософському розумінні означає істоту, наділену інтелектуальними і моральними властивостями. Воно, як правило, не вживається щодо окремої конкретної досліджуваної особи, але поширене у загальнотеоретичних біографічних студіях для позначення особового чи неозначено-особового займенника («будь-яка особа», людська постать загалом).

У схожому сенсі вживається поняття «індивід», яке у гуманітаристиці і суспільній свідомості рефлексує природну біологічну істоту виду *Homo Sapiens*. Однак його науковий структурно-психологічний аналіз передбачає виокремлення двох параметрів: а) вікових і статевих; б) індивідуально-типологічних. Отже, використання поняття «індивід» у біографічному дослідженні в означених параметрах цілком припустимо, але при характеристиці суспільної діяльності є недоречним. Щоправда, у другому випадку можна враховувати і рефлексії філософів, згідно з якими поняття «індивід» позначає притаманні людині унікальні природні і соціальні якості, тому воно надається для вираження діалектики одиничного і загального, що проявляється у висловах «типовий індивід», «своєрідний індивід» тощо [4, с. 331].

Одним із найуживаніших у біографістиці є поняття «особа». У суспільній лексиці воно часто вживається як синонімічне поняттю «індивід». У такому сенсі на особу неприйнятно переносити фізіологічні характеристики (колір очей, форма обличчя, будова тіла тощо).

У традиції біографістики, як і гуманітаристики загалом, поняття «особа» вживається у двох основних взаємопов'язаних значеннях: перше акцентує на її об'єктивному статусі; другий – фокусує на внутрішньому складному і неповторному світі особи. У їхній сукупності, цілісності або за окремими рисами, властивостями вона вирізняється у різних структурних вимірах, які характеризують виконання соціальних і професійних функцій, приміром, як педагог, науковець, громадський діяч тощо [1].

Аналіз досліджень з біографістики й інших галузей знань засвідчує, що дослідники вкладають у два останніх із цього ряду різний зміст, залежно від власних уявлень та предмету, завдань свої досліджень. Така ситуація також зумовлена різноманітністю тлумаченням у різнопрофільній літературі, існування численних гуманітарних теорій, що пояснюють ці феномени, впливами російського лексикону, де поняття «особистість» і «індивідуальність» позначаються одним словом - «индивидуальность».

Удосконаленню терміносистеми педагогічної біографістики сприятиме врахування дефінітивних підходів і конструкцій, запропонованих І. Бехом, А. Бойко, іншими вченими [6]. В парадигмах сучасної науки поняття «особистість» постає як більш пізній продукт розвитку людини та як реальна, динамічна й відносно цілісна, стабільна система біологічних, соціокультурних, когнітивних, морально-етичних якостей.

Біограф має виходити з того, що вплив соціобіологічних чинників на особистість відбувається через її суб'єктивний світ, як результат її внутрішньої роботи (мотивів, інтересів, прагнень, дії, переживань, емоцій тощо), внаслідок якої «все внутрішнє» акумулюється і використовується у практичній діяльності. Він має здійснити реконструкцію особистості не «як механічної суми субособистостей», а як зрілого, функціонально самостійного, внутрішнього складного і суперечливого суб'єкта власної життєдіяльності, що включає всю повноту змісту індивідуального життя в реальному культурно-історичному контексті [1, с. 628].

Підтримуємо позицію науковців, згідно з якою саме нетотожність понять «особистість» та «індивідуальність» унеможливує розгляд їхньої структури як простого набору індивідуально-психологічних властивостей. За такого підходу особистість визначається як загальна якість індивіда, а індивідуальність – як неповторна комбінація її індивідуальних якостей, що виявляється у рисах характеру. Індивідуальність властива кожній людині, але проявляється по-різному (яскраво, сильно, малопомітно) й у різній площині – інтелектуальній, емоційно-вольовій, організаційній. Її інтегральний вияв у різних сферах життєдіяльності оцінюється як оригінальність людини [1, с. 628; 6, с. 26-31, 57-59].

Асоціація індивідуальності з індивідуалізмом також має сенс [4, с. 170], адже вона формується через самоусвідомлення особою свого «Я» й через її самоідентифікацію і самовиділення серед інших людей. Але це не означає ні самоізоляції, ні нарцисизму, адже зрозуміти, пізнати індивідуальність (оригінальність, унікальність) людини можна лише через її як повну ідентифікацію та виокремлення і порівняння з іншими людьми, соціальним середовищем.

Означені дефініції менше чи більше виразно виявляються у процесі біографічного дослідження, однак, вони достатньо виражені у науково-теоретичному плані, тож мають сенс і, поряд з іншими одиницями терміносистеми, повинні враховуватися при характеристиці педагогічних персоналій.

У терміносистемі прослідковується технологічний процес науково-дослідницької роботи. Крім цього, доцільність їхнього розгляду, зокрема через призму поділу на окремі підгрупи, обумовлюють ще дві обставини: по-перше, впродовж двох десятиліть поняттєво-категорійний апарат української біографістики збагатився запозиченнями із західних наукових терміносистем та з різних суміжних наук. По-друге, за такого термінологічного плюралізму» посилилася тенденція, коли, залежно від дослідницьких завдань і стратегій та особистих «методологічних уподобань», науковці вкладають в них різний зміст, власне розуміння, що не завжди відповідає їхній сутності. За такої ситуації, виходячи аналізу спеціальної фахової літератури пропонуємо найбільш оптимальні, «сконсолідовані» через аналіз рефлексій авторитетних науковців, дефініції термінологічних тлумачень [4].

У науці існують універсальні засадничі категорії наукового пізнання, зокрема біографічних знань, в основі яких лежить слово «факт» (лат. – зроблене). Категорійний ланцюг «факт-подія», «факт-джерело», «факт-знання», «реальний факт» і т. ін., що широкого застосовуються при вивченні історичного процесу, знайшов чітке тлумачення в історичній науці [2, с. 26 – 27].

У біографістиці, зокрема й педагогічній, він одержав «профільно-дзеркальне» відображення, про що свідчить доробок [3, с. 36-39], Попика, В. Чижка та ін. Категорія «біографічний факт» лише формально відокремлюється від «історичного факту» і «факту життя», а фактично в них вкладається однаковий зміст.

«Innovations of the future»

Від «факту життя», слід відокремлювати різновид «біографічного факту», що позначають поняття «життєві обставини» або «обставини життя», що позначають суспільно-політичні, соціально-економічні, ідеологічні, правові, моральні, інші умови, в яких протікало життя історичної особи.

Також існують дефініції, які позначають «середовищність» формування і становлення педагогічної персоналії як об'єктивно детермінований процес. Придатні для цього є загальні поняття «середовище», «середовище розвитку». Правильне сутнісно-змістове вживання цих понять сприятиме чіткішій структуризації чинників формування особистості та адекватному трактуванню їхніх потенційних можливостей і реального впливу.

Не можна не зацентувати увагу на широкому спектрі понять, які характеризують людську індивідуальності, приміром: «спосіб життя».

Поряд з іншими поширеними в дослідженнях про педагогічні персоналії поняттями «лінія життя», «життєва позиція», «життєвий досвід», «життєвий вибір» тощо, останнім часом використовують запозичені з психології, менеджменту, інших галузей знань, такі поняття, як «сценарій життя», «біографічна криза», «життєвий світ», «життєва програма/план» та ін. [3].

Терміни, запозичені з різних галузей знань, теж мають вагоме значення на розвиток біографістики: вони урізноманітнюють педагогічну біографістику, тим самим доповнюючи терміносистему.

Література:

1. Бойко А. М. Особистість. Енциклопедія освіти/ головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 627-628.
2. Варшавчик М. А. Історіографічні джерела// Джерелознавство історії України: довідник / за ред. М. Варшавчика, Я. Калакури. К.,1998. С. 26-27.
3. Валевский А.Л. Основания биографики. К.: Наук. думка, 1993. 110 с.
4. Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник. Львів: Новий світ, 2000, 2006, 2012. 647 с.
5. Петлевич Наталя Характерні особливості персоналізму Наукові записки Піддубна теорія наукової освіти С.Гессена Серія «Філософія». Випуск 6. С. 58 – 77. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
6. Погорельцева Ю. А. Психология личности: учебное пособие. СПб ГТУРП. СПб. 2011. 105 с.
7. Попик В. І. Biography – біографіка – біографістика – біобібліографія: понятійний арсенал історико-біографічних досліджень// Український історичний журнал. 2015. №3. С. 122 – 136.

Veherina Anastasiia
Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer
Department of Social Pedagogy
Kharkiv State Academy of Culture
Kharkov, Ukraine

IMPACT OF A NEW MEDIA ON IMAGE FAMILY FORMATION WITHIN THE YOUNG

Вегеріна Анастасія Вадимівна
канд.пед.наук, старший викладач
кафедра соціальної педагогіки
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

ВПЛИВ НОВИХ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СІМ'Ї У МОЛОДІ

Annotation. Literature analysis of the feature new media impact, including the Internet impact on the process of social development, is presented. The concept of "family image" is revealed, the ambiguity of the Internet influence on the family image formation in the youth is substantiated.

Key words: young people, family, image of family, new media, internet.

Анотація. Представлено аналіз літератури відносно особливостей впливу нових медіа, зокрема інтернету на процес соціалізації молоді. Розкрито поняття «імідж сім'ї», обґрунтовано неоднозначність впливу інтернету на формування іміджу сім'ї у молоді.

Ключові слова: молодь, сім'я, імідж сім'ї, нові медіа, інтернет.

Із становленням інформаційного суспільства та виділенням повідної ролі нових медіа, зокрема інтернету, відбуваються зміни у всіх сферах життя: освіта, наука, побут, дозвілля тощо. Сучасність вимагає від особистості бути постійно «он-лайн», аби володіти останньою, актуальною інформацією. А не володіння цією інформацією загрожує особистості маргіналізацією. Одними з найактивніших користувачів новими медіа є молоді люди, оскільки вони виростили в інформаційному суспільстві і всі технічні новинки сприймають як належне. Тобто нові медіа, зокрема інтернет, мають неймовірний вплив на молоду людину – на її освіту (самоосвіта через інтернет та дистанційна освіта), роботу (робота через інтернет, чи із новими медіа), дозвілля (перегляд відео, читання онлайн книги), комунікацію (миттєві месенджери, відео зв'язок), кохання (групи та сайти для знайомств) тощо. Крім того, нові медіа здійснюють вплив на формування уявлень у його користувачів відносно різних аспектів життя (мода, робота, взаємостосунки, сім'я тощо). Вважаємо, що нові медіа здійснюють вплив на формування іміджу сім'ї у найактивнішої групи користувачів – молоді.

В цілому роль ЗМІ у формуванні суспільної думки досліджують Г. Годе, П. Голдинг К. Маннгейм, Г. Мердок, В. Парето; праці Т. Єлисеєвої, О. Ковригіної, К. Тарасова, А. Федорова, Г. Щербакової присвячені вивченню впливу нових медіа,

«Innovations of the future»

зокрема Інтернету, на суспільну свідомість та мотиви вчинків особистості, особливо молоді; імідж сім'ї у телерекламі вивчають О. Стишов, Б. Ажнюк, Т. Лопаткіна, Н. Велькова, Т. Галковська, В. Колтиженкова, М. Маркіна та інші; особливості впливу ЗМІ на формування іміджу сім'ї аналізують А. Галкіна, Б. Дубін, А. Короткова, М. Медкова, І. Проневська та інші. Таким чином, аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що означена проблема є актуальною як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Тому метою роботи є обґрунтування ролі нових медіа у процесі формування іміджу сім'ї у молодого покоління.

А. Гулевська-Черниш визначає молодь як диференційовану соціальну групу, яка набирає риси соціальної спільноти маючи специфічні особливості (соціальні, соціально-психологічні, культурні тощо). Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь визначається віком від 14 до 35 років. В свою чергу А. Гулевська-Черниш акцентує увагу на тому, що проблеми з якими стикаються молоді люди можна поділити на 2 групи: соціальні (формування ціннісних орієнтацій, праця, освіта тощо) та особисті проблеми (кохання, створення власної сім'ї, взаємостосунки, здоров'я тощо). Виходячи із цього важливим є наголосити, що у віці від 14 до 35 років перед особистістю постає ряд важливих питань, таких як вибір професії, роботи, відбувається становлення ціннісних орієнтацій, крім того у цей віковий період особистість переживає перше кохання та перед нею постає необхідність вибору «другої половинки» та створення власної сім'ї. На уявлення людини про власну сім'ю впливають різні фактори: взаємостосунки у батьківській сім'ї, приклади однолітків та, звісно, нові медіа, зокрема інтернет.

Нині роль інтернету у процесі соціалізації неможна заперечувати. Так, актуалізація нових медіа вплинула на розвиток нової категорії — медіасоціалізація. Будемо розуміти в рамках дослідження під «медіасоціалізацією» невід'ємну складову процесу соціалізації (з усіма її компонентами: адаптація, інтеграція, індивідуалізація) людини інформаційного суспільства в сучасному інформаційному просторі, частиною якої є кіберсоціалізація. На наш погляд, кіберсоціалізація — складова медіасоціалізації, яка забезпечує соціальний розвиток людини через інтернет-простір, впливаючи на якісні зміни структури самосвідомості особистості. Виходячи із сказаного вище, можемо зауважити, що кіберсоціалізація є частиною медіасоціалізації, яка є складовою процесу соціалізації людини в інформаційному суспільстві.

Важливим є наголосити що молодь, на відміну від старшого покоління, краще засвоює новітні інформаційні технології і є їх основним користувачем, легко прилаштовується до всіх технічних новинок, але, не маючи достатнього реального соціального досвіду, адаптується до інформаційного суспільства, не оминаючи негативного досвіду, інколи невинного. Поведінка молоді у медіа-середовищі, зазвичай, віктимна, молодь легко пристосовується до всіх технічних новинок, але, не маючи достатнього реального соціального досвіду, у процесі адаптації до умов інформаційного суспільства стикається з труднощами, іноді невинними (може стати жертвою кібертретирування, інтерналізувати асоціальні цінності тощо).

Важливо відмітити, що сім'я — найважливіший соціальний інститут соціалізації, який являє собою найкомфортніше та найефективніше середовище розвитку, зокрема соціального. Не можна не погодитися з О. Безпалько, що кожний етап розвитку суспільства позначається і на сім'ї, а в останні роки в сім'ї

спостерігається ряд негативних тенденцій, наприклад домінування матеріальних цінностей над духовними, збільшення кількості новонароджених поза офіційним шлюбом, формалізація стосунків у сім'ї тощо. Тобто через збільшення проблем у сучасній сім'ї (а можливо лише через візуалізацію цих негативних аспектів сім'ї), у молодого покоління розвивається негативне уявлення про сім'ю.

Погоджуючись із працями І. Дзялошинського, М. Єфимова, А. Кибанов, Є. Манякіна, А. Шеляг, В. Футіна, розглядаємо під іміджем порівняно стійке уявлення про щось (подію, явище, особистість, соціальний інститут тощо). Опираючись на праці А. Галкіної, А. Короткової, М. Медкової розуміємо під іміджем сім'ї – штучний образ сім'ї, що сформований в індивідуальній та масовій свідомості засобами масової інформації, зокрема новими медіа.

На наше переконання нові медіа впливають на формування іміджу сім'ї безпосередньо. Це підтверджується висновками фахівців, що нові медіа впливають на створення та життєдіяльність сім'ї, на формування образу ідеального партнера для стосунків та шлюбу (І. Гребенникова, І. Шелехов, О. Фірсова), імідж сім'ї в цілому (А. Короткова).

Крім того, в нових медіа можуть візуалізуватися як цінності (кохання, виховання дітей, згуртованість, взаємодопомога та інші), так і антицінності сім'ї (зради, шлюб з розрахунку тощо).

Звернемо особливу увагу на вітчизняні ЗМІ, та на їх роль у формуванні іміджу сім'ї. Так існують українські шоу, які звертаються до проблем сім'ї. Наприклад, популярне шоу «Все буде добре», яке має власний сайт у Інтернеті, канал на Ютубі та сторінку у соціальній мережі Instagram акцентує увагу глядачів на порадах щодо розвитку та збереженню взаємостосунків у сім'ї, вихованню дітей, сімейному побуту тощо. Шоу «Сімейні мелодрами» навпаки візуалізує негативний образ сім'ї, оскільки кожний випуск шоу розкриває сімейні драми, конфлікти, зради, труднощі у вихованні дітей тощо. Шоу «Одруження наосліп» також має доволі специфічний вплив на образ сім'ї, оскільки з однієї сторони в ньому фахівці різних галузей допомагають людям знайти власне кохання, але перша їх зустріч відбувається під час власного весілля. Наведені приклади вітчизняних шоу транслюються на телебаченні, мають власні аккаунти у соціальних мережах, що свідчить про їх вплив на створення образу сім'ї у користувача.

Важливо відмітити, що у соціальних мережах (таких як Інстаграм, Фейсбук тощо) ідеалізується життя, тобто в основному користувачі оприлюднюють світліни, які відображають матеріальні цінності (авто, житло, подарунки, подорожі), а от сімейні цінності висвітлено недостатньо. Наприклад, рух «вільні від дітей» («childfree») популяризує цінності протилежні основній функції сім'ї (репродуктивній), тобто виступають за життя без дітей. В інтернеті є сайти, присвячені цьому руху.

Підбиваючи підсумки, відмітимо: 1) становлення інформаційної доби вплинуло на виділення вагової ролі нових медіа (інтерактивні радіо та телебачення, мобільна телефонія та інтернет) у процесі соціалізації людини; 2) найактивнішими користувачами нових медіа є молодь, тому вплив інтернету є найсильнішим саме на цю вікову категорію. Однією із проблем що постають перед людиною у молодості є створення власної сім'ї; 4) інтернет здійснює неоднозначний вплив (позитивний – поради щодо виховання дітей, сімейних стосунків, домашнього побуту тощо; негативний – висвітлення анти сімейних цінностей – чайлдфрі, зради, розлучення,

«Innovations of the future»

переважання матеріальних цінностей над духовними тощо) на формування іміджу сім'ї серед молоді.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані із виділенням ефективних методів формування позитивного іміджу сім'ї серед молодого покоління.

SECTION 7. Medical sciences

N.M. Maslova
Candidate of Medical Sciences
Kharkiv National Medical University
Ukraine, Kharkiv
J.I. Maslova
student
Kharkiv National Medical University
Ukraine, Kharkiv

**INFLUENCE OF THE PRINTED LOAD ON A CONDITION OF
EXTRAOCULAR MUSCLES OF VISUAL SYSTEM**

Summary. The study deals with evaluation of the time course of the state of extraocular muscles of the visual system in 199 pupils of three age groups in printed load, estimated from the ratio of the interference pattern parameters and the symmetry factor introduced by the author. Adaptation of the visual system to its own state (structural and functional organization) was found to occur in many cases due to asymmetric functioning of extraocular muscles. In long work at a close distance this initial (adaptive-compensatory) asymmetry, providing binocular vision, converges with asymmetry caused by visual stress and fatigue. Thus, the study identified three main ways of adapting to work at close distance.

Key words: interference patterns, coefficient of symmetry, binocular vision, printed load, extraocular muscles.

Visual work at close distance requires certain changes in the state of the tone of the extraocular muscles of the eyes, forming the visual system, in order to ensure the convergence of visual axes at the fixation object (convergence). In this case, extraocular muscles of the eyes can change their tone symmetrically, or asymmetrically [5,6,11].

The study of the effect of the text load on the functional state of the visual system in students of different age involved 119 children (60 boys and 59 girls) aged from 7 to 15 years.

The visual load was induced by dosed work in the form of reading and recognizing letters. According to age, each subject was given a fixed visual load in the form of Anfimov's tables. The font size for which was 10 (soft reading, SR) and 7 (hard reading, HR) typographic items. The study was conducted in two stages within two days. Each of the subjects performed both tasks, which involved searching and highlighting certain letter in the text of the table [3,7,10].

To carry out quantitative evaluation of the time course of the state of extraocular muscles, estimated by the ratio of interference patterns parameters, we introduced a symmetry coefficient [4]. This indicator was calculated before and after intense visual load with different types of printed load.

In soft reading, in a sufficient percentage of cases (53%), symmetry was enhanced (in comparison with the initial state). However, negative values of K in module were at least half less than positive ones (29%); i.e. initial and final parameters differed among themselves to a much lesser extent.

«Innovations of the future»

In hard reading in the group of boys, a larger number of individuals had a positive K (73%), which indicated that this type of visual load did little to support the symmetrical functioning of the muscular system. The modulus of negative K values was lower in almost all groups than in soft reading.

As for the age aspect, the coefficient K had different time course in groups of boys and girls. In the group of boys in hard reading positive K decreased with age with simultaneous decrease in the percentage of people who have it (60%). Negative K, having values close in magnitude with positive in the younger and older groups, with age was observed in a larger number of individuals. This indicates that with age, the boys' muscular system adapts to the text load and retains a certain stereotype of symmetric functioning even under adverse conditions. In the group of girls with an equal number of persons with positive and negative K, its values varied in different ways. The values of positive K increased with age, and the magnitude of negative K decreased with age.

The results of the study make it possible to consider different reactions in boys and girls to hard reading. In the group of boys with age, the tendency to more symmetrical functioning of the visual system increased, in the group of girls – vice versa. As our studies have shown, in many cases adaptation of the visual system to its own state (structural and functional organization) occurs due to asymmetric functioning of extraocular muscles.

In this case, the end result can be of three kinds. First, there may be an increase in the initial asymmetry or its appearance (in the case of the initial symmetrical functioning of the extraocular muscles of the right and left eyes). In this case, the values of the coefficient K will be positive. Secondly, if the symmetrical functioning or initial asymmetry remains, the coefficient K will be zero. Thirdly, if work at close range has resulted in a more symmetrical functioning of the visual system than before work, then the values of the coefficient K will be negative. Thus, we have identified three main ways of adapting to work at close distance.

List of literature:

1. Кочина М.Л., Подригало Л.В., Яворский А.В., Маслова Н.М. Офтальмологические аспекты визуального окружения современного человека // Офтальмологический журнал. – 2001. – № 6. – С. 54–57.
2. Кочина М.Л., Яворский А.В., Маслова Н.М. Особенности влияния разных видов визуальной нагрузки на функциональное состояние зрительной системы детей и подростков // Актуальні проблеми: Вісник української медичної стоматологічної академії //Полтава, 2017.- Т.17, Вип.1(57). – С.112-116.
3. Кочина М.Л., Подригало Л.В., Синайко В.М., Яворский А.В., Маслова Н.М. Особенности реакции школьников при чтении текстов с различными показателями оформления // Український вісник психоневрології. – 1999. – Т. 7. – Вип. 4 (22). – С. 55–57.
4. Кочина М.Л., Подригало Л.В., Ішкова І.О., Яворський О.В., Маслова Н.М., Ковтун М.І. Патент 47870 А (А 61 А 9/00) Спосіб оцінки функціонального стану зорової системи // Патент 47870 А (А 61 А 9/00)
5. Леушина Л.И., Невская А.А., Павловская М.Б. Асимметрия полушарий головного мозга с точки зрения опознания зрительных образов. // В кн. Сенсорные системы: Зрение. Л., 1982, с. 76 – 92.

6. Маслова Н.М. Контрастно – чувствительная характеристика зрительной системы детей разных возрастных групп //Украинский журнал «Медицины, біології та спорту»//Миколаїв, 2017.-№2(4).-С.82-86.
7. Шамшинова А.М., Волков В.В. Функциональные методы исследования в офтальмологии. – М.: Медицина, 1998. - 416 с.
8. Яворский А.В., Маслова Н.М. Функциональное состояние зрительной системы школьников в процессе обучения // Здоров'я та освіта. Проблеми та перспективи: Матеріали науково - практичної конференції. – Донецьк, 2000.- С.121-122.
9. Avetisov S.E. Rukovodstvo po detskoj oftalmologii [Guidelines for Pediatric Ophthalmology]. / S.E. Avetisov, E.I. Kovalevskiy, E.I. Hvatova. - Moscow: Meditsina Publ, 1987. - 496 p.
10. Dolezanova V. Relation between myopia and intelligence. / V. Dolezanova, D. Mottlava. Ceska a slovenska oftalmologije: casopic, 1995 (4). – p. 235 – 239.
11. Hubel D. Glaz,mozg, zrenie [Eye,brain,vision]. / D. Hubel. - Moscow, Mir Publ. – 1990. – 239.
12. Rozenblum Vu.Z. A one-year study of refraction, accommodation and axial length of schoolchildren in the Far North region / Vu.Z. Rozenblum, O.N. Onufriychuk. Proceedings of the 10th International Myopia Conference. Cambriadge. –2004. p. 24.

*Mochalov I.O.
Helunenko O.O.
Mochalov O.O.*

STUDY OF DENTAL PRACTITIONERS' RELATION TO DENTAL MATERIALS OF DOMESTIC PRODUCTION

*Мочалов Юрій Олександрович
доцент, к.мед.н.
кафедра хірургічної стоматології, щелепно-лицевої хірургії та
онкостоматології
стоматологічний факультет
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

*Гелуненко Олександра Олегівна
начальник відділу маркетингу
ТОВ «Стаміл»
м. Київ, Україна*

*Мочалов Олександр Олександрович
лікар-стоматолог
КНП «Миронівська центральна районна лікарня»
м. Миронівка, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОШЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ДО СТОМАТОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА

Annotation. In dental institutions of Ukraine about 90-95% of the main dental materials used in practice are foreign-made, which makes the dental health care dependent on a foreign manufacturer and on the exchange rates of the major currencies. A sociological study was conducted among specialists (100 practitioners-dentists, 51 men and 49 women) who are the end-users of dental materials in order to determine the preconditions for import substitution in the market of dental materials in Ukraine. The process of creating domestic brands among the main dental materials for the Ukrainian dental market, besides solving the problems of technology and establishing production, certification and bringing to the end user (practitioners-dentists), should take into account the need to create a trademark with a positive reputation among practitioners. Prospective target group are young dental practitioners and senior students of medical (pharmaceutical) universities, the main criterion for choosing such material by respondents are quality of the product and the availability of successful experience in the clinic usage (37 and 28% respectively), the material price criterion for the choice is critical for only 20% of specialists.

Key words: dentistry, materials, import substitution, poll.

Анотація. В стоматологічних закладах України близько 90-95% основних стоматологічних матеріалів, що використовуються у практиці, є іноземного виробництва, що робить галузь залежною від іноземного виробника та від обмінних курсів основних валют. Було проведено соціологічне дослідження серед фахівців (100

практичних лікарів-стоматологів, 51 чоловіків і 49 жінок), які є кінцевими споживачами стоматологічних матеріалів (медичних виробів), із метою визначення передумов для імпортозаміщення на ринку стоматологічних матеріалів України. Процес створення вітчизняних брендів серед основних стоматологічних матеріалів для українського стоматологічного ринку окрім вирішення проблем технології та налагодження виробництва, сертифікації та доведення до кінцевого користувача (практичні лікарі-стоматологи) має враховувати потребу створенні торгової марки із позитивним реноме серед фахівців-практиків. Перспективною цільовою групою виглядають молоді фахівці та студенти старших курсів медичних (фармацевтичних) ВНЗ, основним критерієм вибору для такого матеріалу у фахівців є якість продукту та наявність успішного досвіду застосування в клініці (37 і 28% відповідно), критерій ціни матеріалу у виборі на сьогодні є критичним лише для 20% спеціалістів.

Ключові слова: стоматологія, матеріали, імпортозаміщення, опитування.

Вступ. Враховуючи, що стоматологія належить до одного із найбільш комерціалізованого напрямків охорони здоров'я, в більшості випадків процеси, що відбуваються в галузі, підпорядковуються законам ринку і економіки. В стоматологічних закладах України близько 90-95% основних стоматологічних матеріалів, що використовуються у практиці, є іноземного виробництва, що робить галузь залежною від іноземного виробника та від обмінних курсів основних валют. А якщо врахувати поширеність високу поширеність стоматологічних захворювань у населення України, ситуація у виробництві та забезпеченні стоматологічними матеріалами може опосередковано стосуватися майже кожного [1,2,3]. Процедура виходу нової торгової марки або різновиду товару потребує тривалої підготовки, яка належить до компетенції маркетингу. Тому нами було проведено соціологічне дослідження серед фахівців, які є кінцевими споживачами стоматологічних матеріалів (медичних виробів), із метою визначення передумов для імпортозаміщення на ринку стоматологічних матеріалів України.

Мета дослідження. Оцінити передумови для розвитку програм імпортозаміщення основних стоматологічних матеріалів в Україні шляхом опитування

Матеріали і методи дослідження. Для цього в добровільному і випадковому порядку було проведено анкетування 100 практичних лікарів-стоматологів на круглих і тематичних столах, навчально-практичних семінарах та інших заходах. Опитування було виконано серед 51 чоловіків і 49 жінок. Добровільне опитування було проведено на базі освітнього центру Стоматологічного науково-клінічного центру «Стаміл» (м. Київ) у період з січня по травень 2018 року. Інформація із анкет була знеособлена і оброблена статистично за допомогою програмного пакету Microsoft Excel 2016. Структура групи дослідження наведена у табл. 1.

«Innovations of the future»

Таблиця 1. Структура групи дослідження для опитування

Вікові групи	Стать	
	ч	ж
24-30	11	11
31-40	13	14
40-50	13	12
50-60	14	12
Всього	51	49

До опитувальних анкет було включено наступний перелік запитань: 1) «Стоматологічні матеріали від виробників з яких країн присутні у Вашому арсеналі?»; 2) «Чому ви обираєте імпортні стоматологічні матеріали?», варіанти відповіді: а) «інші не використовую»; б) «вища якість»; в) «звик працювати такими»; г) «імпортні матеріали більш технологічні і зручні у використанні»; д) «такі матеріали використовуються колегами»; е) «не довіряю вітчизняному виробнику»; ж) «інші відсутні на ринку»; з) «не можу відповісти»; 3) «Який критерій для вас є основний для того, щоб Ви замінили імпортний пломбувальний матеріал на вітчизняний?», варіанти відповіді: а) «він має бути високої якості»; б) «це має бути інноваційна розробка»; в) «має бути ідеальне співвідношення ціни і якості»; г) «наявність успішного досвіду застосування»; д) «не можу відповісти»; 4) «Опишіть Ваше ставлення до матеріалів, які виробляються в Україні», варіанти відповіді: а) «негативне»; б) «нейтральне»; в) «компромісне»; г) «позитивне»; 5) «Чи готові Ви перейти в роботі на новітній якісний вітчизняний пломбувальний матеріал?», варіанти відповіді: а) «так»; б) «вагаюся»; в) «ні» [4,5].

Результати дослідження. На основі отриманих відповідей нами було розраховано частоту використання стоматологічних матеріалів (медичних виробів) різного походження (табл. 2).

Таблиця 2. Розподіл використовуваних практичними лікарями стоматологічних матеріалів за країною походження

Країна-виробник матеріалів і обладнання	Частота використання у практиці
США	25±1,25
Німеччина	20±1,0
Франція	10±0,45
Японія	10±0,52
Південна Корея	6±0,3
Польща	3±0,13
Італія	3±0,14
Чеська республіка	3±0,15
Російська Федерація	15±0,7
Україна	5±0,25

Таким чином, згідно опитування, майже 95% матеріалів, які використовували респонденти в практичній роботі, були імпортного походження. Відповідно, 25±1,25% і 20±1,0% вироблялися в США і Німеччині. Варто зауважити, що значна

кількість матеріалів походила із Російської Федерації $15 \pm 0,7\%$. Можна припустити, що така продукція є наслідком чинних в сусідній країні державних програм імпортозаміщення стоматологічних матеріалів, і враховуючи її ціну, вона зайняла сегмент «бюджетної» стоматологічної продукції на вітчизняному стоматологічному ринку.

Щодо запитання «Чому ви обираєте імпортні стоматологічні матеріали?», то відповіді у респондентів розподілилися із наступною частотою (табл. 3).

Таблиця 3. Розподіл відповідей щодо обґрунтування вибору стоматологічних матеріалів

№ з. п.	Варіант відповіді	Частота відповідей, %
1	«Інших не використовую»	10
2	«Вища якість»	25
3	«Звик працювати такими»	20
4	«Імпортні більш технологічні і зручні у використанні»	12
5	«Такі використовують колеги»	10
6	«Не довіряю вітчизняному виробнику»	15
7	«Не можу відповісти»	8

Як можна помітити у відповідях, 15% лікарів-практиків мають недовіру до вітчизняного виробника. Стійкі в переконаннях 10% респондентів, які користуються лише імпортними матеріалами. Але близько 75% фахівців не є агресивно налаштованими щодо вітчизняних матеріалів, що необхідно враховувати при проведенні маркетингового супроводу продуктів для стоматології.

Щодо ставлення до вітчизняних стоматологічних матеріалів думки респондентів розійшлися (рис. 1). Протестно налаштованими були більше чверті всіх опитаних, нейтрально відносилися майже половина опитаних. Компромісно відносилися 20% опитаних, можна судити, що ця когорта респондентів керується більше економічною стороною роботи із стоматологічними матеріалами. І лише 7% опитаних позитивно відносилися до стоматологічної продукції вітчизняного виробництва.

Щодо відповідей на питання, які визначають критерії прийняття рішення щодо переходу у роботі на використання пломбувального матеріалу вітчизняного виробництва, то опитані визначилися, що основним критерієм має бути якість самого матеріалу (37,0%) і наявність клінічної інформації про успішність застосування такого матеріалу (28,0%).

«Innovations of the future»

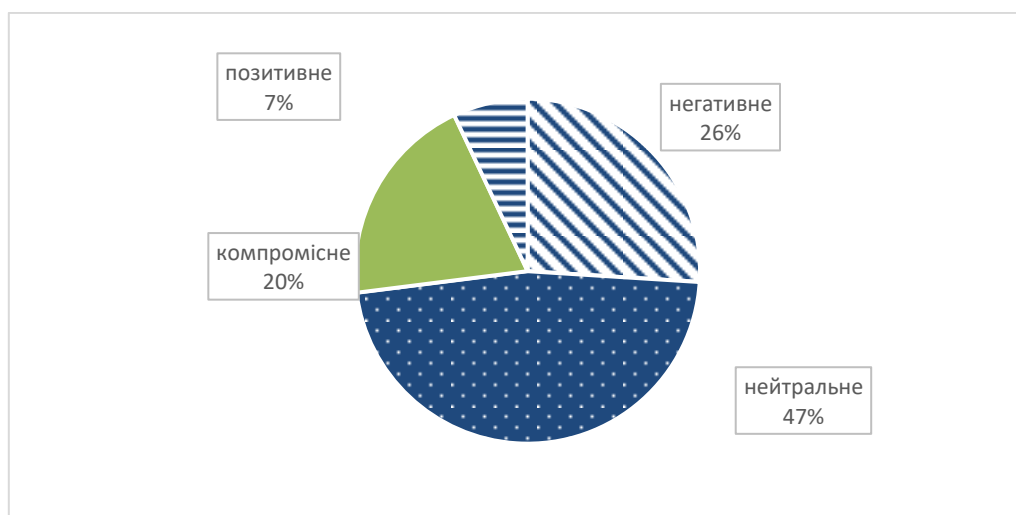


Рисунок 1. Розподіл респондентів за ставленням до матеріалів українського виробництва

На третьому місці - релевантне співвідношення ціни і якості матеріалу – 20,0% (табл. 4). Іноваційність продукту перебувала лише на 4-му місці, 10% респондентів відповідно.

Таблиця 4. Визначення критеріїв переходу в роботі на пломбувальний матеріал на вітчизняний аналог

Що потрібно аби ви змінили пломбувальний матеріал на вітчизняний?	Частота відповідей
«Він має бути високої якості»	37
«Це має бути інноваційна розробка»	10
«Має бути ідеальне співвідношення ціни і якості»	20
«Наявність успішного досвіду застосування»	28
«Не можу відповісти»	5

Щодо готовності переходу на якісний новітній якісний вітчизняний пломбувальний матеріал, то частота відповідей відрізнялася у різних вікових групах. Найбільш лояльними до нових матеріалів була підгрупа молодих фахівців – 24 – 30 років – чверть опитаних були за застосування вітчизняного матеріалу. Найбільш консервативною була група лікарів у віці 40-50 років. Варто звернути увагу, що у всіх вікових підгрупах 40-45% респондентів вагалися щодо застосування якісних нових вітчизняних розробок (табл. 5). Значна кількість респондентів 35-50% були проти таких новацій.

Таблиця 5. Рівень «готовності» фахівців до переходу на вітчизняні пломбувальні матеріали

Вікова підгрупа, роки	Варіанти відповіді		
	так	вагаюся	ні
24-30	25	40	35
31-40	15	45	40
40-50	10	40	50
50-60	15	40	45

Висновки. Отже, на сьогодні процес створення вітчизняних брендів серед основних стоматологічних матеріалів для українського стоматологічного ринку окрім вирішення проблем технології та налагодження виробництва, сертифікації та доведення до кінцевого користувача (практичні лікарі-стоматологи) має враховувати потребу створенні торгової марки із позитивним реноме серед фахівців-практиків. Перспективною цільовою групою виглядають молоді фахівці та студенти старших курсів медичних (фармацевтичних) ВНЗ, основним критерієм вибору для такого матеріалу у фахівців є якість продукту та наявність успішного досвіду застосування в клініці (37 і 28% відповідно), критерій ціни матеріалу у виборі на сьогодні є критичним лише для 20% спеціалістів.

Література:

1. Луцкая И.К. Терапевтическая стоматология / И.К. Луцкая. – Минск: Вышэйшая школа, 2014. – 609 с.
2. Костенко С.Б. Аналіз спектрофотометричної оцінки фотополімерних пломбувальних матеріалів / С.Б. Костенко // Современная стоматология. – 2015. - № 5. – С. 102 – 104.
3. Храменко С.Н. Композитные материалы в терапевтической стоматологии. Учебно-методическое пособие / С.Н. Храменко, Л.А. Казеко. – Минск: БГМУ, 2007. – 20 с.
4. Карпець Л.М. Застосування “сандвіч”-техніки при усуненні дефектів твердих тканин жувальних зубів композитними матеріалами / Л.М. Карпець // Світ медицини та біології. – 2006. - №4. - С. - 64-67.
5. Савчук О.В. Соціологічне дослідження як елемент інформаційної бази для оптимізації діяльності стоматологічних закладів / О.В. Савчук // Вісник проблем біології і медицини. 2014. №3. 308-313.

Myronenko Oksana Vasylivna
PhD in Physics and Mathematics
Department of Medical Physics and Information Technologies №2
Medical faculty №2
Donetsk National Medical University
Kropivnitsky, Ukraine

A VIEW ON PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF MEDICINE IN UKRAINE

Мироненко Оксана Василівна
Кандидат фізико-математичних наук
Кафедра медичної фізики та інформаційних технологій № 2
Медичний факультет №2
Донецький національний медичний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОГЛЯД НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Abstract. The paper highlights the modern problems of the medical industry of Ukraine. One of the main causes of these problems is recognition of the disadvantages of medical education. The comparative characteristic of providing medical educational services in different countries is given. The main positive changes are summarized and promising directions of the development of medical education in Ukraine are outlined.

Key words: medicine, medical education, student, doctor, internship, residence.

Анотація. В роботі висвітлено сучасні проблеми медичної галузі України. Однією з головних причин виникнення цих проблем визнано недоліки в медичній освіті. Наведено порівняльну характеристику надання медичних освітніх послуг у різних країнах. Узагальнено основні позитивні зміни та окреслено перспективні напрями розвитку медичної освіти в Україні.

Ключові слова: медицина, медична освіта, студент, лікар, інтернатура, резидентура.

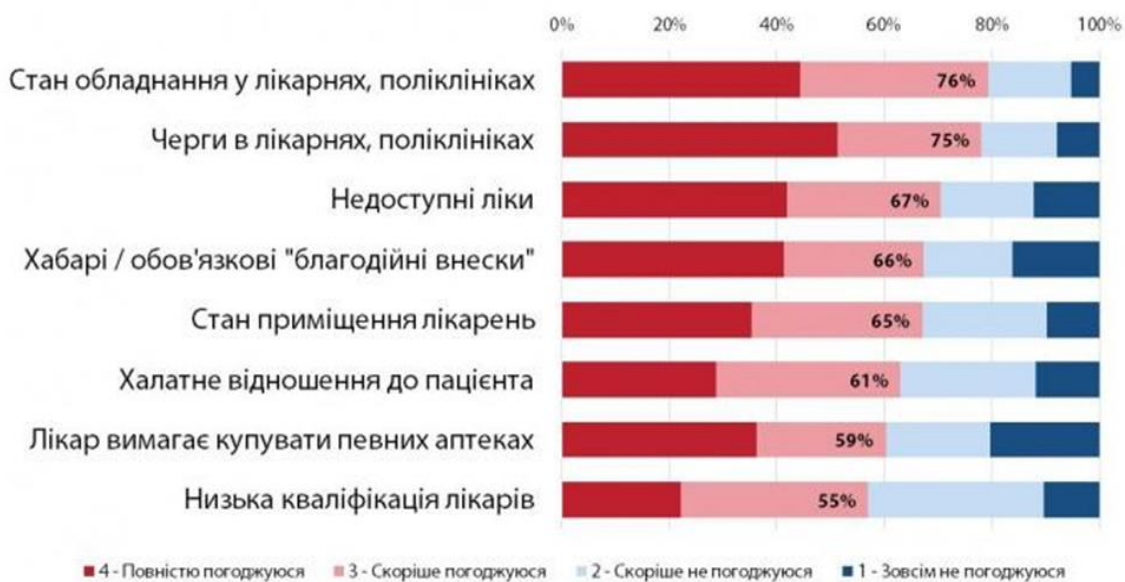
Сучасний стан вищої освіти в нашій державі потребує пильної уваги фахівців різних державних рівнів. Ще з радянських часів повелося, що одержати вищу освіту, означає підтвердити свій інтелектуальний рівень. Саме тому за даними Державної служби статистики в Україні 80% випускників шкіл вступають до вищих навчальних закладів та одержують вищу освіту. Але ж до університетів мають потрапляти кращі. Так, для порівняння, у країнах ОЕСД до 50%, а у Великобританії тільки близько 33% випускників шкіл вступають до університетів. Нажаль, більшість випускників вищів нашої країни не можуть знайти роботу за фахом. Тому вища освіта в Україні знецінилася.

Важливість якісної підготовки медичних працівників потребує особливої уваги, адже здоров'я пацієнта – головна цінність медичної системи. Одним з питань, які ставилися українцям соціологічною групою «Рейтинг», було питання: «Як Ви оцінюєте рівень професіоналізму та компетентності лікарів в Україні?» За даними

результатів опитування тільки 5% опитуваних зазначили, як «Дуже високий», 33% - як «Скоріше високий», 40% - «Скоріше низький», 14% - «Дуже низький» і 8% - не визначилися.

Серед країн з приблизно однаковим рівнем доходів Україна витрачає на медицину 4% ВВП, що значно більше, ніж будь-яка з цих країн. Близько третьої частини цих коштів використовується настільки неефективного, що фактично втрачається. Куди дівається решта, взагалі незрозуміло, адже лікуються українці за власний рахунок. Так, згідно з результатами дослідження GfK Ukraine, 18 мільйонів українців щорічно відвідують лікарні, а 93% з них - платять в цих лікарнях з власної кишені. Відповідно тривалість життя українців, яка є визначальним показником рівня надання медичних послуг, одна з найнижчих в Європі. Україна займає 104 місце серед 183 країн.

За даними інформаційного джерела GfK Ukraine в ході соціального опитування пересічні громадяни мали висловити ступінь згоди та оцінити рівень актуальності для сучасної української медицини кожної з запропонованих проблем, з якими зустрічається практично кожен пацієнт поліклініки або лікарні.



Все це говорить про те, що в Україні вкрай низький рівень надання медичних послуг. Звісно, шукати корінь проблем потрібно в якості сучасної медичної освіти. Наслідком такого стану навчання, коли як теоретичні знання, так і практичні вміння та навички випускників медичних ВНЗ відірвані від реалій сьогодення, є некомпетентні майбутні лікарі з низьким рівнем підготовки та кваліфікації. Саме тому реформування медичної освіти є запорукою успіху переформатування української медицини у модель, яка базується на введенні якісно нової методології організації навчального процесу за західним зразком, де в основу концепції закладено міжнародні тенденції та національну стратегію.

Варто зазначити, що медична освіта і в країнах Європи і в США і в Україні відрізняється від інших видів освіт, так як вона складається з двох частин: дипломної та післядипломної. Дипломну освіту здобувають у медичному університеті, після закінчення якого, випускники отримують диплом лікаря, але не мають спеціалізації і права працювати лікарем самостійно. Таке право вони одержують після закінчення

«Innovations of the future»

другої частини медичної освіти – післядипломної. За своєю суттю післядипломна освіта - це практична робота в лікарнях під керівництвом досвідчених лікарів. В ході виконання цієї роботи молоді лікарі здобувають ту чи іншу лікарську спеціалізацію (спеціальність). На цьому схожість медичної освіти в країнах Європи та США і в Україні закінчується. Так, в Україні повний термін навчання для лікаря становить 6-9 років, 5-6 із яких він здобуває освіту у вищому навчальному закладі та 1-3 витрачає на проходження інтернатури та магістратури. Також в нашій державі передбачена лікарська резидентура, але вона поки не реалізується. У США здобути фах лікаря менше, ніж за 11 років неможливо. Загалом термін навчання становить від 11 до 15 років.

В середньому, спочатку 3-4 роки майбутній лікар вчиться в медичному коледжі, потім 4 роки – в медичній школі. Наступні 3-5 років ідуть на проходження лікарської резидентури, яка поділяється на рік інтернатури й 2-4 роки факультативного навчання. У країнах Європи підготовка фахівців для сфери охорони здоров'я і, зокрема, лікарів є найбільш складною і тривалою. Медична освіта здобувається у три етапи в поєднанні теоретичного курсу і практики:

- Додипломна медична освіта – мінімум 6 років, 5500 годин. Вимоги: Національні стандарти освіти, стандарти ВМФО;
- Післядипломна медична освіта – від 2 до 10 років. Вимоги: стандарти освіти, стандарти ВМФО, стандарти меддопомоги;
- Безперервний професійний розвиток – 30-40 років. Вимоги: стандарти ВМФО, стандарти меддопомоги, досягнення науки.

За даними наведеними МОЗ вартість року навчання студента-медика в Україні коливається від 13 до 27 тис. грн – залежно від спеціальності та навчального закладу. Разом з тим міжнародні розрахунки є кардинально іншими. Так, у Великій Британії навчання коштує 50 тис. фунтів, а в США вартість підготовки студента-медика може сягати 90 тис. доларів на рік. На фоні цього українські видатки на одного студента виглядають заниженими та апріорі означають неможливість якісно готувати майбутніх лікарів.

Важливими моментами в ході навчання зарубіжних студентів-медиків є низка складних тестів професійного спрямування. Одним з перших кроків на шляху подальшого розвитку системи тестування майбутніх медиків та якісних змін у медичній освіті в Україні в цілому стало підписання листа про співпрацю МОЗ та Центр тестування при МОЗ з Національною радою медичних екзаменаторів США (NBME) (21 березня 2017 р.). Поки що складання українськими студентами іспиту «Крок», тестова база якого розроблена згідно міжнародних стандартів, тільки підтвердило існування значних недоліків в медичній освіті нашої країни.

Але розвиток медичної освіти - це спільна справа студентів, викладачів, науковців, адміністрацій університетів, а також лікарів, управлінців, політиків. І перші кроки на шляху подолання проблем та покращення якості надання медичних послуг в Україні зроблено. Розпочали зі вступної кампанії 2018-2019 навчального року. Цього року вперше абітурієнти подолали поріг 150 балів з кожного із двох профільних конкурсних предметів ЗНО (біології та хімії або математики) для вступу на лікарські спеціальності (медицина, стоматологія, педіатрія), а зарахування відбулося за широким конкурсом.

За даними МОЗ у 2018 році в Україні на спеціальності галузі знань “Охорона здоров'я” вступники подали близько 65 тис заяв. Середній бал переважної більшості

абітурієнтів (84%), яких рекомендували до вступу за спеціальністю “Медицина” на бюджет, становив понад 170 балів ЗНО з конкурсних предметів. Половина рекомендованих за цією спеціальністю абітурієнтів набрали понад 180 балів ЗНО з двох предметів, а поріг 190 балів перетнули 15% зарахованих. Свої знання високими балами ЗНО довели майбутні стоматологи, яких рекомендовано до вступу на бюджет: 70% із них набрали понад 190 балів ЗНО з обох конкурсних предметів. Понад 170 балів ЗНО з обох предметів набрали 95% абітурієнтів, а поріг 180 балів перетнули 90%. Це вселяє надію на покращення якісного складу студентства, що вміє та бажає вчитися, і готове успішно долати складний багаторічний освітній і професійний шлях.

14 вересня 2018 року Уряд представив проект Державного бюджету на 2019 рік. Зведений бюджет на охорону здоров'я в 2019-му році складає 95,8 млрд грн — на 10% більше, ніж у 2018 році. Додаткові кошти спрямовані на забезпечення необхідних змін у медичній сфері в Україні. У проекті держбюджету закладено 16 683 770 грн на проведення першої частини Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ). Запровадження іспиту є частиною реформи медичної освіти. ЄДКІ складається з 4 елементів: іспит КРОК, тест з англійської, міжнародний тест з основ медицини (IFOM) та іспит з практичних навичок ОСК(П)І. ЄДКІ буде проходити у два етапи: перший етап проводиться на третьому курсі, другий — залежно від спеціальності — на п'ятому або шостому курсах. Гроші з держбюджету мають піти на розробку першого етапу ЄДКІ, а саме: питань для тесту КРОК, проведення іспиту з англійської мови та закупівлю міжнародного іспиту з основ медицини IFOM. Іспит з практичних навичок ОСК(П)І студенти-медики здаватимуть на 6-му курсі і за їхнє проведення відповідають університети. ЄДКІ, як освітній стандарт, встановлює доволі високу планку і для студента, і для університетів, що сприятиме випуску з медичних закладів вищої освіти справді кваліфікованих спеціалістів. Додатково ЄДКІ мінімізує можливості для корупції.

Стратегія розвитку медичної освіти в Україні - це план комплексних змін, що будуть впроваджуватися протягом 10 наступних років. Перші з них будуть втілені вже цього року: будуть змінені умови прийому до медичних закладів вищої освіти (мінімальний прохідний бал 150 з біології/хімії, а також з математики/фізики при вступі на всі спеціальності галузі знань “Охорона здоров'я”).

До кінця 2019 року будуть затверджені нові освітні стандарти для спеціальностей “Медицина”, “Стоматологія”, “Педіатрія”. Також наступного року відбудеться перший етап ЄДКІ для III курсів. Наступного ж року буде розроблена нормативна база для змін в інтернатурі та резидентурі, система розподілу на них та імplementована постанова про безперервний професійний розвиток лікарів.

Вперше в історії незалежної України держава впроваджує зміни у медичній освіті, які є невід'ємною складовою трансформації системи охорони здоров'я в цілому. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність вищої медичної освіти в Україні, вивести її на якісно новий рівень і внаслідок цього - підвищити якість надання медичних послуг населенню нашої держави.

Література:

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>);
2. Офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України (<http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>);

«Innovations of the future»

3. Сайт Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я (<http://komzdrav.rada.gov.ua>);
4. сайт Osvita.ua. (<http://osvita.ua>);
5. Агенція інформації та аналітики (galinfo.com.ua);
6. Сайт «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua>);
7. Онлайн-видання «Студвей» (<http://studway.com.ua>);
8. Сайт Education USA (<https://edusa.org.ua>).

Vashchuk Nikolay Anatolevich

assistant professor

Department of Physiology

Faculty of Medicine

Kharkiv National Medical University

Kharkov, Ukraine

Tishchenko Maria Olegovna

student

Faculty of Medicine

Kharkiv National Medical University

Kharkov, Ukraine

**ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVE THINKING OF A
PERSON WITH TYPE-FORMING PREMISES ON THE
PSYCHOPHYSIOLOGICAL BACKGROUND**

Ващук Николай Анатольевич

доцент

кафедра физиологии

медицинский факультет

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Тищенко Мария Олеговна

студентка

медицинский факультет

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

**АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ
ЧЕЛОВЕКА С ТИПООБРАЗУЮЩИМИ ПРЕДПОСЫЛКАМИ НА
ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКОМ ФОНЕ**

Анотація. Актуальністю теми являється розробка компетентностних підходів к определению общих способностей и творческого мышления [1,5,6]. Системный подход к процессу творчества трехаспектный, интегрирующие его составляющие: предметная, социальная и личностная [2,4]. Поэтому становление интеллекта необходимо рассматривать как сложный многомерный процесс. В

последнее время в психофизиологии творчества решающую роль приобретает социокультурная детерминация, которая рассматривает развитие знаний о человеке как результат культурно-эволюционного развития [3]. Эволюционная физиология стала определять стиль мышления в психологии. На разных уровнях эволюции увеличивается вариативность психических способностей индивидов, входящих в расширяющиеся системы, а также разновидность проявлений человека в биогенезе, антропогенезе, социогенезе и персоногенезе [7,8]. На современном этапе особую значимость приобретают две исследовательские ориентации. Психофизиология находит новые связи между творческой активностью мозга [1,9].

Ключевые слова: Антропологическая связь, творческое мышление.

Цель исследования. Изучение многоуровневых предикторов типобразующих отношений творческого мышления, разработка новых технологий психофизиологической диагностики творческого мышления и комплексной программы индивидуального прогноза с коррекцией поведения. Классическая психология и психофизиология изучала связи творческих способностей с различными уровнями структуры индивидуальности: психодинамическим, нейрофизиологическим, психовегетативным, генетическим. Пост-неклассическая субмолекулярные и мембранные предпосылки индивидуальных различий. В современной биофизике и биохимии функции биомембран и трансформации энергии являются приоритетными, однако в психофизиологии этот вопрос остается неизученным, в том числе связь энергетики и творческих способностей личности.

В своих исследованиях мы опирались на следующие принципы: принцип синергетики, в соответствии с которым, модель взаимодействия творческого мышления в турбулентной среде приводили к уравнению нелинейной динамики типобразования; принцип векторного и волнового кодирования; принцип билатерального регулирования в психологии индивидуальных различий; принцип гармоничного единства структуры и оптимальной динамики, а также предельного уровня мозгового обеспечения различных свойств индивидуальности и организации мозга; принцип дефицита; принцип биоэнергетики, согласно которому, любые процессы жизнедеятельности, в том числе психической, обеспечиваются механизмами регуляции и преобразования энергии на биомембранном, внутриклеточном и организменном уровне. Эти энергии реально могут быть измерены в отличии от экстрасенсорных способностей.

Результаты полученных данных: Статистически достоверные тендерные различия обнаружены только по шкалам разработанности рисунка в тесте Торренса и гуманистической ориентации на сотрудничество и творчество: девушки снабжают рисунок большими деталями, чем юноши, девушки быстрее идут на сотрудничество, однако девушки предпочитают оперативный агрессивный вид работы. По результатам корреляционно- факторного анализа выделены ведущие признаки, обеспечивающие эффективное управление: творческое мышление, обладающее максимальной нагрузкой в факторной структуре, сила реакции на турбулентность. По данным бинарного анализа выявлены типы по базовым шкалам креативности и силы реакции на турбулентность, по этим шкалам, можно разделить испытуемых на три группы: группа тотального дефицита, группа компенсированного дефицита, гармоничная группа. На психо - динамическом уровне показатель оригинальности

«Innovations of the future»

мышления и у юношей и девушек имел 18% достоверных корреляции, в том числе с экстраверсией и со шкалой открытости новому опыту.

При анализе зависимости параметров творческого мышления с реактивностью биомембран нервных окончаний интенсивность корреляционных связей составила 13,6%. из них 11,3% приходится на основную шкалу - оригинальность. Максимальная связь творческого мышления с чувствительностью биомембран к ингибитору натрий-калиевых насосов.

Выводы: Творческий потенциал личности формируется многими системами жизнедеятельности, разными формами активности субъекта, личностными свойствами, системой субъективных отношений личности. Он может быть охарактеризован рядом параметров: интеллектуальным статусом, энергозатратностью умственных усилий, особенностями самопознания, мотивацией творческой деятельности, способностью личности к самоопределению.

Литература:

1. Аладжалова Н.А. Психофизиологические аспекты сверхмедленной ритмической активности головного мозга. М.: Наука, 2009.- 214 с.
2. Александров Ю.И. (ред.) Основы психофизиологии. М.: ИНФРА-М, 1998.-432 с.
3. Боно Э. Латеральное мышление. СПб.: Питер, 2007. - 320 с.
4. Греченко Т.Н., Александров Ю.И., Гринченко Ю.В. Механизмы действия этанола на пластичность нейронов//Психологический журнал. -2015. -т.21. №1.- С. 61-72
5. Симионов П.В. Созидающий мозг: Нейробиологические основы творчества. М.: Наука, 2013. - 109 с. - Рус.
6. Судаков К.В., Умрюхин Е.А. Индивидуальная диагностика системных механизмов психической деятельности человека с помощью компьютерной модели "Детектор интеллекта"//Вопросы психологии. 2002. - №23. - №2. -С. 39-46
7. Ушаков Д.В. Интеллект: структурно-динамическая теория. М.: Институт психологии РАН, 2003. - 264 с.
8. Schoenthaler S., Amos S., Eysenck H., Peritz E., Yudkin J. Controlled trial of vitamin-mineral supplementation: Effects on intelligence and performanse. //Personality and Individual Differences. 2017. - 122. - P. 351-362
9. Wicker R., Catalan A.G., Cailleux A. et a. Cloning and expression of human adenylyl cyclase type VI in thyroid tissues. // Biochim. Biophys. Acta -2000. Vol.1493.- № 1-3. - P.279-283.

SECTION 8. Arts

Batrak Marina
Postgraduate
of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
lecturer at Children's school of Arts
in Nezhin

UKRAINIAN REGIONALITY: ARTISTIC AREAS OF DEVELOPMENT

Батрак Марина Григорівна
Аспірантка
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
викладач мистецької школи
при КВНЗ Ніжинський коледж культури і мистецтв
імені М. Заньковецької

УКРАЇНСЬКА РЕГІОНАЛІСТИКА: МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

The article describes the state of scientific development of regionalism in the writings of modern scholars. The art studies directions of regional studies of Ukraine, the degree of studying the cultural and artistic life of some of its regions are revealed. The place and role of regionalistics in modern Ukrainian society are determined.

Key words: region, regionalism, local history, interdisciplinary approach.

У статті висвітлено стан наукової розробки регіоналістики у працях сучасних науковців. Розкрито мистецтвознавчі напрямки регіональних досліджень України, ступінь вивченості культурно-мистецького життя окремих її регіонів. Визначено місце і роль регіоналістики в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: регіон, регіоналістика, краєзнавство, міждисциплінарний підхід.

На сучасному етапі розвитку культури незалежної України одним із пріоритетних завдань є утвердження національної самосвідомості та національного відродження української нації. Провідна роль у процесі оновлення українського суспільства належить вивченню культурної спадщини регіонів, як самостійних соціокультурних одиниць. Після проголошення державної незалежності України (1991 р.) відбулося переосмислення ролі територіального фактору, що стало поштовхом до детального вивчення регіонів країни. Неможливо розглядати національну культуру народу як цілісне і унікальне явище в світовому контексті без детального вивчення та аналізу окремих її регіональних складових.

Необхідність осмислення стану української регіоналістики особливо відчутна нині, в контексті воєнних дій на сході України, а також реформуванні системи державного управління. Такі зміни в устрої громадянського суспільства доводять той факт, що етнічна специфіка регіонів, їх традиції та напрямки професійної діяльності є фундаментом духовної єдності української нації загалом.

«Innovations of the future»

Говорячи про стан української регіоналістики на сьогодні, можна помітити, що вона вийшла на новий етап свого розвитку. Відкриття у 1993 році в Інституті Історії НАН України відділу регіональних проблем історії України стало поштовхом до початку досліджень регіональної проблематики країни.

Залучення все більшої кількості професійних вчених-істориків з їх методологічною базою, застосування комплексного підходу у дослідженнях культури регіонів України, нові уявлення про політичний та культурний розвиток держави під кутом «центр-регіони», а також невдоволення традиційною моделлю регіону, який сприймався «центром» як провінція виробничої інфраструктури – все це слугувало мотивом для подальших досліджень [5]. На думку Я. Верменич, для українців осмислення взаємин в системі «центр-регіони» надзвичайно важливе, адже наша країна не так давно сама була регіоном Радянського союзу [1].

Тенденція зростання зацікавленістю проблемами історії регіонів, на думку Т. Попової, співпадає зі світовим рухом у історіографії кінця ХХ століття, де акцентується увага на дослідженнях не лише регіональних культур, а і їх взаємовпливу, розглядаються природно-географічні, соціоетнічні, історико-культурні та геополітичні чинники як першоджерела даного процесу [5].

Серед вагомих праць присвячених теоретико-методологічному обґрунтуванню завдань і функцій нового наукового напрямку – історичній регіоналістиці, варто відзначити монографію Я. В. Верменич. Вона акцентує свою увагу на формуванні наукового апарату історичної регіоналістики та її місця в системі дисциплін соціогуманітарного напрямку.

Важливого методологічного значення набуває думка А. Литвиненко, яка трактує «регіоналістику» як дисциплінарний синонімом краєзнавства, мета якого – всебічне вивчення історії, культури, економіки, природи певної території (місто чи інше поселення, місцевість, край, країна). Дослідниця подає своє розуміння регіоналістики, порівнюючи її з краєзнавством як змістовно подібним поняттям [2, 8].

Серед провідних науковців, дослідження яких розкривають теоретичні аспекти регіоналізму, варто відзначити культурологів: В. Г. Чернеця, В. Н. Леонтієву, В. А. Личковаха, істориків: П. Т. Тронька, С. В. Киселицю, М. М. Водзинського. Вчені розглядають регіоналізм з позиції історичних, соціально-політичних, економічних та культурних процесів. В. А. Личковах наголошує про необхідність створення інституту регіональної культури для дослідження її історії та стану в сучасні часи, розвитку регіоніки в галузі мистецтва та літератури [4, 81]. Діяльність такого закладу, на нашу думку, сприяла б активізації процесу розвитку національної культури, в тому числі мистецтвознавства у площині культурно-мистецького життя регіонів України.

Тематика регіональних наукових досліджень охоплює як особливості культурного та духовного життя регіонів загалом, так і проблеми розвитку окремих видів мистецтва – інструментального і хорового виконавства, сценічної хореографії, образотворчого, театрального мистецтва, архітектури, музичної педагогіки та освіти, фольклору.

Серед напрямів регіональних досліджень сучасного українського мистецтвознавства, які найбільше цікавлять науковців, можна виокремити наступні: розвиток культури регіонів певного періоду; встановлення історично зумовлених зв'язків між соціально-політичними і культурними процесами; дослідження особливостей культурного розвитку певного регіону, включення до категоріально-понятійного апарату культурологічних та мистецтвознавчих нових понять;

становлення та розвиток музичного мистецтва в історичному контексті; аналіз впливу мистецької освіти та культурно-освітніх осередків на культурний розвиток регіонів; розвиток українського театрального та образотворчого мистецтва; регіональний розвиток українського телебачення; динаміка сучасного музичного фестивально-конкурсного руху; дослідження регіональних феноменів пострадянського суспільства; вивчення етапів культурного розвитку, або навпаки, занепаду досліджуваного регіону; внесення здобутків окремих культурно-мистецьких осередків до загальнонаціональної державної культури; вплив культури регіону на життя певного етносу; аналіз культурно мистецького внеску окремого регіону в загальнонаціональну культурну спадщину України.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується продуктивністю наукових досліджень з регіональної проблематики. Захищено ряд мистецтвознавчих дисертацій регіонального спрямування, огляд яких веде нас до висновку, що найбільш масштабно вивчена регіональна культура західної України, а саме: Прикарпаття, Закарпаття, Галичини, Волині та Західного Поділля. Недостатньо висвітленими залишаються північний і частково східний регіони: Донеччина та Луганщина. Є прогалини у дослідженні особливостей музичної культури північні (Сумщина), півдня (Миколаївщина) та центральної України (Черкащина). Отже, дані регіони України варті уваги сучасних науковців, так як і їх культурно-мистецькі надбання є складовою загальнонаціонального культурного спадку.

«Регіоніка», як новітній напрям культурології, взаємодіючи із суміжними науками соціально-гуманітарного напрямку, досліджує культуру окремих регіонів країни, як складових загальнонаціональної культури. В цьому процесі відбувається формування її особистого методологічного підґрунтя на засадах методів історичного, етнологічного, соціологічного, філософського та культурологічного походження. Завдяки методологічній базі регіоніки, науковці мають можливість комплексно дослідити предмет їх розвідок у відповідності до поставлених цілей і завдань.

Вищесказане має важливий науковий і методичний зміст, який підводить нас до міждисциплінарного підходу у регіональних дослідженнях. І. Студенніков під міждисциплінарним характером досліджень розуміє таку форму науково-дослідної діяльності, яка цілеспрямована на вивчення певного об'єкту різними галузями науки і спеціальностями, які об'єднані спільними завданнями і цілями, поставленими перед ними. Для досягнення результатів створюються науково-дослідні інститути та центри, зі своїми підрозділами, а також окремі наукові програми та проекти. Іншими словами, на думку І. Студеннікова, узагальнення результатів науково-дослідної роботи представників різних дисциплінарних напрямків під час вивчення певного об'єкту і є міждисциплінарним підходом [6, 71].

Актуального значення набуває думка Б. Могильницького, який заперечує єдину модель міждисциплінарного синтезу, а також підбору окремих дисциплін, що приймають в ньому участь. Цей процес повністю залежить від предмету та мети дослідження, а також його масштабності [6, 72]. Варта уваги думка естонського дослідника А. Уйбо, який розуміє під міждисциплінарністю методологічний принцип сучасних наукових розвідок, використання якого широко застосовується незалежно від їх дисциплінарної приналежності, а також являє собою методологічне оформлення синтезу наукових здобутків різних дисциплін в масштабних наукових дослідженнях і проектах [6, 73].

«Innovations of the future»

На нашу думку, міждисциплінарний підхід в регіоналістиці, зокрема мистецтвознавчого спрямування, відіграє провідну роль серед методологічного інструментарію. Завдяки ньому відбувається синтез результатів науково-дослідної діяльності різних наукових галузей, а результатом стає комплексне відображення об'єкту дослідження.

Отже, культура будь-якого регіону унікальна. Своєрідність її традицій складається з географічних, економічних і соціальних особливостей території. Зрозуміти особливості різних регіональних культурних процесів неможливо без аналізу культурних явищ території в динаміці з урахуванням конкретних історичних подій. Сучасний етап розвитку мистецтвознавства активізував інтерес до вивчення культури різних регіонів нашої країни. Регіоналістика, посідає чільне місце у дослідженнях українського мистецтвознавства, співпрацюючи із спорідненими науками (історія, етнологія, соціологія, філософія, культурологія, педагогіка тощо). Завдяки цій співпраці формується нова методологічна наукова база, яка вбираючи засади суміжних наук, має вплив на розвиток традиційного мистецтвознавства та культурології, а також на появу нових напрямів. На рубежі ХХ-ХХІ століть в Україні створюються сприятливі історико-соціальні умови для дослідження регіональної культури, розвитку міжрегіонального культурного діалогу науковців – представників Півдня, Півночі, Сходу і Заходу України.

Література:

1. Верменич Я.В. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – С. 3 – 4.
2. Литвиненко А.І. Історичні шляхи становлення регіоналістики в українській культурі й музикознавстві / А.І. Литвиненко // Студії мистецтвознавчі / Національна академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. – К. : ІМФЕ, 2012. – № 6. – С. 7–14.
3. Личковах В.А. Чернігово-Сіверська культурологічна регіоніка / В.А. Личковах. – Чернігів / Видавець Лозовий В. М., 2011. – 168 с.
4. Личковах В.А. Слов'янський Sacrum – скарбниця Європи: Наукові та публіцистичні праці із славістики, україністики, культурологічної регіоніки / В.А. Личковах. – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2010. – 144 с.
5. Пономарьов А. Регіональні барви України й українців // Українці: Історико-етнографічна монографія: у 2 кн. / А. Пономарьов. – Опішне : Українське Народознавство, 1999. – 205 с.
6. Студенніков І. Регіоналістика і регіонознавство: проблеми методології та категоріального апарату / І. Студенніков // Регіональна історія України. Збірник наукових статей. – Випуск 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – 67 – 78 с.

SECTION 9. Architecture

UDC 728

Zhanar Omarova
MSc, Senior Lecturer
of «Design and Engineering Graphics» Department
L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan

**RESIDENTIAL GREEN BUILDING IN ASTANA IN RESPONSE TO RISING
RAPID GROWTH AND DEVELOPMENT**

Environmental challenges motivate people to re-evaluate the processes of planning, designing and construction of buildings. The consequences of increasing concentrations of greenhouse gases produced by human activities are changes in the climate. According to the United Nations Environment Program report, «The building sector contributes up to 40% of greenhouse gas emissions, mostly from energy use during the life time of buildings. Identifying opportunities to reduce these emissions has become a priority in the global effort to reduce climate change» [1]. Moreover, a significant number of human illnesses are the result of toxic chemicals. There is a critical need to reduce energy consumption and to re-examine the use of building materials, construction procedures and operational processes, such as heating, cooling and lighting for buildings [3].

A building that has a significantly reduced impact on the natural environment and provides indoor conditions, which promote good human health, is called a green building [4]. Governments and a considerable number of architects, ecologists, engineers, and constructors are currently working together to develop methods to create residential green buildings and to improve the surrounding environment.

Increased interest in sustainability and the construction industry creates a good opportunity for the growth of green building in Kazakhstan. The United Nations Development Programme states «Kazakhstan's energy sector accounts for about 80 percent of total emissions, 90 percent of which comes from power and heat generation. Residential buildings are responsible for 13.5 percent of power and 24 percent of heat demand» [2]. In Kazakhstan, the UNDP reports that the residential sector is the third-leading energy consumer after energy and manufacturing sectors.

The critical need to reduce the impact on the natural environment is improving the environmental performance of buildings. The use of green building standards in residential areas creates excellent opportunities to create a more healthy and sustainable environment for citizens and to significantly reduce greenhouse gas emissions and the environmental impact of energy consumption. However, green houses are not as easily standardized as conventional houses. Different countries and organizations have their own green building standards, which regulate, evaluate and promote the construction of green buildings.

For example, various rating systems are used for the certification of green buildings:

- Leadership in Energy and Environmental Design (LEED);
- The United States Green Building Council (USGBC) system;
- In the UK, EU, EFTA member states, Building Research Establishment Environmental Assessment Method" (BREEAM);
- Green Star in Australia;

«Innovations of the future»

- Kazakhstan Green Building Council (KazGBC) in Kazakhstan.

Green building requires a combination of sustainability, ecology, and performance. The extent of its “greenness” is based on the level of interaction of these categories (Figure 1). Linked to each category are essential components and values that further define and isolate them [3].

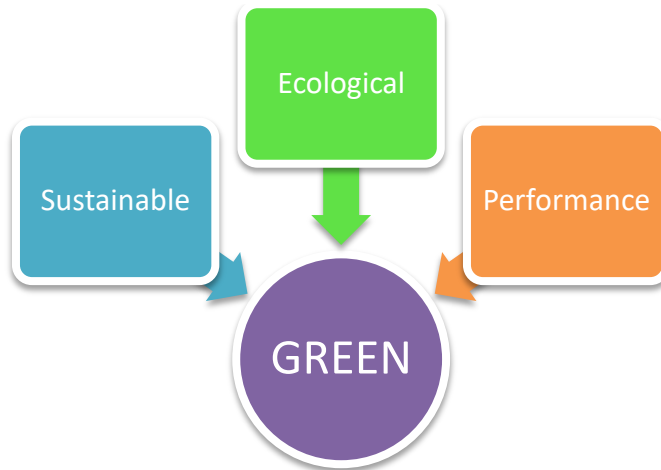


Figure 1. Relationship between green categories

Kazakhstan’s existing residential sector comprises of about 160 million m², the large majority of which are aging, inefficient buildings constructed during the Soviet era [6]. The existing residential sector consists of municipal buildings, which are connected to district heating produced by boiler houses or cogeneration stations. Coal is used for more than 80% of district heating in Kazakhstan; gas is the next most important primary fuel at 13% and is especially used in the central and southern regions of the country [2]. Moreover, more than half of GHG emissions from residential energy use in Astana arise from heating. Domestic hot water and electricity each account for approximately one-fifth of residential-sector emissions, with cooking and other uses making up the remaining share. Coal also accounts for about 85% of Kazakhstan’s electricity generation [2]. Furthermore, according to the UNDP report, with its population of 18 million Kazakhstan consumes about twice as much electricity per capita than any other country in Central Asia, and about 3.5 times more than the average of other developing countries worldwide.

At the same time, a booming economy and an aggressive government housing-development policy led to the rapid acceleration of new housing construction in Astana (Figure 2). As a result, on average, new housing increased by 15-20% per year between 2000 and 2007 [2]. Despite the rapid pace of construction, population growth and increasing affluence, the rapid expansion of Kazakhstan’s capital, Astana, resulted in demand significantly outstripping supply.

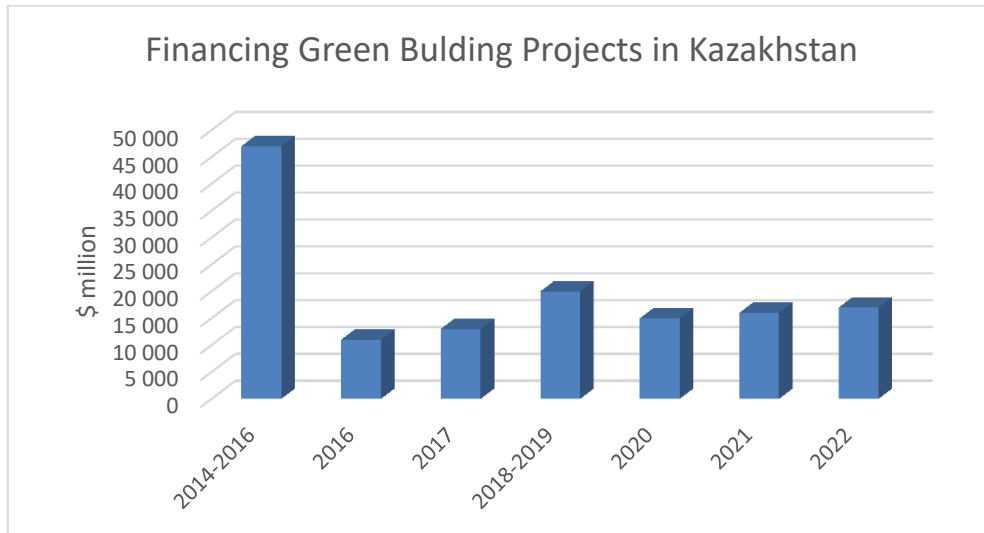


Figure 2. Green Building in Kazakhstan

The use of green technologies in the construction of residential areas in Astana only began in 2014. Energy-efficient designs and the construction of residential buildings is part of the UNDP projects implemented with the assistance of the Global Environmental Fund and the RK Government. The goal of the project is to reduce the greenhouse gas emissions from new residential buildings by introducing new practices and making changes to the housing sector markets in order to ensure more energy-efficient design and construction.

Energy efficiency is gaining importance as a national strategic priority in Kazakhstan. The successful implementation of the green strategy will support Kazakhstan’s reputation and increase national prestige (Figure 3). Official projections and policy priorities call for rapid growth in the residential sector, which accounts for ninety-seven percent of buildings [1].

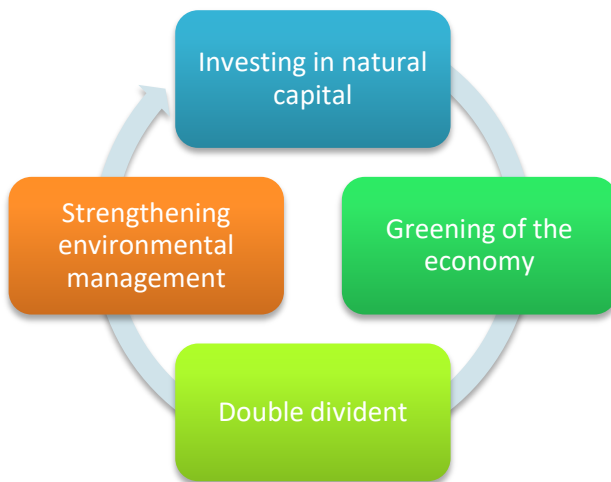


Figure 3. Green growth capacity development support

Various government agencies are involved in energy efficiency in some way. The Government and Ministry of Natural Resources and Environment of the Republic of Kazakhstan implemented Green Standards, which developers are motivated to apply, whilst minimizing losses and reducing energy consumption. For the residential building sector, the two institutions with the greatest responsibilities are the Agency for Construction and

«Innovations of the future»

Residential-Communal Affairs and the Committee for the State Energy Oversight. The country will require strong growth in skills capacity across the whole construction industry staff, including developers, architects, engineers, contractors and technology providers. Moreover, the widespread certification of venues to national and international standards (BREEAM) has the potential to create a new, innovative construction industry in Kazakhstan.

The assessment of the KazGBC Standard differs from international practice. Energy efficiency plays a key role in Government policy and therefore, in the construction standards for Kazakhstan's construction industry. All buildings have to comply with the Green Standard, which recommends how to implement energy efficiency measures and how to use renewable energy sources:

Buildings being certified to BREEAM standards gain additional points if they use computerized energy modelling techniques which confirm energy saving plans.

Allows accurate calculations of costs/paybacks.

Venues are at various stages of construction — ranging from concept to active construction. Project documentation shows impressive energy saving concepts - enabling it to be carried out all year round in a continental climate.

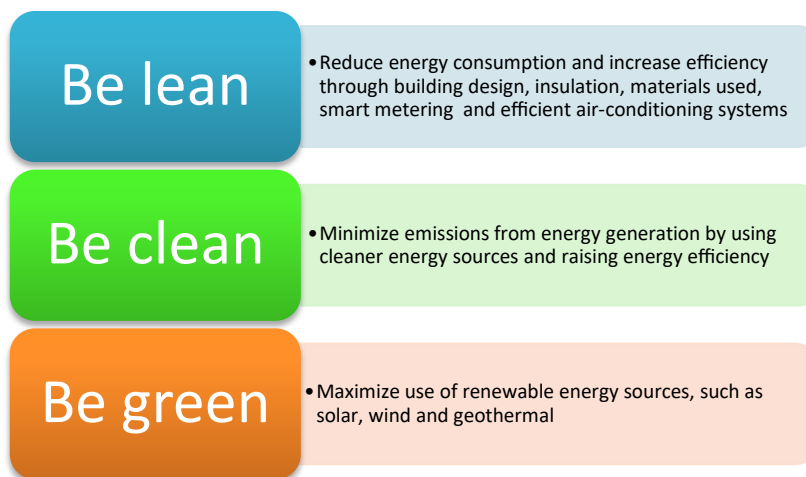


Figure 4. Key principles of reducing energy consumption, using renewable and «clean» energy

The existing national programs and legislation on energy efficiency, construction industry and housing policy implemented to achieve cost-effective energy savings include:

- Improving compliance with existing building energy codes;
- Providing energy performance beyond existing code requirements;
- Providing enhanced information to manufactures, building designers, and the general public;
- Transforming practices and markets for building design and construction (Figure 4).

Three buildings located in Astana were selected as existing buildings that meet the criteria of green building (Table 1). These buildings are as follows: 1) Hilton Garden Inn/Q Astana business centre — Astana's first BREEAM certified existing-rated green building in Kazakhstan, located next to Round Square. The building, which is a mixed-use type, accommodates a hotel, business centre and apartments and was occupied in February 2013.

2) Abu Dhabi Plaza, the tallest building in Astana, known as the most expensive structure in Central Asia. It is located at the left bank of Astana and was designed by Norman Foster. The construction process was carried out by the Irish architecture practice, HKR Architects.

3) Talan Towers — this is the first LEED certified green building in Kazakhstan. It is located in Astana. The case study is a mixed-use commercial building, which accommodates more apartments, a hotel and offices.

The purpose of the three was primarily to reduce energy consumption, improve performance, lower carbon emissions and make these buildings energy-efficient and sustainable.

Table 1. Green Building Projects in Astana

		
1. Hilton Garden Inn Year of completion: 2014 Type: includes apartments Number of floors: 7 Cost: \$100 million	2. Abu Dhabi Plaza Year of completion: under construction Type: includes apartments Number of floors: 80 Cost: \$1 billion	3. Talan Towers Year of completion: 2016 Type: includes apartments Number of floors: 26 Cost: \$350 million

On average, buildings in Kazakhstan consume two to three times more energy per unit of floor area than buildings in northern countries in Europe.

«Innovations of the future»

Table 2. Comparison between selections of requirements for energy saving

Topic	KazGBC Energy Saving program	BREEAM New Construction (residential)	LEED For New Constructions v4
Energy Efficiency	GEF Strategic Objective CC-1 - promotion of energy-efficient technologies and practices in appliances and buildings	Either by BREEAM's own calculation standards, ASHREA or approved local building standard	Requires a minimum of 5% energy efficiency improvement compared to the baseline performance rating (can be based on local standard) or ASHRAE standard
Renewable Energy	Maximize use of renewable energy sources, such as solar, wind and geothermal	Encourages feasibility study for using local low or zero carbon energy source, the study has be carried out by an energy specialist	Encourage use of renewable energy and grants points starting from 1% of total energy consumption
Energy Usage	Minimize emissions from energy generation by using cleaner energy sources and raising energy efficiency	Encourages monitoring of energy consumption through use of energy display devices in order to create awareness	Requires energy monitoring in order to identify opportunities for additional energy saving. Also required to share energy consumption data with USGBC

Residential green building programs have a variety of differing missions and goals (Table 2), however they all tend to measure similar categories of concern namely, energy efficiency, water efficiency, wise use of materials and resources, site selection and planning, and homeowner's education.

Good progress is being made. However, some opportunities need to be taken in order to provide the teamwork to implement the Green Standards; need to raise awareness of the benefits of «green» construction and provide reliable data monitoring techniques.

The Republic Kazakhstan is incorporating changes into the current building design and construction practices that promote green building as a means to create healthy indoor living environments, reduce the depletion of precious natural resources, control the rising cost of energy and reduce the emissions of GHG into the environment.

As a result, a decision model was developed, to be used as a guide to access this market. There are systems in Kazakhstan that can contribute to, controlling or reducing the

potential environmental problems in the country, which are caused by building construction, and, the effects that are inherent to non-sustainable buildings. These potential environmental problems can be controlled or reduced with green building practices.

Literature:

1. Government of Kazakhstan and United Nations Development Programme // Energy-Efficient Design and Construction of Residential Buildings. — Astana: UNDP Project Document, 2012.
2. United Nations Development Programme and Global Environment Facility // Promotion of Energy-Efficient Lighting in Kazakhstan. — Astana: UNDP Project Document, 2014.
3. Ching F.D.K., Shapiro I.M. Green Building Illustrated. — Danvers, Ma: John Wiley & Sons, 2015. — 515 p.
4. Reed, W. The Integrative Design Guide to Green Building: Redefining the Practice of Sustainability. — Danvers, Ma: John Wiley & Sons, 2009. — 435 p.
5. Aitken J. Kazakhstan: Surprises and Stereotypes after 20 Years of Independence. — London: Continuum International Publishing Group, 2012. — 202 p.
6. Meuser P. Architectural Guide Astana. — Berlin: Dom Publishers, 2015. — 224 p.

SECTION 10. Psychology

Lukyanova N.S.

student

psychology faculty

FGBOU IN TSPU them.L.N. Tolstoy

Tula, Russian Federation

Vasina Yu.M.

Ph.D., Associate Professor of the Department of Special Psychology

FGBOU IN TSPU them.L.N. Tolstoy

Tula, Russian Federation

**THE TECHNOLOGIES OF DEMONSTRATION OF THE TEENAGER'S
AGGRESSION**

Лукьянова Н.С.

студент

факультет психологии

ФГБОУ ВО ТГПУ им.Л.Н. Толстого

г. Тула, Российская Федерация

Васина Ю.М.

к.п.н., доцент кафедры специальной психологии

ФГБОУ ВО ТГПУ им.Л.Н. Толстого

г. Тула, Российская Федерация

ТЕХНОЛОГИИ ПРОЯВЛЕНИЯ АГРЕССИИ У ПОДРОСТКОВ

This article considers different approaches denoting 'aggression', specific features of the demonstration of aggressive behavior and the revealing criteria of the level of the teenager's aggression.

Key words: Aggression, aggressive behavior, aggressiveness, adolescents.

Аннотация. В статье рассматриваются различные подходы к понятию «агрессивность», характерные признаки проявления агрессивного поведения и критерии выявления уровня агрессивности подростков.

Ключевые слова: Агрессия, агрессивное поведение, агрессивность, подростки.

Агрессия в современном мире – это очевидный факт. Она присуща почти в тех или иных ситуациях всем людям. Если в дошкольном и младшем школьном возрасте не произошла коррекция агрессивного поведения, в дальнейшем это поведение закрепляется в подростковом возрасте. Несмотря на это подростковая агрессивность считается нормальным явлением, которое связано с психологическими особенностями данного возраста.

Как утверждали многие психологи, агрессивность имеет биологическую основу. Однако, является очевидным тот факт, что проявление агрессивного поведения может провоцироваться социумом. Следовательно, по мнению Е.И. Рогова если считать, что агрессивность - генетически запрограммированный фактор, то

верно утверждение, что скрытую агрессивность нельзя предотвратить, а можно лишь временно сдерживать или трансформировать её в более безопасные формы. Напротив, если рассматривать агрессивность не как генетический фактор, а как приобретенную форму поведения, то выводы будут совершенно иными. В данном случае, если агрессивность имеет приобретенную форму, она автоматически становится неизбежной и предопределенной стороной человеческих отношений.

Характерными признаками для человека с высоким уровнем агрессии являются: тенденция к доминированию над другими; использование других людей в своих целях и желаниях; стремление индивида к разрушениям; причинение ущерба не только окружающим людям, но так же всем живым существам и вещам; склонность к проявлению насилия и жестокости. В ходе изучения ситуаций, когда мы видим проявление агрессии со стороны другого человека, можно сделать выводы, что основными формами проявления враждебных реакций выступают: обида, зависть, ненависть к окружающим, подозрительность, недоверие и осторожность по отношению к людям.

В своих исследованиях психологи выделяют два качества агрессии: доброкачественная агрессия и злокачественная агрессия. [3]

Под доброкачественной агрессией подразумевается биологический процесс адаптации, который способствует поддержанию жизни и является реакцией человеческой психики на угрозу. Доброкачественная агрессия имеет филогенетическое происхождение. Данный вид агрессии может присутствовать не только у человека, но и у животного и представлять собой ответную реакцию на различные негативные ситуации. Это вид «защитной» агрессии, так как именно данная разновидность агрессии способствует сохранению жизни.

Под злокачественным агрессивным поведением уже не подразумеваются защитные механизмы. Данный вид агрессии не является адаптивным, и не имеет ничего общего с биологическими потребностями. Злокачественная агрессия направлена исключительно на деструктивный компонент.

Р. Уолтрес [1], в своих трудах, рассматривал агрессию и агрессивность по двум критериям: поведенческий факт и психическое состояние. В случае психического состояния, по мнению автора, форма агрессии может иметь три структурных компонента: познавательный, эмоциональный и волевой.

Познавательный компонент заключается в ориентировке, которая требует понимания конфликтной ситуации. Так же познавательный компонент требует идентификации своих «наступательных средств».

Эмоциональный компонент является лишь одной из сторон агрессии, и не может исчерпываться одним лишь гневом. К эмоциональному компоненту агрессии можно отнести различные переживания: недоброжелательность, злость, мнительность. Так же к эмоциональному компоненту агрессии относятся, но лишь в некоторых случаях, чувство своей силы и уверенности.

Волевой компонент агрессивного состояния может, проявляться не только в качестве целеустремленности и настойчивости, но также в инициативности и смелости.

А. Басс [2] писал, что агрессия – это любое поведение, которое содержит угрозу или наносит ущерб другим». Иными словами, под агрессией понимаются акты враждебности, атаки разрушения т.е. действия, которые вредят другому лицу или объекту. Согласно его утверждению, выделяются такие формы агрессии как:

«Innovations of the future»

- активная агрессия. Данная агрессия это - совершение каких-либо действий (физических или вербальных), проявление активности;
- пассивная агрессия. В данном случае говорится об отсутствие проявлений какой-либо активности;
- прямая агрессия. Данная агрессия является непосредственно направленной против какого-либо объекта или субъекта;
- косвенная агрессия. Действия при косвенной агрессии, направлены «окольным путём» на другое лицо. К таким действиям можно отнести: клевету, злобные шутки.

Помимо форм и критериев агрессии А. Басс выделял определённые параметры агрессии: интенсивность агрессии, направленность агрессии, ситуативность агрессии и жестокость.

Условно можно выделить следующие различные виды агрессивного поведения:

- антиагрессивность. Под антиагрессивностью, подразумевается негативное отношение к любым агрессивным проявлениям. Такой человек, которому свойственен антиагрессивный вид поведения, как правило, всегда старается примириться с другими людьми, для него считается невозможным ударить слабого, женщину, детей, калеку. В случае конфликта, данная категория людей предпочитает избегать агрессивного поведения (уйти, стерпеть или же не обратить внимание). Как правило, люди с антиагрессивным поведением обороняются лишь при явном физическом нападении;

- интринсивная агрессия. Данное агрессивное поведение мотивируется удовлетворением, которое получается от выполнения «условно-агрессивных» действий, и которые не имеют цели причинения вреда. К таким действиям можно отнести - спортивные игры, соревнования. Для людей с интринсивным агрессивным поведением, спортивные состязания являются своеобразной «разрядкой» агрессии и формой самоутверждения;

- агрессивность недифференцированная. Недифференцированное агрессивное поведение является «не сильным» проявлением агрессии. Данное поведение может выражаться в раздражительности и скандалах по любому поводу, во вспыльчивости, некоторой резкости. Но, следует отметить, что люди с недифференцированным агрессивным поведением могут быть склонны к проявлениям физической агрессии;

- агрессивность локальная. Данная агрессия проявляется как непосредственная реакция на ситуацию конфликта, человек может словесно оскорбить противника (вербальная агрессия), но допускает и физические средства агрессии, может ударить, избить и т.п. Степень общего раздражения выражена меньше, чем в предыдущем подтипе;

- агрессивность враждебная. Данный подтип агрессивного поведения характеризуется устойчивыми эмоциями злости, ненависти и зависти. Человек с враждебным агрессивным поведением проявляет открыто свою враждебность. При этом наличие физической агрессии может быть слабо выраженной. Несмотря на это, чувство ненависти, у людей с агрессивной враждебностью, может быть направлено на конкретное лицо. В том числе посторонние люди так же могут вызывать у такого человека раздражение и злобу;

- жестокая агрессивность. К данному типу агрессивного поведения можно отнести насилие и агрессию как самоцель. Все агрессивные действия в данном случае не только превышают действия противника, но также могут отличаться излишней

жестокостью. Так, например, человек с жестоким агрессивным поведением, может показывать максимальную жестокость при минимальном поводе. Данный вид агрессивности является наиболее опасным.

Исходя из вышеперечисленного, мы можем сделать следующие выводы. В настоящий момент психологами представлено множество дефиниций терминов «агрессия», «агрессивное поведение» и «агрессивность». По нашему мнению, можно сказать, что агрессивным поведением является такое поведение, которое ориентировано в первую очередь на нанесение вреда, как субъектам, так и объектам. Так же, следует отметить, что агрессивное поведение может служить формой «отреагирования» на физический и психический дискомфорт, стрессовые ситуации и фрустраций.

Так же следует отметить, что понимание терминов «агрессия» и «агрессивность» не является однозначными, поэтому изучив все вопросы по данной тематике, мы можем выделить главную мысль. Агрессия - это поведение личности. Агрессивность - это устойчивая черта личности, или готовность личности к агрессивному поведению.

Литература:

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. М, 2000.
2. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. — СПб: Питер, 2001. — 352 с:
3. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. - 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. — 384с: ил.

***Orap Maryna Olegivna**
Associate Professor
Department of Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

SPEECH EXPERIENCE AND PECULIARITIES OF INTERNET COMMUNICATION

***Орап Марина Олегівна**
доцент
кафедра психології
Тернопільський національний педагогічний університет
м. Тернопіль, Україна*

МОВЛЕННЄВИЙ ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасні інформаційні технології міцно й назавжди увійшли в наше життя. І тому острахи вчителів і батьків - "Як вберегти дітей від інтернету" - це вже навіть не вчорашній, а позавчорашній день. Вчорашній день - це теза "Як позбутись інтернет-

«Innovations of the future»

залежності". Сьогоднішній день ясно демонструє нам те, що подальше життя людства - невіддільне, неможливе і не буде здійснюватись без інтернету та новітніх інформаційних технологій. Відтак, істотні зміни суспільства передбачає можливість перетворення або навіть появи такої особистості, яка б мала відповідний розвиток інтелектуальних здібностей і соціальних якостей. Ми говоримо про появу «нової людини», про яку говорили чимало філософів, з різних позицій, у різному соціальному контексті. Сучасні наукові суперечки з цього приводу можуть бути окреслені як дискусії про те, «чи Інтернет приносить користь чи є засобом, який отруює, атрофує наш мозок» [2, 3]. У найбільш загальному вигляді наукові дискусії щодо впливу інтернет-середовища на людину можна розділити на дві великих групи. 1. Чимало сучасних науковців звертає увагу на небезпеку надмірного користування мережею інтернет (О.М. Арестова, Ю.Д. Бабаєва, Т.М. Вакуліч, Г. Смолл, А.Є. Жичкіна, К.С. Янг). Вчені обґрунтовують, що використання інтернету для доступу до інформації не «тренує» мозкові структури, не удосконалює пам'ять, відтак – атрофує усю психічну діяльність. Останні дослідження спрямовані на вияв того, як саме особливості інтернет середовища впливають на свідомість і формування особистості. Відтак, як зазначає Е. Дайсон, жодним чином не можна порівнювати людей, які використовують інтернет для роботи, та людей, які використовують інтернет для розваг та «заповнення порожнечі вільного часу». отримання широкого спектра малоструктурованої інформації з метою «орієнтації у світі» [2]. Як зазначають вчені, надмірна прив'язаність до інтернету провокує почуття самотності, тривожність, втому, втрату орієнтирів [5]. Проте, існують й інші дослідження (А.Е. Войскунський, О.В. Зінченко, С. Лівінгстон), у яких експериментальним шляхом доводиться, що проблема тотальної інтернет-залежності значно перебільшена. Група дослідників (Г. Солдатова, Е. Зотова, Т. Нестик, Є. Розказова) виділила типи школярів-користувачів інтернету на основі того, що вони роблять і що шукають у мережі, задовольняючи актуальні потреби підліткового віку. Основний висновок їх дослідження полягає в тому, що позитивний чи негативний вплив інтернет-середовища на школяра залежить насамперед від того, з якою метою останній перебуває у ньому.

Стосовно впливу інтернет-середовища на спілкування теж існують різні точки зору. Зокрема, А.Г. Асмолов стверджує, що орієнтація на постійне спілкування в інтернеті веде до редукції психологічного змісту вищих психічних функцій, сповільнює інтелектуальну діяльність і знижує комунікативну цінність інформації, котрою обмінюються. Основним принципом конструювання ілюстрацій в інтернеті є насичення комічним, ігровим або гіперболізованим соціальним змістом для стимулювання цікавості користувача як психологічної протипаги змісту тексту. На практиці це призводить до смислової кризи й аутизації. Науковець припускає, що порушення комунікації навіть у дорослому віці (а особливо в підлітків зі слабо структурованими особистісними смислами) призведе до повторного порушення пізнавальних процесів за аутистичним типом [1].

Вчені висловлюють думку про те, що Інтернет спілкування не змінює докорінно стиль і способи спілкування, а лише актуалізує ті його особливості, котрі були присутні й раніше, але у меншому обсязі (до прикладу, використання аббревіатур, скорочення слів чи збільшення кількості пунктуаційних знаків для вираження емоційного стану) [6]. Виявлено, що Інтернет не робить спілкування більш формальним чи короткотривалим [2, 4]. Проте, на нашу думку, найбільш загальною ознакою, найбільшою зміною, що істотно впливає на особливості сучасної

комунікації, є зазначене Morton A. Gernsbacher переважання писемного мовлення над усним, відтак, переважання тексту над дискурсом. «Таким чином, найбільший вплив Інтернет справляє на те, як ми спілкуємось – це вияв нашої схильності більш до письма, ніж до усного мовлення. Чому? Я передбачаю, що це переважання писемної комунікації впливає із фундаментальної характеристики письма. Воно переважно асинхронне. На противагу говорінню, яке переважно є синхронним, коли розмовляємо віч-на-віч або телефоном. Існує набагато більше форм асинхронної писемної комунікації, ніж асинхронного говоріння. Ця асинхронність письма, як я передбачаю, лежить в основі переважання письма над говорінням, що й виявляється у Інтернеті» [6, с.370].

Мовленнєвий досвід, як структура у свідомості особистості, котра опосередковує мовленнєве освоєння нею світу, знаходиться у прямій і дуже тісній взаємодії із спілкуванням. Тривалі дослідження нами мовленнєвого досвіду продемонстрували, що умови та специфіка інтернет-спілкування змінюють змістові та організаційні характеристики структурних елементів мовленнєвого досвіду. Саме тому нами здійснене дослідження провідних функціональних характеристик інтернет-середовища у житті та спілкуванні школярів. У цій публікації проаналізовано результати анкетування, проведеного з метою вияву тенденцій використання інтернету школярами. У емпіричному дослідженні взяли участь 575 дітей шкільного віку, з них 143 – діти молодшого шкільного віку, 291 підліток (вік 11 – 15 років), 141 дитина молодшого юнацького віку (вік 16-18 років).

Спершу дітям задавали питання «Для чого ти використовуєш Інтернет?» (кількість відповідей не обмежувалась) з метою виявити особливості функціонального використання інтернету. У молодших школярів спілкування з друзями займає лише п'яту сходинку в ієрархії мотивів користування інтернетом (15,62%), тоді як провідним мотивом виявився мотив «розваги/задоволення» (21,25% дітей). У групі підлітків та юнаків цілком закономірно роль спілкування зростає, водночас зростає й значущість мотиву користування інтернету для спілкування (18,82% та 22,45% відповідно). У юнаків мотив спілкування – провідний мотив користування інтернетом.

Ще цікавіші закономірності впливають із зіставлення цих відповідей із відповідями на питання «Що тобі найбільше подобається в інтернеті?» (відповідь одна). Результати опитування графічно зображено у таблиці 1.

Таблиця 1. Мотиви емоційного ставлення до інтернет-середовища.

	<i>Молодші школярі</i>	<i>Підлітки</i>	<i>Рання юність</i>
YouTube	18,9%	18,5%	9,2%
Отримання нової інформації	14,7%	15,8%	16,3%
Спілкування (соцмережі)	14,7%	14,1%	12,8%
Все		12,7%	9,9%
Не знаю		8,6%	7,8%
Фільми, серіали	18,2%	7,2%	9,2%
Ігри	18,9%	5,1%	7,8%
Швидкість отримання інформації, доступність		4,5%	8,5%

«Innovations of the future»

Instagram		4,5%	8,5%
Нічого		2,7%	
Безмежність+вільнодумство (правда, вибір)		2,7%	
Музика	14,7%	2,1%	9,9%
Домашні завдання, конспекти		1,1%	

Як бачимо, емоційні переваги дітей виявляються теж у віковій динаміці. Наприклад, у підлітків, спілкування, яке є провідним видом діяльності, є найбільш потрібним, але не завжди подобається те спілкування, яке відбувається засобами інтернет комунікації. Це спростовує думку про те, що інтернет-спілкування негативно впливає на психічний розвиток та закономірності формування особистості. Провідні потреби залишаються, інтернет виступає лише додатковим засобом задоволення цих потреб. Мовленнєвий досвід у такому аспекті розвивається у напрямку оволодіння новими засобами для задоволення потреби у спілкуванні, що змінює його і змістові, і організаційні характеристики. Відтак, переважання письма і читання у процесі інтернет комунікації провокує асинхронність мовлення, що у свою чергу робить мовленнєвий досвід більш семантично гнучким, більш асоціативно сконструйованим і менш структурно організованим.

Література:

1. Асмолов А.Г. Психологическая модель Интернет-зависимости личности / А.Г. Асмолов, Н.А. Цветков, А.В. Цветков // Мир психологи: научно-методический журнал. – 2004. – №1. – С. 179-193.
2. Дайсон Е. Життя за доби інтернету: пер. з англ. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2002. – 344 с.
3. Карр Н. Пустышка. Что Интернет делает с нашими мозгами: пер. с англ. – М.: BestBusinessBooks, 2012. – 253 с.
4. С. Семчук. Медіасоціалізуючий вплив комп'ютерних технологій на молоде покоління. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2014. Частина 3, 321 – 329.
5. Смолл Г., Ворган Г. Мозг онлайн. Человек в эпоху интернета: пер. с англ. – М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2001. – 352с.
6. М.А. Gernsbacher, "Internet-Based Communication", Discourse Process, 51(5-6), p. 359–373, 2014.

Notes